

Iz vsebine

5. stran: **Nagrade OF**

8. stran: **S kamero v dneh ob osvoboditvi**

8. stran: **Boj proti fašizmu v Slovenski Istri**

10. stran: **Iz sveta me je nenehno vlekle nazaj**

Pred tednom dni smo se spomnili desete obletnice smrti Josipa Broza Tita, človeka, revolucionarja in državnika, ki je pustil trajen pečat v zgodovini predvojne delavskega gibanja, narodnoosvobodilni vojni in povojni Jugoslaviji. V teh desetih letih se je marsikaj zgodilo in spremenilo, Tito pa je ostal del naše zgodovine in tako bo tudi vnaprej. Res je od njega ostalo mnogo manj, kot smo mislili, da bo ostalo, pa vendar veliko več, kot bi želeli tisti, ki bi radi v celoti zanikali njegovo zgodovinsko vlogo. Zdaj ga nekateri uporabljajo kot žeton v dnevno-političnih obračunih, med katerimi v celoti zanikajo njegovo vlogo v naši in evropski zgodovini. Pa so samo majhni ljudje zmožni zaradi trenutnih interesov žrtvovati veličine iz lastne preteklosti. Seveda pa je to stvar njihove politične kulture in zrelosti (Sonja Lokar v intervjuju za Borbo)

Prvič po drugi svetovni vojni doživljamo Slovenci neko (pol)okroglo obletnico osvoboditve izpod fašistične okupacije – v znamenju realizma. Dneva zmage se odkritosrčno veselimo, vendar brez tistih triumfalističnih okrasij, ki smo si jih 45 let nakopavali na glavo skladno s svojim realsocialističnim življenjskim slogom. Zares, prvič smemo ugotoviti, da se naposled izvijamo iz slavnih običajev, ki so jih spremljala bodisi smešno naivna bodisi hinavska občutja. Taka ravnanja so nam siromašila nacionalnega duha. Končno smo se menda zavedli, da kaže nehati tisočkratno ponavljanje predpisano znane; da je dovolj frazerstva. Pristajamo na tleh. Od tod se nam odkriva resnica preteklosti brez slepil; od tod je vse lažje gledati svoj danes in jutri.

Ko se torej ob dnevu zmage že dokaj dosledno odrekanje raznim paradam slabega okusa, s tem kajpada ni rečeno, da zamejemo ali celo pokopavamo zgodovinski spomin. Prav nasprotno: šele tako nam znameniti maj 1945 lahko zasije v polnem smislu in pomenu. Uvidevamo, da se tako oseb-

in rednica je bila nacionalna – čebinska – komunistična partija.

Onstran časovnega sklada 45-tih let zbujajo dan zmage dvorezna občutja spričo dejstva, da ima maloštevilni slovenski narod še vedno svojo politično emigracijo in da tako ostaja razbit, razdvojen. Kako je mogoče, da po tolikšnem času še niso sešteti in poravnani računi okrog dogajanj, ki jih nekateri lakonično imenujejo »državljska vojna«. Bela in plava garda z njuno večnostno hipoteko, da sta izdajalsko vzeli orožje iz okupatorjevih rok in šli v organiziran bratomor; njuno temeljno poslanstvo, ki ga zgodovinske analize opredeljujejo kot zavarovanje koristi in legitimnosti bivše oblasti, nekateri pa vztrajno poudarjajo njuno obrambno funkcijo pred partizanskim revolucionarnim terorjem; obnavljajoči se revanšizem za obojestransko grozodejstva, med katerimi je trenutno vendarle v ospredju pozornosti genocidni pomor domobrancev že po koncu vojne; ali ni že čas, kakor poziva predsedstvo republike Slovenije, da pride do pomiritve, oziroma, kakor to zaželeno stanje imenujejo

Barve zgodovinskega spomina

ni kot narodni zgodovinski spomin jasni tem bolj, kolikor odločneje ga otrebljamo zunanjih plehkosti: le-té, sprevidavamo, so bile v veliki meri zgolj stroj za proizvajanje umetne megle, nemalokrat celo naprava za gojenje laži.

V skladu s povedanim je kakor na dlani, da proslavljamo letošnji dan zmage predvsem s prizadevanjem, prepoznati svojo pristno narodno resnico. Onstran premnogih semnjevanj ničevosti smo začeli iskreno hoteti, naj bi nam bi ta praznik, če mu bomo trčili na zdravje s čašami čistega vina, tudi vzor in spodbuda za prihodnost.

Pa pogledimo, kaj je vredno in česa ni vredno slaviti ta dan.

Neizpodbitno drži, da je pretežni del slovenskega naroda v letih 1941–1945 zmagal nad lastno trpno naravo, negibnostjo, čakajočo opreznostjo. Z grozljivimi žrtvami so vsi, ki so se združili v Osvobodilno fronto, potrdili osebni in nacionalni samoohranitveni nagon, ki se je sublimiral in presnoval v zavestno dejanje. Odločitev sama, tem bolj pa moralne vrednote, ki jih je zahteval in vzgojil v ljudeh štiriletni osvobodilni boj, so prinesle Slovincem legitimacijo, da se naposled smejo imenovati – mimo vseh prejšnjih dvomov – suveren zgodovinski narod. Slovenska osvobodilna fronta kot sobojevnica svetovne protifašistične koalicije je prispevala sorazmerno zelo velik delež ne le k osvoboditvi lastnega naroda izpod zavojevalčevega škornja, temveč tudi k obči zmagi nad zlom, s kakršnim se svet dotlej še ni srečal. Pribijemo lahko, da bodo pozni slovenski rodovi – če jim bo zgodovina kot stroka in kot učiteljica kaj pomenila – dolžni izkazovati slavo tem resničnim zmagam.

Nerazdružno z nacionalnimi so k dejanju prispevale tudi razredno osvobodilne težnje Slovencev. Upravičeno nezadovoljni zaradi socialnih krivic, ki jih je našemu kmetu, delavcu, meščanu, študentu in sploh vsakemu slovenskemu »malemu« človeku prizadeval dotedanji družbeni red, so uporniki v NOB ugedali priložnost, da se otresejo ne le zavojevalčevega, temveč tudi »avtohtonega« socialnega jarma. Mnogi so šli v boj z namero, da se poleg smrtonosnega fašizma porazi in zruši tudi svet izkoriščanja in nenakosti, svet, ki je v stari jugoslovanski družbi predstavljal še posebej temno varianto. Ne kaže spregledovati, da so k prebojni moči partizanstva in k njegovi zmagi obilo pridodale razredne pobude, katerih matica

skupaj z drugimi humanisti tudi cerkveni dostojanstveniki – do narodne sprave; saj potomci nekoč sprtih dedov in pradedov ne morejo več nositi težke krivde; do kdaj si bomo še dovoljevali tolikšno moralno bedo in sramoto? Mar ne vključuje »dan zmage«, če naj res kaj velja, pekočo nujo, odgovoriti tudi na ta vprašanja!?

Dokaj slab razlog za kakršnokoli triumfalno praznovanje nudi okoliščina, da šele tako pozno odhaja iz našega prostora, časa in miselnosti mednarodni stalinski boljševisem, tisti dejanski zmagovalec, ki se je bil po letu 1941 polastil telesa in duše našega naroda. Ta demonični antikrist, čigar agentje so s fantastično manipulativno spretnostjo izkoristili in speljali na svoj mlin najčistejše nagibe slovenskih množic, si je prisvojil sadove vseh osvobodilnih bojev in žrtev, si uzurpiral absolutno oblast in skoraj za pol stoletja spravil pod svojo peto vse naše žitje in bitje.

Brez moči so morali gledati Slovenci, kako so jim bile postavljene na laž temeljne točke OF, kako so bili razvrščeni dosežki Kočevskega zboru, s kolikšnim cinizmom je bila že na pragu svobode potisnjena v brezimnost in obglavljena njihova narodna vojska, pa kako so jim v poznejših dolgih časih drastično kršili pravice, ki grede svsobodni osebnosti: narodno politično samobitnost, čast jezika, kulture, vere, običajev, samoniklo gospodarsko organizacijo, od dedov sporočene norme etike in morale... Med orgijami nasilja in zvijač, zlasti pod plaščem farsičnih sloganov, da se v deželi gradi socializem, da plovemo v pošteno komunistično prihodnost, da doživljamo čudež v podobi bratstva, enotnosti, enakopravnosti – so boljševisko ustrojena vodstva z mirjadami svojih koristolovskih podreptnikov jemala slovenskemu narodu vse, kar mu je bilo mogoče vzeti: od presežkov dela do naravnih in moralnih bogastev...

Tako moramo premišljevali na pragu devetdesetih let, v času, ko si slovenski narod naposled krči pot k tisti svobodi in veličini, ki si ju je zaslužil. Dan zmage nam je lahko praznik, če izmerimo, kakor veli pesnik, »svojo daljo in nebeško stran«; če postavimo dogodke preteklih časov na njihovo pravo mesto; če zmirljeni z vso resnico opustimo prazne fanfare, pa srčno krenemo naprej v polni zavesti, da ta »naprej« ne bo s samimi rožicami postlan.

Zvone Kržišnik

Tito

Ko je Josip Broz Tito pred deseti leti umrl, je njegov grob v Beogradu postal za nekaj let pravi romarski kraj, kamor je hodilo veliko ljudi zato, da bi počastili delo tamkaj počivajočega moža, nekaj tudi zato, da bi se poklonili njegovemu kultu, marsikdo je šel na njegov grob iz čisto čustvenih pobud, nekaj pa je bilo gotovo tudi takšnih, ki so se za to odločili zato, da ne bi bili drugačni od drugih.

Potem pa so se začeli prepiri za Brozovo politično zapuščino. V njih so si pomembno mesto priborili njegovi bližnji sodelavci iz zadnjega desetletja njegovega življenja. Njihovi prepiri o tem, kdo je bil pomembnejši in bližji Titu so bili prva znamenja, da se začnajo o Brozu razprave, ki ne dosegajo raven kritične, nepristranske in analitične razprave o vlogi, zaslugah in napakah katerekoli politične osebnosti. Bolj ko se je odmikal čas, več ko je bilo političnih razprtij, medsebojnega obtoževanja republik, daljša je postajala obtožnica proti Josipu Brozu. Bila je tudi vse bolj žaljiva in vse bolj se je udinjala dnevni politiki, medsebojnemu obračunavanju.

Nedotakljivost njegove osebnosti in dela je nadomestilo pljuvanje po njem. Brozovi nasprotniki iz vojnih let, nosilci hegemonističnih hotenj iz prvih poveljnih let in vsi tisti, ki so se kasneje razšli z njim, so postajali v primerjavi z njim pravi svetniki, vse tisto, za kar so jih nekoč objektivno obtoževali, pa so zdaj skušali zvrniti na Tita. Deloma je bilo tako tudi zato, ker desetletja ni bila mogoča, pa tudi ne dovoljena nobena kritična beseda o njem in njegovem delu, kar je obveljalo tudi še po njegovi smrti. Pa ne zato, da bi branili njega, temveč njegove številne spremeljevalce, ki jih je njegova smrt povzdignila v najvišje jugoslovanske politične orbite. Novi časi so prinesli tudi več svobode in tako se zdaj zdi, kot bi hoteli v najkrajšem času nadoknaditi vse, česar desetletja ni bilo mogoče storiti.

Tako je tudi odnos do Josipa Broza Tita zdrknil globoko pod raven dobrega okusa. Težko bi najhujše napade nanj, ki so se še zlasti okrepili v zadnjih mesecih, imeli za revanšizem. Še najbolj ustrezna oznaka za to bi bila primitivizem. Kako drugače sicer označiti vse pozive k »javnemu sojenju« in sama »sojenja«, pravo tekmovalje v izmišljanju najbolj nemogočih zgodb, ne nazadnje tudi predloge, naj bi že desetletja mrtvemu človeku vzeli pravico, da počiva tam, kjer si je sam želel in celo takšne misli, da bi njegove posmrtno ostanke enakopravno razdelili na vseh osem republik in pokrajini.

Prišel bo čas, nanj verjetno ne bo treba čakati dolgo, ko bo zgodovina s svojo zelo natančno tehtnico izmerila zasluge in napa-ke Josipa Broza Tita. Tehnica pa bo v rokah znanstvenikov in drugih ljudi, ki niso obremenjeni z dnevno politiko, kult in strastmi. Takrat bo mogoče zapreti tudi knjigo o nekem zgodovinskem obdobju, ki je kot vse kaže, minilo. Kaže, da je zdaj le napočil čas, ko bomo lahko neobremeno ocenjevali njegove dobre in slabe strani in jih primerjali s tistim, kar se nam bo dogajalo v povsem novih razmerah. Toda tudi te razmere so zrasle iz zgodovinskih okoliščin preteklosti, ki je za mnoge naše narode pomenila tudi obdobje hudih preizkušenj. Da so jih preživeli tako, kot so jih, da so iz njih prišli svobodni, pa je tudi zasluga Josipa Broza.

R. Z.

Prvo zasedanje nove slovenske skupščine

Za začetek prepir o funkcijah

Prvi slovenski povojni večstrankarski parlament tudi po 14 urah prvega zasedanja še ni bil docela izoblikovan, delegati pa so v zgodnjih jutranjih urah zapuščali poslopje skupščine najbrž z enako plehkim priokusom prikazane demokracije kot smo ga imeli novinarji, ki smo vztrajali do konca. Svoj zaplet je dobila nova skupščina pravzaprav že večer pred zasedanjem. Veljaki strank se niso uspeli dogovoriti, kako si bodo razdelili skupščinske funkcije. Zmagoviti Demos je prišel s ponudbo, da sam dobi tri funkcionska mesta, šest pa naj si jih razdelijo druge stranke. Zase si je kot večina v skupščini pridržal mesto predsednika skupščine in vodenje družbenopolitičnega zbora, v zboru združenega dela pa bi si vzel podpredsednika. ZKS stranki demokracije prenovne je ponudil v tem zboru predsedniško mesto in eno mesto podpredsednika skupščine, ZSMS li-

Stranke zunaj Demosa s takim ključem niso bile zadovoljne. Sporno je bilo predvsem mesto predsednika skupščine, ki naj bi ga po njihovem prepričanju dobila ena od opozicijskih strank. Zatrjevale so, da delitev oblasti pomeni tudi to, da zmagovita koalicija nima v rokah vseh vodilnih položajev tako v izvršnem svetu kot v skupščini. ZSMS-liberalna stranka je predlagala, da dobi predsedniško mesto, podprli pa so jo tudi komunisti – prenovitelji in socialisti. S tem so končali prvi krog pogajanj in v nedeljo zvečer na vnovičnem srečanju ugotovili, da Demos ponuja enak predlog in po dveh urah tudi, da od njega ne odstopa.

V ponedeljek dopoldne so na klubih delegatov, ali kot so jih preimenovali poslancev, stranke izoblikovale svojo taktiko za pogajanja na zasedanju skupščine za funkcionske položaje. Hitro se je

dogovoril, da se ne bo več pogajal. Na očitke, da bo parlament razdeljen na dva dela: vladajočo koalicijo, ki bo imela v rokah vse položaje in med opozicijo, ki bo lahko igrala le vlogo nagajajoče se strani in ne ustvarjalnega opozicijskega dela ter da torej s pluralnostjo ne bo nič, so odgovarjali, da je že strankarska sestava zagotovila pluralnosti. Med temi prepričevanji na povsem načelnih vprašanjih je bilo tudi veliko lepih besed o demokraciji in nizkih udarcev z ene in druge strani, češ stare stranke hočejo še naprej položaje, ali koalicija hoče vso oblast. No, z glasovanjem je bil po popoldanskem delu predlog liberalcev v DPZ in ZO zavrnjen – večino v teh dveh zborih ima Demos, v ZZZD pa so se odločili, da izvolijo svoje vodstvo po izvolitvi predsednika skupščine. V tem zboru Demos nima večine.

Tudi takšna odločitev je botrovala vse bolj žgočim razpravam v nadaljevanju, ko so obravnavali začasni poslovnik. Odprta vprašanja so bila predvsem glede načina glasovanja in o profesionalizaciji delegatov. Demos je zagovarjal prepričanje, da je treba v začasnem poslovniku omogočiti poleg tajnega tudi javno glasovanje. Pri volitvah vodstva izvršnega sveta pa v primeru javnega glasovanja tudi poimensko. Druga stran je javno glasovanje zavračala kot nedemokracičen način, ki da ga presenetljivo ponujajo tisti, ki so še včeraj prisegali na tajno glasovanje kot najbolj in edino demokracičen način. Posamično izvajanje pa naj bi bilo po mnenju opozicije le izraz nezaupanja Demosa do lastnih delegatov. Tudi zahtevo o profesionalizaciji delegatov je opozicija predstavljala kot nujnost za dobro delo parlamenta in zagotavljala, da se za poklicno štiriletno ukvarjanje s poslansko funkcijo še zdaleč ne bo odločila večina. Demos ni želel že v začasnem poslovniku omogočiti plačanih poslancev kar povprek in proti koncu usklajevanja smo tudi slišali zakaj. Bojijo se, da bodo poklicni funkcionarji starih strank samo presedlali na plačilne liste v skupščini. Tudi pri tej temi je pri glasovanju prišla v dveh zborih do izraza premoč Demosa in v enem njihova le tretjinska zastopnost. Končno so vendarle popustili malo eni in malo drugi ter po trmastem vztrajanju ZZZD pri svoji odločitvi na skupni seji v poznih nočnih urah sprejeli poslovnik in si tako omogočili delo naprej.

To so bile volitve vodstev zborov. Kandidate je dal Demos, ker druge stranke niso hotele več kandidirati. Tako je predsednik DPZ dr. Ludvik Toplak iz slovenske kmečke zveze, podpredsednik pa Tone Peršak iz demokratske zveze. Zbor občin bo vodil Ivan Bizjak kršćanski demokrat, podpredsednik pa bo v tem zboru izvoljen izmed predstavnikov narodnosti. ZZZD bo vodstvo izvolil po izvolitvi vodstva skupščine. In tu lahko opozorimo na neprijetnosti, ki so dale vsem skupaj neprijeten priokus. Na skupnem zasedanju so morali najprej ugotoviti prisotnost delegatov po zborih. Način ugotavljanja: pritisk na tipko

in na ekranih v dvorani se je pokazalo število. Za DPZ ni bilo problemov, pri zboru občin pa bo trikratnem pritiskanju na gumb niso mogli ugotoviti koliko jih je. Vsakič jih je bilo več kot 80 kolikor zbor šteje delegatov. In po tretjem poskusu je priteklo za govorniški oder delegat Demosa Marjan Podobnik ter obtožil delegata liberalcev v DPZ Andreja Verliča, da je tudi on pritisnil na tipko. Verlič je to takoj zanikal, iz dvorane pa so se slišali kriki ven z njim, vrzite ga ven! Ali je

prav ta delegat liberalcev neupravičeno in neodgovorno pritiskal na tipko – in še kdo poleg njega – je ostalo nerazčiščeno, kajti obe strani sta vztrajali pri svojem. Vendar je bil to še en dogodek, ki je pripeljal do vse bolj nestrpnih očitkov na eni strani, češ da je čutiti v delu novega parlamenta metode, ki so ZKS SDP znane z beograjskih sej, na drugi pa spet, da prenašajo prav ti v Ljubljano preizkušene metode zavlačevanja. Zato ne presenečajo ugotovitve nekaterih delegatov z ene in druge strani, da vse to še ni demokracija, temveč bolj merjenje moči in izrečeno upanje, da vnaprej vendarle ne bo več tako.

Vesna Burnik

Ozadje popolnega volilnega uspeha Hrvaške demokracijske skupnosti

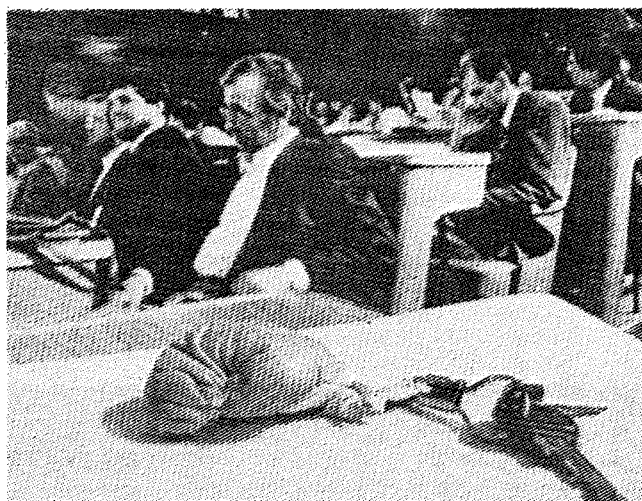
Rojstvo krhke demokracije

Na plebiscitu hrvaških volilcev, ki ga vsekakor predstavljajo prve svobodne, tajne, večstrankarske volitve, so se ljudje, v prvem krogu volitev 22. in 23. aprila z 84-odstotno udeležbo in v drugem krogu 6. in 7. maja s 70-odstotno udeležbo, odločili za ali proti pluralistični demokraciji, za ali proti enopartijski komunistični oblasti in za ali proti nespremenjenemu političnemu položaju Hrvaške v Jugoslaviji. Potemtakem volilci niso izbirali med levim in desnim, temveč med enopartijskim in večpartijskim sistemom, diktaturo in demokracijo, nacionalnim dostojanstvom in ponižanjem, svobodo in dominacijo. Popolna zmaga HDZ na volitvah je rezultat dosti okoliščin in razlogov, na katere ljudstvo, 90-odstotkov nekomunistov, ni moglo vplivati polnih 45 ali pa celo 70 let.

Po hrvaških volitvah, na katerih so uporabili francoski sistem izbiranja med kandidati različnih strank, se pravi, da je kandidat v prvem krogu izvoljen, če dobi nadpolovično večino glasov vpisanih volilcev in šele v drugem krogu je zmagovalec tisti kandidat, ki je dobil največ glasov ne glede na odstotek volilne udeležbe in volilnega rezultata, je tudi popolnoma jasno, da prav z nobenim drugim volilnim zakonom ne bi mogli zaustaviti zmagovitega pohoda HDZ v hrvaški parlament. Po naključju ali ne se je HDZ javnosti prvič predstavila, kajpak še v meglenih tezah, 28. februarja, ko so Srbi v Kninski krajini organizirali prvi Miloševićev miting s parolami »Tu je Srbija«, v osrčju Dalmatinske Zagore na Hrvaškem. In že tedaj je Franjo Tuđman reagiral na srbske apetite po hrvaškem ozemlju, medtem ko je uradna politika še pred dvema mesecema dovolila pravi srbski delirij na Petrovi Gori, kjer so pregrete glave zahtevale Tuđmanovo smrt in zamenjavo partijskega reformatorja Ivica Račana. Med vzroke za popolno zmago HDZ na hrvaških volitvah kaže pripisati modo protikomunizma, ki je okužila nekdanji sovjetski ideološki imperij, potemi na preteklost ZKH, ki se je do svojega 11. kongresa 10. decembra lani do Miloševićevske politike obnašala kot ponižni hlapec z znanim »hrvaškim molkom« in sanjami o nekakšni »jugoslovanski sintezi«, v zadnjih petih mesecih pa reformirana partija ni mogla izbrisati madežev iz preteklosti, ki so se s političnim programom o federativni ureditvi države prenašali tudi v predvolilno obdobje. In ne samo to. Ko so bivši politiki, upokojeni generali, narodni heroji in drugi, ki so ob kongresu hrvaške partije kritizirali reformatorje, spoznali, da je politična opcija nove stranke demokracičnih sprememb še najbolj sprejemljiva med vsemi strankarskimi ponudbami, so izrekli javno podporo in tako tudi zapečatili usodo partije in manjših strank. Vmes je nastopila Koalicija narodnega sporazuma kot nekakšna umirjena hadezejevska linija, ki pa se je izgubila v intelektualnih krogih, v rehabilitaciji hrvaške pomladi '71, kar bi morda še vžgalo lani ne pa dandanes in se tako predstavila kot ne preveč varno jamstvo za suverenost Hrvaške. Zato je koalicija na volitvah tudi docela pogorela.

V takih okoliščinah je lahko računala na zmago samo stranka, ki je našla stik z veliko množico delavcev, kmetov, uslužbencev, izseljencev, z ljudmi v stiski, ki jih je bivši režim tudi preganjal. Seveda osvojitve oblasti na Hrvaškem ni podobna večpartijski parlamentarni demokraciji Zahodne Evrope, čeprav je HDZ skupek različno politično opredeljenih ljudi in je po svoji notranji sestavi dokaj podobna Demosu. Po 45-letnem enopartijskemu sistemu, ki se je občasno predstavljalo kot totalitaren, je bilo vsekakor iluzorno pričakovati prehod v demokracičen sistem, ki bi bil enak v državah zahodnoevropske demokracije. Nastala je pač krhka balkanska demokracija, ki bo nemara uresničila pričakovanja hrvaške inteligence in sodobnih levičarjev. Povsem odprto vprašanje pa je, ali bodo v novi oblasti prevladale umirjene sile v središču HDZ, ki jih pooseblja samo predsednik dr. Franjo Tuđman ali pa desničarji, ki se na predvolilnih mitingih niso uspeli otrestiti ozemeljskih apetitov do »hrvaškega dela Bosne« in obračuna z nosilci represije dosedanjega režima, z drugimi mislečimi in celo poravnavanju dolgov v hrvaško-srbskih odnosih. V takem primeru je do prelivanja krvi samo še korak, zato je upati, da bo prevladal razum in da suverena Hrvaška krene po poti civiliziranih narodov. Odgovor o vsem tem bo prav gotovo prineslo prvo dovolilno obdobje, ko bo oblast komunistov tudi praktično prišla v roke Hrvaške demokracijske skupnosti.

Peter Potočnik

beralni stranki pa drugo mesto podpredsednika in vodenje zbora občin. Socialistična zveza naj bi se zadovoljila s podpredsedniškim mestom v družbenopolitičnem zboru, predstavniki narodnosti pa naj bi zasedli podpredsedniško mesto v zboru občin.

pokazalo za kaj gre že pri dnevnem redu je ZSMS liberalna stranka predlagala spremembo tako, da bi najprej na skupni seji izvolili predsednika skupščine in nato vendarle skušali doseči dogovor o proporcionalni razdelitvi drugih funkcij. Demos se je očitno

Vllasi na svobodi

Taktika ali obet pravne države?

Kdo se ne spomni znamenitih besed: »Hapsičemo...«? In so res zapirali ljudi, kakor jih je bilo volja, saj navsezadnje jugoslovanski kazenski zakonik to omogoča v svoji najširši paleti formulacij o blatenju in sovražnih dejanjih zoper to državo.

Kako bi se stvar iztekla, če ne bi ljudje, ki so se postavili v vlogo vesti ljudstva, opozorili svetovne javnosti na v nebo vpajoča-dejanja zoper temeljna načela demokracije? V imenu te države bi v nekih zaporih nemočno čepela skupina ljudi, ki bi čakala na družbene spremembe in spremembe kazenskega zakonika. K sreči se je obrnilo drugače. Pri tem pa je ironija vendarle prav v tem, da so bila v času sojenja v Mitrovici tudi usta politika, ki je napovedala sojenje in njegov izid (!), polna demokracije!

Štiriindvajsetega aprila je veliki senat okrožnega sodišča v Titovi Mitrovici opustil Vllasija in trinajst soobtožencev, ki so jim začeli soditi oktobra lani, zavoljo »potreb preiskave« pa so bili zaprti vse od lanskega marca!

In vendar. Če pogledamo

ta proces malce bolj osvetljen z lučjo sedanjega dogajanja v državi, bi morda lahko rekli, da je bilo Vllasijevih štirinajst mesecev zapora približno toliko, kolikor časa je (z neverjetno naglimi koraki, to bomo menda priznali vsi?) od

Slovenije prek Hrvaške tja v druge dele države hodila nova miselnost, ki spreminja odnose, spreminja razmerja in neizprosno prinaša nova merila, po katerih, vsaj upamo lahko, ne bo več prostora za lov na čarovnice.

B. Ž. J.

Obletnica ustanovitve prve slovenske vlade

Ponosen spomin na preteklost

Med obletnicami, ki smo se jih spominjali v teh zadnjih aprilskih in prvih majskih dneh, ne gre pozabiti na 45. obletnico ustanovitve prve slovenske narodne vlade v Ajdovščini. Dogodka, ki je bil vsekakor eden od mejnikov v zgodovini slovenskega naroda, so se v Ajdovščini spomnili s slavnostno sejo slovenskega izvršnega sveta in ajdovske občinske skupščine. Ustanovitev slovenske vlade je namreč pomenila tudi sklepni del boja Slovencev za lastno državnost. In prav v teh majskih dneh se očitno spet zaključuje eno od zgodovinskih obdobij in začenja novo. Gotovo je tudi zato slavnostni govornik Ciril Zlobec poudaril, da je minil čas junakov, napočil pa čas plebsa v dobrem in slabem smislu,

ter svoj govor nadaljeval predvsem z razmišljanjem o vrednotenju preteklosti v luči novega, prihajajočega časa. Čas, ki je bil sklenjen z ustanovitvijo prve slovenske narodne vlade, je slovenska zgodovina in to bo tudi ostal. Tudi za tiste, ki se z njim ne strinjajo. Pri tem pa je Ciril Zlobec menil, da smo storili napako, ker smo bili prepričani, da je bil tisti čas izjemno dejanje, tako veliko, da ga je mogoče raztegniti tudi v prihodnost. Pa se je veliko obdobje izteklo, izpelo, preden smo bili to voljni priznati. Vendar pa pri zgodovinskih dejanjih ni mogoče ničesar spreminjati, mogoče jih je le drugače razlagati, tudi napako interpretirati. Tisti čas pa je bil, po prepričanju Cirila Zlobca, ki je zbranim predstavil svoje občutenje vrednot

zgodovinskega časa pred štirimi desetletji in pol in svoje občutenje odločitve slovenskega naroda za upor proti agresivnim sosedom in za narodnoosvobodilni boj, predvsem čas narodnoosvobodilnega in osvoboditeljskega boja in le povezan z revolucijo. Temu pritrjujejo tudi ocene evropskih zgodovinarjev.

In zato danes, ko poskušamo prevrednotiti vse, ni nobenega razloga, da bi se s sklonjeno glavo spominjali tistega časa. Zato je Ciril Zlobec ob koncu svojega razmišljanja predvsem sborcem, kot je poudaril, zaželel, »da bi se s ponosom spominjali tistih časov, pa čeprav bi nova oblast take obletnice, kot je ustanovitev slovenske narodne vlade, črtala iz svojih prazničnih političnih koledarjev.«

Tudi v ZRVS nov veter

Posodobitev dolgotrajen proces

Čeprav je bil dnevni red nedavne seje predsedstva Republiške konference Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije dokaj obširen, je bila pozornost članov namenjena predvsem dvema točkama. To sta bili točki v katerih so obravnavali usposabljanje rezervnih starešin in prihodnji razvoj njihove organizacije. Pravzaprav ni bilo med njima ostre meje, ampak sta se prepletali.

V razpravi so člani predsedstva poudarili, da iz gradiva, ki so ga pripravili za sejo, veje sodoben duh in pomeni veliko osvežitev. Menili so tudi, da gradivo pomeni dobro osnovo za postavitve organizacije na nove temelje. Opo-

družba čutila potrebo po takšni organizaciji in bo podprla njihove programe.

Predsedstvo je bilo tudi soglasno, da se ZRVS ne sme in ne more nasloniti na nobeno stranko. V večstrankarskem sistemu ne more biti privezek ali pa kolektivni član katerekoli stranke. Če se bo ZRVS razvijala v družbeno-strokovno samostojno kadrovskega organizacijo posebnega pomena se lahko rezervni vojaški starešine včlanijo v katerokoli stranko, ki deluje v Sloveniji. Predsedstvo je tudi menilo, da bodo morali vsi člani skrbeti, da strankarski vplivi, ki so danes prisotni, ne bodo razdvajali njihove organizacije in nanjo vplivali s svojimi strankarskimi interesi in vlogami.

Menili so tudi, da bi bilo potrebno analizirati programe vseh političnih strank v Sloveniji in oceniti kakšni so njihovi programi za obrambo domovine. Na podlagi teh analiz naj bi se članstvo opredeljevalo v kateri stranki imajo zadovoljive in uresničljive programe, ki naj bi jih podprli. V Sloveniji je tudi vrsta družbenih organizacij in društev, ki

imajo v svojih programih obrambne prvine in zato je, kot so poudarili člani predsedstva, ena izmed njihovih nalog, da se z njimi tesneje povežejo, še posebej pri razvijanju skupnih obrambnih prvin.

Zelo pomembno, morda celo najpomembnejše pa je vprašanje večjega in boljšega sodelovanja z vsemi subjekti splošne ljudske obrambe in družbene samozastite. To sodelovanje je bilo še do nedavnega pod okriljem nekdanje SZDL. To se je zdaj spremenilo in ostaja na ZRVS, da se bolj tesno povežejo z njimi.

Izhodišče za razpravo o usposabljanju rezervnih vojaških starešin so bili sklepi in izhodišča, ki so jih sprejeli na razširjeni seji komisije za usposabljanje pri predsedstvu RK ZRVS.

Za posamezne vodilne dolžnosti v ZRVS Slovenije so kandidati:

— za predsednika
Edvard Pavčič
— za podpredsednika
Bojan Fertin
— za sekretarja
Jakob Černe
— za pomočnika sekretarja
Janko Ljubič

Za ostale dolžnosti pa kandidirajo **Miran Bogataj**, **Martin Slatinšek**, **Igor Kostjurovski**, **Dušan Lješevič**, **Božena Ostrovršnik**, **Ivan Hafner** in **Blaz Lavrič**.

Delegacijo RK ZRVS Slovenije pa naj bi sestavljali: predsednik RK ZRVS Slovenije, **Branko Jerkič**, **Jakob Černe**, **Bojan Fertin**, **Miran Bogataj**, **Branko Vasa**, **Pavle Šuc** in **Ivan Hafner**.

V nadaljevanju se je predsedstvo določilo datum zasedanja volilno-programske seje Republiške konference ZRVS in potrdilo listo kandidatov za vodilne dolžnosti v njihovi organizaciji. Ta lista je bila več mesecev v javni razpravi na občinskih konferencah ZRVS, ki so jo dopolnile s svojimi predlogi. Za kandidacijski postopek lahko rečemo, da je bil dolgotrajen in velika večina predlaganih je iz najrazličnejših vrstovk odstopila od svoje kandidature.

Predsedstvo je razpravljalo tudi o organiziranosti republiške konference in sprejelo določene novosti, ki bodo prispevale k večji učinkovitosti in racionalnosti dela v Zvezi rezervnih vojaških starešin Slovenije.

B. Ž. J.

B. K.

Volilne skupščine občinskih organizacij ZZB NOV Slovenije

Prilagajanje novim razmeram

V aprilu je večina občinskih organizacij ZZB NOV Slovenije opravila letošnje volilne skupščine. Razprave so zaobsegle številne probleme iz dejavnosti borčevske organizacije, predvsem pa so se dotaknile ocen delovanja v minulem mandatnem obdobju in novih programskih in statutarjih opredelitev borčevskih združenj. Skupščine so bile dobro obiskane, razprave pa poglobljene. Pri tem pa velja omeniti, da so bile marsikdaj preveč pod vplivom trenutnih razmer, saj so potekale prav v času najbolj bučnih volilnih priprav, obremenjene pa so bile tudi z znanim sporom v zvezni borčevski organizaciji med slovensko organizacijo in ZZB NOV Srbije ter njenim predsednikom Mihirom Švabičem. Temu se tudi razpravljalci na skupščinah niso mogli izogniti, čeprav so se v večini povsod strinjali s stališčem predsedstva ZZB NOV Slovenije, da razprave o tem sporu ne kaže nadaljevati, ker je bila slovenskim borcev vsiljena, neargumentirana in nasploh neproduktivna. To pa po mnenju razpravljalcev na občinskih borčevskih skupščinah seveda ne pomeni, da se slovenski borci odpovedujejo povezovanju z borci v drugih republikah in pokrajinah. Povsod so z veliko mero strpnosti dopuščali različna mnenja o razmerah v Jugoslaviji in se zavzeli za sodelovanje z vsemi, ki so pripravljeni sodelovati na podlagi enakopravnosti republik in spoštovanja človekovih pravic.

Precej več razprav pa se je dotaknilo aktualnih dogajanj v zvezi z uvajanjem političnega in strankarskega pluralizma v slovensko družbo. Dotaknile so se predvsem vloge borčevske organizacije v novih razmerah. S prenovno ZKS in preoblikovanjem SZDL v samostojno politično stranko ter z novimi programskimi in statutarnimi načeli ZZB NOV Slovenije so se namreč borčevski organizaciji odprla nekatera nova vprašanja prihodnjega delovanja. Razprave o tem so bile sicer široke, vendar še niso prinesle odgovorov na vsa vprašanja. O nekaterih bo moralo novo vodstvo republiške zveze po republiški volilni skupščini spregovoriti z občinskimi borčevskimi organizacijami. Mednje sodijo, na primer, vprašanja v zvezi s političnim delom organizacije, s financiranjem nekaterih nalog iz delovnega programa, z odnosi s političnimi strankami, zgodovinopisjem, delovanjem odborov aktivistov OF, izdajanjem glasila TV-15 in še kaj. Povsod je prevladalo stališče, da se bo morala borčevska organizacija kot nadstrankarska družbena organizacija v prihodnje še bolj zavzemati za pravice svojih članov, ne glede na politično in svetovnonazorsko opredelitev. Borci bodo morali predvsem sami skrbeti za spominske slovesnosti, za urejanje in varstvo spomenikov, predvsem pa za pravilno vrednotenje narodnoosvobodilnega boja in njegovih pridobitev.

Medvojni aktivisti OF iz Ljubljane

Več tovariške, gmotne in človeške opore

Vsakoletni zbor delegatov medvojnih aktivistov OF iz Ljubljane obravnava poročilo za preteklo leto in program za naslednje obdobje, hkrati pa pomeni prijetno snidenje tistih, ki nas je že med vojno in po osvoboditvi povezovalo delo in tovarništvo, kar nam daje tudi trdne moralne opore in spodbude za naprej.

Letošnji zbor je bil še posebej pomemben, saj je bil v času zgodovinsko prelomnega obdobja, v času predvolilnih bojev in strasti. Novi čas zahteva tudi iskanje novih vsebin in potov zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojske, katerega sestavni del smo tudi mi, organizacija, ki je postala stanovska, družbena.

Ko smo preudarno tehtali, kakšna je naša vloga in kako zagotavljati trezen, miren, varen prehod v demokratičnejšo družbo, in katere so danes tiste sile in politične stranke, ki bodo tak prehod omogočale, smo imeli pred seboj vlogo in položaj podobnih, rekli bi veteranskih organizacij v razvitem, pluralističnem sistemu

Prav v zvezi s tem pa je bilo na občinskih borčevskih skupščinah izrečenih veliko kritičnih misli zoper tiste, ki poskušajo razvrednotiti narodnoosvobodilni boj in vlogo osvobodilne fronte v njem. Prav zato so borci na svojih skupščinah poudarjali, da sicer priznavajo pluralizem družbenega življenja, da pa bodo sami podprli predvsem tiste, ki priznavajo narodnoosvobodilno vojno kot temelj narodne osvoboditve Slovenije. Tako so se ravnali tudi v predvolilnem obdobju. Pri tem jih gre pohvaliti, da so tudi v sedanjih pluralističnih razmerah morali v marsikateri krajevni skupnosti prav borci opraviti glavni delež. V zvezi z volitvami velja še zapisati, da so na vseh skupščinah pohvalno ocenili zbor borcev v Cankarjevem domu v Ljubljani in jasna stališča republiškega odbo-

Volilna skupščina Zveze združenj borcev NOV Slovenije bo v torek, 22. maja ob 9. uri v Cankarjevem domu v Ljubljani. Na dnevnem redu bo poročilo o delu republiškega in nadzornega odbora za obdobje od junija 1986 do maja 1990. Uvod v razpravo bo imel predsednik RO ZZB NOV Slovenije. Po razpravi o tem poročilu pa bodo delegati obravnavali programsko načela in naloge ZZB NOV Slovenije ter predlog novega statuta republiške borčevske organizacije. Nazadnje bodo izvolili še novo vodstvo ZZB NOV Slovenije.

ra o nekaterih najbolj aktualnih vprašanjih družbenopolitičnih in gospodarskih razmer v Sloveniji in Jugoslaviji.

Razprave o delovanju občinskih borčevskih organizacij v preteklem mandatnem obdobju so pokazale vso pestrost dejavnosti, s katerimi so se ukvarjali v različnih občinskih organizacijah. Povsod pa so tudi obljubljali, da bodo takšno dejavnost poskušali obdržati tudi v prihodnje, kolikor se bo, glede na razmeroma visoko povprečno starost članov, le dalo. Prav starostni problem jih povsod tudi najbolj tišči, pa se mu bodo morali pač prilagoditi. Kako velik problem je to, se je pokazalo tudi na teh skupščinah, ko so obnavljali občinska borčevska vodstva. Le v redkih občinskih organizacijah so našli nove predsednike, večinoma so se morali odločiti kar za ponovitev mandatov sedanjim. Zadevo bo vsekakor treba v prihodnje temeljiteje premisliti, saj je med člani organizacije skoraj povsod še kaj mlajših udeležencev narodnoosvobodilnega boja, ki bi lahko prevzeli vodenje organizacije. Samo tako bo mogoče organizacijo ohraniti in tako zagotoviti organizirano skrb za vse bolj žgoče probleme nekdanjih borcev osvobodilnega boja.

R. Z.

Janez Drnovšek

Nepomembno prišel — dostojno odhaja

Nekateri so mu rekli Dirty Harry, drugi, da je proizvod slovenske dokončne naveličanosti enoglasja, mož pa je v letu dni na čelu države vendarle dokazal, da je stopil na čelno funkcijo države morda res malce nepričakovano, zato pa je vzel svojo nalogo kot projekt, kot osebni izziv, ki ga je v danih okoliščinah izpeljal več kot solidno.

Mi v sedanjem dogajanju na Slovenskem malce pozabljamo na množico pomembnih dogodkov, ki so se odvijali v lanskem in prvih mesecih tega leta v Jugoslaviji, ko pa si jih osvežimo in jih nanizamo, se izkaže, da je bil čas nadvse nabit z emocijami in strastmi, da so izpod skrbno pokrite odeje začele uhajati prej še vsaj delno prikrivane nacionalne in nacionalistične silnice, ki so sprožile celo serijo grdobij. Med drugimi je tekla tudi kri.

Janez Drnovšek nas je v ponedeljkovem televizijskem intervjuju spomnil na vse te trenutke v »njegovem letu« pred-

sednikovanja in pri »bilančnem pregledu svojega dela« dokazoval, da smo včasih zlobno, pa tudi popreproščeno zamahnili z roko češ, kaj bo pa ta, takorekoč novinec, naredil v politiki — in to še v — z vsemi žavbami namazanem — Beogradu. On pa je vendarle v pogosto nemočem položaju z delovnim in strokovnim pristopom spreminjal železne navade in v nekaterih ključnih vprašanjih tudi izrazil svoj osebni pogled ter ga argumentiral in tako z nekaterimi neobičajnimi potezami razbijal letargično sivino, pa tudi, v nekaj primerih, že izdelane »stavove«.

Zdi se, da je Drnovšek dal skozi trdo šolo, si pridobil politične izkušnje v najtežjih okoliščinah in spoznal celo vrsto svetovnih politikov ter strokovnjakov. Vse to je kapital, ki bi ga morali v slovenski politiki s pridom izkoristiti, ko mu bo iztekel petletni mandat v jugoslovanskem predsedstvu.

B. Ž. J.

B. K.

kot doslej, tudi v prihodnje pripevati, po naših zmognostih, iskanju, popredmetenju in obelodanjenju zgodovinske resnice o narodnoosvobodilnem gibanju in vlogi, nalogah, ter dejanjih Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Prav tako bomo morali glede na zahteve časa osmisliti kako, na kakšen način in s kakšno vsebino v prihodnje proslavljati pomembnejše obletnice iz narodnoosvobodilnega boja.

Današnji čas, čas gospodarske, socialne in moralne krize, zahteva od nas bolj kot doslej — v vsej svoji polnosti in lepoti — tovariške, gmotne in človeške humane opore vsem tistim našim soborcem, ki so tega danes pa še kako potrebni.

Z jasno usmeritvijo za naše prihodnje delo in lepimi željami po trdnem zdravju in dogovorih, kako bomo proslavljali letos 45-letnico osvoboditve in prihodnje leto 50-letnico OF slovenskega naroda, smo si tovariško stisnili roke in zaželeli nasvidenje.

Niko Lukež

Zavezniki na Pirenejih

Za začetek najprej tisto, kar je dr. Janez Drnovšek, predsednik predsedstva Jugoslavije, dejal na koncu svoje turneje po Pirenejskem polotoku: »Pogovori v Španiji in na Portugalskem so bili uspešni in domov se vračam zadovoljen.«

Dobri politični odnosi z obema državama so se začeli že kmalu po vzpostavitvi diplomatskih stikov, takoj potem, ko sta iz dolgoletne diktature stopili na pot demokracije. Žal pa stiki na najvišji ravni niso bili ravno pogosti in redni, zato je bilo predsednikovo potovanje pred dnevi v Madrid in Lizbono predvsem politične narave.

Poleg utrditve in pospešitve diplomatskega sodelovanja ne gre zanemariti predvsem dejstva, da smo na tem delu naše celine dobili tudi pomembna zaveznika pri na-

ših prizadevanjih, da bi se vključili v evropske integracije. Španske in portugalske izkušnje (pred štirimi leti sta postali polnopravni članici Evropske skupnosti) pa so lahko za nas še posebej dobrodošle in poučne.

Španija je danes, recimo, država v pravem gospodarskem vzponu, podobno pa velja tudi za Portugalsko, čeprav je za zdaj še vedno na repu evropske dvanajsterice (ima pa največjo gospodarsko rast v ES, opazno zmanjšuje nezaposlenost, dotok tujega kapitala je vse večji).

Zapleteno vprašanje evropskih integracij muči tako Jugoslavijo kot državi na Pirenejskem polotoku. Zato je v današnjih spremenjenih odnosih, ko pred našimi očmi nastaja nova Evropa, razumljivo iskanje vseh skupnih oblik sodelovanja. To velja

tako za Španijo in Portugalsko, ki sta članici ES kot tudi za Jugoslavijo, ki si želi podoben status, kot jih imajo države EFTA.

Madrid in Lizbona sta torej podprla »našo pot v Evropo«, najprej v Svet Evrope. Portugalski predsednik Mario Soares je celo prepričan, da s tem ne bo večjih težav, seveda ob nekaterih določenih pogojih. Ni pa pozabil omeniti, da bi se v te procese, ko stara celina spreminja svoj politični obraz, lahko vključili že mnogo prej. Zamujamo vsaj desetletje; procese v Evropi smo predolgo gledali le s strani. Če bi bilo drugače, bi imeli danes veliko manj težav. A vseeno še ni prepozno. Ministrski predsednik Cavaco Silva pa je poleg vstopa v Svet Evrope podprl tudi naša prizadevanja za novo pogodbo z Evropsko skup-

nostjo, kot jo je pred tem nazakal že španski premier Felipe Gonzalez – pridruženo članstvo skozi cono proste trgovine. Vendar je bil dokaj previden, zato je Jugoslaviji priporočil najprej trdnejšo povezavo z EFTA, evropskim združenjem za prosto trgovino. Portugalski je 25-letno članstvo v tej organizaciji šestih držav zelo koristilo, zato bi njihove izkušnje lahko s pridom uporabili tudi v Jugoslaviji. Kot zanimivost naj dodamo, da za Portugalsko še vedno obstaja razvojni sklad EFTA, podoben tistemu, kakršnega so pred časom ustanovili tudi za našo državo.

Če se politični odnosi med državami dobri, pa to ne velja za gospodarsko sodelovanje. To je problem, ki ga bo treba poslej bolje in učinkoviteje reševati. Dejstvo je, da je to sodelovanje skorajda zanemarljivo, zlasti, če upoštevamo možnosti, ki jih imajo vse

Dr. Janez Drnovšek in Cavaco Silva.

tri države. Vrednost menjave s Španijo je lani znašala 163 milijonov dolarjev, s Portugalsko pa komajda nekaj več kot 10 milijonov dolarjev. Zato pri tem sploh ni pomembno, da je v obeh primerih pozitiven saldo na naši strani, kajti številke so resnično tako nizke, da se v trgovinskih bilancah dobesedno izgubijo.

Drnovškovi pogovori v Madridu in Lizboni so bili torej pomembni z več plat. Predvsem je šlo za potrditev zgledega sodelovanja in za

dogovor o pospešitvi gospodarskih stikov, zlasti pa so nas močno podprli pri vstopanju v evropske procese.

S takšno popotnico se predsednik zveznega predsedstva odpravlja v Strasbourg, pred parlamentarno skupščino Sveta Evrope. S tem bo dr. Drnovšek zoral še eno ledino na zunanje političnem prizorišču v svojem enoletnem mandatu. Žal pa moramo ugotoviti, da ga pri tem zunanji minister ni ustrezno podpiral.

Vaso Gasar

Maraton za združeno Nemčijo

Verjetno bo sobota 5. maja 1990 še en zgodovinski datum, pri urejanju Evrope, kakršna je nastala s koncem 2. svetovne vojne. Sestali so se v Bonnu – predstavniki štirih sil iz protihitlerjevske koalicije, odgovorni za usodo Nemčije in predstavniki dveh

Nemčij. Za zdaj še vse na ravni zunanjih ministrov. Za odgovor, ki bo spremenil poveljni zemljevid Evrope, imajo zunanji ministri in nato njihovi šefi časa do konca leta, do sestanka o varnosti in sodelovanju v Evropi (35 držav).

Pred letošnjo majsko kon-

ferenco je bilo v zvezi z Nemčijo že veliko mednarodnih sestankov, vendar niso dali trajne rešitve obravnavanega problema, to je nemškega in še posebej berlinskega vprašanja. Poleti 1945 so ameriški predsednik Truman, sovjetski voditelj Stalin in britanski premier Churchill vzpostavili kontrolo štirih zmagovalnih sil nad Nemčijo in določili linijo Odra-Nissa kot mejo med Nemčijo in Poljsko. Ta linija daje ton tudi sedanjim razgovorom zunanjih ministrov, kajti Poljaki zahtevajo jamstva, da se Nemcem ne bo zahotelo premikati meje Poljakom v škodo.

Šele leta 1971 se je položaj v Evropi in na svetu toliko izboljšal, da so 3. septembra podpisali v Berlinu sporazum štirih sil o statusu Berlina. Finalni protokol so potrdili čez dobrega pol leta, 3. junija 1972. To je bil prvi pravi

uspeh v vseh povojnih dogovarjanjih nekdanje »velike četverice«. Lani, 11. decembra, pa je bil v Berlinu prvi medzavezniški sestanek po 18 letih. Veleposlaniki štirih držav so objavili svoje predloge v okviru »Pobude za Berlin«, ki jo je dal junija 1987 ameriški predsednik Ronald Reagan. Končno so dale štiri sile na sestanku v Ottawi znamenje za pogajanja o zunanjepolitičnih vidikih nemške združitve, na katerih bi sodelovali tudi dve Nemčiji. Tako smo priče pogajanjem po formuli 2 plus 4.

Poljskih zadržkov, premier Mazowieccki je večkrat zahteval, da sprejemo na pogajanja tudi Poljsko, vendar ni prodrli, ni bilo mogoče razgnati vse do sedanega britanskega srečanja. Velika Britanija se čuti iz zgodovinskih razlogov še posebej odgovor-

na glede Poljske zato se še nadalje zavzema za svojo, pa čeprav samo delno navzočnost na prihodnjih sestankih na to temo. Za London je dokončno priznanje nemško-poljske meje cvonditio sine qua non, zato se bo ves čas prizadevala pripraviti ostale tri sile, da bodo jamčile nedotakljivost meje na Odri in Nissi.

Nemci, eni in drugi, so za pospešeno delo na konferenci, ker sicer grozi nevarnost, da se bodo pojavila nova krizna žarišča v Evropi in na svetu, kar bi se brez dvoma odražalo na tempu, povezanem z nemško združitvijo. V tem se Nemci niso motili. Ker Zahod večinoma vztraja pri tem, da mora združena Nemčija postati sestavni del pakta NATO, Američani pa pravijo, da bodo svoj varovalni plašč razširili vse do Odre in Nisse, je že prvi dan ministrskega srečanja prišlo do iskrenja. Sovjetski zunanji minister Ševardnadze je zavrnil

takšno možnost, s tem pa verjetno tudi stališče vlade DR Nemčije po katerem bo združena Nemčija članica NATO, le da »zahodne« vojaške enote ne bi bile stacionirane na ozemlju dosedanje DR Nemčije.

V nasprotju z nekompromisnimi Američani so Britanci, kot vse kaže pripravljeni upoštevati sovjetske pomisleke na konferenci 2 plus 4. Poleg spornega članstva združene Nemčije v NATO je tu zahteva o združevanju Nemčije po etapah ter nedotakljivost, stalnost povojnih evropskih meja. To je točka za Poljake, vendar pa tudi namig, da je treba povedati končno besedo o Baltiskih republikah. Izkazalo se je, da Velika Britanija pripravljena dodobra izkoristiti bonnsko konferenco za demonstriranje vloge, ki jo nekdanje štiri sile še vedno imajo do Nemčije, vsaj do tedaj, ko bo nemško vprašanje res odstranjeno z dnevnega reda.

fl-

Zgodovinski dan: šesterica ministrov na bonnskem sestanku

Litovsko prezgodnje petje

Potem ko so se tudi Letonci začeli zgledovati po rojkih Litvancih in v petek 4. maja razglasili »Neodvisno demokracijo republiko«, ki se bo ločila od SZ, so le dokazali, da so se nekaj naučili iz neposredne zgodovine. Določili so namreč že tudi »prehodno obdobje«, v katerem bodo na pogajanjih z Moskvo uskladjili pogodbenosti v zvezi z odcepi-tvijo.

Medtem ko so po ulicah Rige s pesmijo in ognjemeti slavili razglasitev Letonkije o neodvisnosti deklaracije, je predsednica litovske vlade Kazimiersza Prunskene v Washingtonu kritizirala ameriško stališče do sovjetskih akcij proti njeni domovini. Ponovila je, da je razglasitev litovske neodvisnosti »nepredvidna in nedotakljiva«.

Pred obiskom v ZDA je Prunskene zaman trkala na vrata v Oslu, Københavnu in Ottawi. Kot podpisnica helsinkijske listine je Kanada tudi odgovorna za evropsko varnost, grajeno na nedotakljivosti, stalnosti meja in blokovskem statusu quo. To vsaj toliko časa, dokler z združitvijo Nemčij ne bo kršeno prvo načelo Helsinkov in doker

s »prepisom« DR Nemčije iz Varšavskega sporazuma v pakt NATO ne bo spremenjen razpored blokovskih formacij. Do tedaj vsi potencialni poskusi preobrazbe ne bodo mogli postati stvarnost. Litva, ne glede na to, kako in kdaj je prišla tja, kjer noče več biti, ne bo dobila zahodne podpore, ker bi se z njenim samovoljnim izstopom iz sovjetskih meja in izključitvijo iz blokovske strukture na sila občutljivem Baltiku, ogrozilo helsinkijsko ravnotežje, oziroma aktualna sestava kontinentalne varnosti.

Res zveni zelo cinično priznanje Litovcem, da je njihova zahteva legitimna, ker temelji na neodtujljivi pravici naroda do samoodločbe, toda tudi o reviziji Helsinkov v prid nemški združitvi se zahod in vzhod šele poskušata sporazumeti. Res je tudi, da je Evropa utrjena od paktov in da si iskreno želi doseči novo kvaliteto gospodarskega, socialnega in kulturnega sožitja svojih polovic, ki jih je še včeraj ločevala »železna zavesa«. Nestabilnost nikakor ni cena, ki jo je Zahod – ne gre pozabiti, da je on tisti, ki vodi ples – pripravljen plačati za ta ko-

rak. Prihodnjo obliko vseevropske varnosti noče nihče vnaprej izpodkoptati s tem, da bi škodoval položaju Mihaila Gorbačova, edinega pogajalca na vzhodu, s katerim bi bilo mogoče sestaviti listino Helsinkov – 2 in jo tudi podpisati!

Tedni, ki prihajajo, bodo povedali ali je »Litovski pete-

lin zapel prezgodaj ali ne«. Že zdaj pa lahko ugotovimo, da je dvojica Prunskene – Landbergis vdihnili nekaj novega življenja instituciji, ki se je že poslavljala od svojega zgodovinskega razloga. Kriza ob Baltiku kaj lahko vpliva na to, da bo pakt NATO postal enota za obrambo evropskega zahoda pred posledica-

mi nemirov v SZ. Dogajanja v sovjetskem imperiju, ki ga je zajela duhovna, gospodarska in politična dezintegracija, katere znamenje je tudi majski incident na Rdečem trgu, brez dvoma vznemirjajo zahodno Evropo, po svoje pa tudi njen vzhodni del.

Ni težko uginiti, da bi imela državljanska vojna v SZ tragične posledice v državi sami in na drugi strani blokove meje. Isti Evropejci, ki so komaj čakali kdaj bodo Ame-

ričani odpluli ali odleteli domov, bi bili v tem primeru zelo srečni, ker so Američani še vedno v tem delu sveta.

Tragedija Litve je v klasičnem sporu o dosežkih svobode: njena osvoboditev in odcepitev bi podrli pot do resnične svobode mnogih drugih narodov, predvsem tistih v SZ sami. Toda, to Litovcem nikoli ne more vzeti pravice, da odidejo tja, kamor so krenili. Za njimi pa tudi Letonci.

fl-

Kakšni odnosi z Izraelom?

Ko je bil konec februarja letos predsednik predsedstva Jugoslavije Janez Drnovšek na obisku v Egiptu, je z gostitelji razpravljati tudi o obnovitvi naših diplomatskih stikov z Izraelom. Dejal je, da bodo v prvi fazi tega procesa vzpostavljeni med državama konzularni odnosi.

Pred dnevi, 2. maja letos, sta Jugoslavija in Izrael po 22 letih vzpostavila direktne diplomatske stike. V Jeruzalemu se je mudil veleposlanik v zveznem sekretariatu za zunanje zadeve Milan Zupan in se z gostitelji pogovarjal o odnosih med državama ter o položaju na Bližnjem vzhodu. Skupna ugotovitev je bila, da je obnovev diplomatskih odnosov zdaj bliže kot je bila včeraj.

Odnose z Izraelom smo prekinili po šestdnevni junijski arabsko-izraelski vojni leta 1967. Dolgo časa dve državi nista imeli nobenih stikov, le na sedežu ZN sta se kdaj sestala delegata dveh držav. Milan Zupan je bil prvi predstavnik jugoslovanske vlade, ki je uradno obiskal Izrael po 22 letih.

Neposredno po izjavi dr. Drnovška se je v Jugoslaviji zvrstilo nekaj anket o tem ali kaže obnoviti diplomatske

odnose z Izraelom ne glede na to, ali so odpravljeni razlogi, ki so nas leta 1967 napotili k temu, da smo odnose pretrgali in odpoklicali veleposlanika. Ankete kažejo, da se je 70% naših državljanov zavzelo za obnovev diplomatskih odnosov. »Če že imamo diplomatske odnose z Albanijo in Južno Korejo, če smo jih imeli s Ceausescujevo Romunijo, če ima lahko Egipt diplomatske odnose z Izraelom, zakaj jih ne bi mogli imeti mi?« so se spraševali anketiranci.

Največ glasov za obnovev odnosov so dali anketiranci v Srbiji, nato pa na Hrvaškem in v Makedoniji. Čeprav vemo, da je Slovenija že dolgo ponavljala, da ta diplomatska poteza nima več prave veljave, pa je anketa »Borbe« na primer pokazala, da je bilo 20% Slovencev proti obnovljenemu diplomatskemu sodelovanju s to državo na Bližnjem vzhodu.

Veleposlanik Zupan se zavzema za postopno normalizacijo, razgovori se bodo nadaljevali v Beogradu, predvsem gospodarski razlogi pa so na strani tistih, ki se zavzemajo za hitrejši postopek.

fl-

Priznanje OF 90

govor Viktorja Žaklja ob podelitvi letošnjih priznanj OF

Sedanji čas, čas nekaj let nazaj in naprej – interval kakih deset let morda – bo zgodovina zagotovo označila za prelomen. Zgodilo se je namreč že toliko in takega, da tudi najbolj daljnovidni med nami niso mogli predvideti teh sedanjih resnično tektonskih družbenih premikov. Pri tem ne mislim le na znane dogodke v Vzhodni Evropi, pa seveda v Sloveniji in Jugoslaviji, mislim na spremembe v svetu sploh. Kaj konkretno imam v mislih? Najprej dejstvo, da je razviti svet že zakoračil v nov tehniško-tehnološki cikel. Industrializem, ki je obvladoval to stoletje, naglo ugaša, z njim pa tudi organizacija družbe in države, ki je bila domišljena v prejšnjem, realizirana pa v našem stoletju. Nastajajo novi družbeni, ekonomski, s tem pa tudi politični odnosi, nastajajo poindustrijske, informacijske, podjetniške in podobne poimenovane družbe temelječe na spremenjenem vrednotenju proizvodnih tvorcev v katerih človek posameznik, kot edini izvirni nosilec znanja, dobiva osrednje mesto. Prepričan sem, da so v teku tako radikalne in vseobsežne spremembe v proizvodni, v družbeni organiziranosti, v razumevanju nacionalnega itd., ki jih v celoti ni predvidel nihče, tudi ne tvorci gigantskega projekta Evropa 92, prav tako niso zaobtele v perestrojki, pa tudi sprožilci slovenske ali katerekoli druge zdajšnje »politične pomladi« niso zagotovo v naprej domislili vsega tega, kar je že nastalo oziroma bo nastalo na pogorišču starega še predno se bo vzpostavilo novo dinamično ravnanje na nacionalni in globalni svetovni ravni. Očitno je, da se je v preteklih 40–50 letih nakopičilo obilo novega, ki terja možnosti za uveljavljanje. Med narodi in državami pa žal spet oživljajo stara in se kopičijo nova nasprotja, velike ideologije našega stoletja so mrtve – vse to pa terja uveljavitev novih kvalitet povsod in na vseh ravneh, ki upajmo, da se ne bodo udeležile nasilniške, kot so se v vseh podobnih predhodnih prelomnih časih.

Ljudje čutimo, da prihaja novo. To pri nekaterih vzbuja strah in odpor, drugi se svežegeta vetra veselijo, upajo, da bo to novo dokončno, mirno in pošteno – ta večna želja ljudi – razrešilo vsa raznotera nakopičena protislovja.

Pri različnih narodih se torej ta strah, to upanje, konkretizirano kaže različno. Pri nas se vsaj razmišljujočim zastavlja vprašanje: ali topotna »konservativna« revolucija pomeni kaj več kot zamenjava enega z drugim enoumjem, enega boljše vizma z drugimi, ali pa to dejansko pomeni začetek vspostavljanja moderne slovenske družbe in države v kateri legalne raznoterosti kot vektorji v paralelogramu sil doprinašajo vsak svoj delež k rezultanti nacionalnega gospodarskega in družbenega napredka. Za nas – to moremo reči – kot maloštevilni narod, živeti na tem občutljivem križpotju Evrope, je nadvse pomembno, da izkoristimo priložnosti, ki jih nosi to zdajšnje gospodarsko in politično restrukturiranje Evrope s seboj, obstaja realna možnost, da končno postanemo njen kopatibilni del. Zato je treba storiti vse, da bomo pri tejnjeni v matico rojevanja te-

ga novega, sicer bomo v tem plimovanju morda nepovratno – gotovo pa za dolgo – potisnjeni na obrobje razvitega sveta, s katerimi sosedujemo.

Ugovori?

Kdo bo ugovarjal dosedaj povedanemu? Motiti ga zna trditev, da ta čas gre v svetu in pri nas za tektonske družbene premike, nasprotoval bo tezi, da je to čas velikih priložnosti. Rekel bo, da je to obdobje res dinamično, da pa na podlagi posameznih dogodkov ne kaže delati usodnih zaključkov. Nove tehnologije, novi materiali, propadanje imperijev, izginjanje narodov itd. so zgodovinska dejstva, ki jih je polna sinusoida zgodovine. Ta krivilja se na dolgi rok sicer aže kot gladka, v krajšem časovnem obdobju pa kot močno valovita, celo nazobčena linija. Človekovo življenje pa je sicer v kontinuumu zgodovine, kratka, nepopolniva sekvenca. Zato za slehernika življenje, ki tekoče postaja zgodovina, ni idealna elegantna krivulja, ni morski val, ki se mu je treba prepustiti, ker bi slehernika nosil v carstvo svobode in sreče, ampak je eno samo spopadanje, so uspehi in poraz, je radkost zmagovalcev in kri poražencev. Prav zato je nujno potrebno prodreti v zakulisje pojavnega, sicer ostajamo slepci na poti v prihodnost.

Ta čas je moja generacija npr. kritična do ravnanja naših dedov in očetov. Očitamo jim marsikaj, a vprašanje je, če smo se pripravljeno poglabiti v prelomna trideseta leta, kamor segajo korenine danes kritiziranega, ki so mutatis mutandis v mnogočem primerljiva z današnjim časom. Njih začetek kot vemo napove strahotna ekonomska kriza. Upanje in strah volivajo ljudem tri totalitarne ideologije: fašizem, nacizem in komunizem. Srednji in maloštevilni evropski narodi so moteči elementi za preurejevalce takratne Evrope in širše. To so bili robni pogoji, bi rekli tehniki, ki so določali takratno ravnanje naših prednikov.

Doumevanje globine sprememb

Nekaj podobnega je tudi danes. Nisem prepričan, da smo vsi, tudi dovcerajšnja oblastna pozicija npr. že doumeli globino in smer sprememb, ki nas ta čas vse bolj neodvisno od naše volje nosijo v neznano prihodnost. Predolgo smo se še prepričevali, da je Jugoslavija očiščena sodobnega sveta, mislili smo, da uresničujemo končno resnico, glorificirali smo sami sebe in poveljevali lastno zgodovino. Resnice o nas samih pa smo se dejansko bali. Da je temu tako ni treba daleč v preteklost, niti ne v druge loge ali k ljudem, ki so že nekaj časa na prangerju. Tako npr. celo intelektualno nadvse pronicljivi, žal pa pokojni Mitja Gorjup, ni mogel povsem iz te pajčevine naše samovšečnosti in samopoveljevanja. To potrjuje npr. njegov govor na tej isti proslavi leta 1976, a obenem je v njem že zaznana kritičnost prve, po vojni v celoti izsolane generacije intelektualcev, spoznanje namreč, da so kritičnost do obstoječega, distanca do zgodovine, usmerjenost h konkretnim ekonomskim in družbenim problemom in podobno conditio sine que non vsakega na-

predka, torej prepoznavne so že tudi ideje, ki dvajset let kasneje – torej danes – postanejo gibalno družbenih sprememb. Tedaj je zapisal: »Vsakokratno praznovanje 27. aprila ni in ne more biti le spominska svečanost. Narava tega dne sicer spodbuja spomine in kliče v zavest vso lepoto in tegobe preživelega. Toda je in mora biti predvsem trenutek za razmišljanje o sodobnosti in o tem, kaj ima današnji dan v sebi jutrišnjega, nujno prihajajočega. Nič ne bi bilo namreč bolj tuje pravemu resničnemu duhu OF kot njeno balzamiranje.«

A tako se žal ni ravnilo. NOB, to zagotovo največje samoobrambno in prenovitveno dejanje v novejši zgodovini našega naroda, se je ne vem kdaj in predvsem zakaj začelo kazati v črnbeli tehniki, ne torej kot delo ljudi iz mesa in krvi, ampak kot delo božjega in hudičevega, ne kot bolj ali manj spontano reakcijo na smrt obsojenega naroda, ki ga je domači povampirjeni ekonomski liberalizem do kraja razslojil in ga naredil za narod hlapcev in proletarcev. S tem je bila zagotovo narejena največja krivica mrtvim in živim borcem ter aktivistom OF slovenskega naroda, ki so z nečloveškimi napori v času narodnoosvobodilne borbe osvobodili in povezali celotno nacionalno ozemlje, oblikovali lastno vojsko, vzpostavili skoraj na celotnem nacionalnem ozemlju novo oblast, postali priznani del svetovne antinacifašistične koalicije itd. in, ki so bili ves čas vojne prepričani, da bo po osvoboditvi OF kot celota prevzela oblast in bo tako končno Slovenec spremenjenega značaja gospodar, kot bi danes rekli, nad goji in rezultati svojega dela.

Veliko tega se ni uresničilo

Veliko tega, v kar so partizani verovali, zaradi česar so zmogli prenašati nečloveške napore štiriletnega vojskovanja in v imenu katerega so nenazadnje umirali, se po vojni ni uresničilo. Dejstva so neizprosna in v razočaranje naših ljudi, še zlasti pa borcev, temu primereno. Prav ta prevelik razkorak med proklamiranim in realiziranim, preprosto – med tem, kar se je govorilo na eni in počelo na drugi strani, je povzročilo, da so se nedavne volitve sprevrgle predvsem v volitve proti včerašnji oblasti, ki ni

zmogla, znala ali hotela realizirati večino lastnih – v našem primeru oefovskih idealov.

Zaradi skupne prihodnosti, ne torej le zaradi mrtvih in živih akterjev medvojne in povojne dogajanja, ki se morajo medsebojno pomiriti in končno po možnosti spraviti, ampak predvsem zaradi nas, ki si teh dogodkov v dobrem in slabem ne moremo – celo ne smemo lastiti, reči smemo, da kar v korist celotnega slovenskega naroda je, da pustimo zgodovino zgodovinarjem, da bi le-ti zmogli v kratkem zao-krožiti našo vednost o tem za mnoge posameznike usodnemu času. Da prepustimo pravosodnim in drugim državnim organom, da popravijo krivice ljudem, ki se popraviti dajo, da bi tako narod kot celota mogel ujeti ritem sodobnega razvitega sveta, po čemer vsi tako hlepimo. Očitno je, da nam je potrebna neke vrste katarza, ponovno moramo premisliti novejšo zgodovino, si pogumno zastavljati vprašanja in nanja v luči novih spoznanj tudi odgovarjati.

Eno izmed takih vprašanj, ki se ta čas znova problematizira – je pa tudi povezano z razumevanjem jutrišnjega praznika, se glasi: ali je bila OF, pa naj jo razumemo kot gibanje, kot kolicijo strank ali kaj tretjega, ustanovljena le za potrebe osvoboditve slovenskega naroda od nacifašizma, ali pa je bila tudi ali predvsem trojanski konj komunističnih revolucionarjev?

Moja odgovor na to vprašanje se glasi: OF slovenskega naroda je bilo obrambno dejanje na izginotje obsojenega naroda, ki mu je uspelo preživeti na tem križpotju Evrope, pa čeprav so mu številčnejši sosedje kar naprej stregli po življenju. In dalje: ljudje, ki so se pokoravali tej državi v državi, so si od samega začetka želeli, da bi rezultat tega boja bila tudi socialno pravična družba. Kako sicer drugače razložiti spominjanje na puntarske čase ali razumeti pesem, ki pravi, da so se partizani borili za »svobodo, za kruh«. Sinonim te nove, socialno pravične družbe, pa je tedaj večini pomenil socializem. No in znotraj tega pa je že sredi vojne vihrje začelo prevladovati boljševisko razumevanje socializma in vse bolj se je začela poudarjati revolucionarnost narodnoosvobodilnega boja.

Zakaj je do tega prišlo, je več razlogov. Krivce je najbrž treba iskati v takratnem vodstvu Komunistične partije

Slovenije, ki je že sredi vojne začelo kar malce pozabljati celo na lastne čebinske obljube, v dejstvu, da so odločujoči akterji slovenske NOB začeli opuščati lastno izvirnost v korist nove jugoslovanske ter v takratnih mednarodnih okoliščinah. Zagotovo pa je poudarjanje revolucionarnosti narodnoosvobodilnega boja vse bolj ustrezalo novim »bikiklistom«, če parafraziram Kidriča, ker je to opravičevalo oblikovanje partijske države in državne partije, s tem pa razmah državnega gospodarstva, obstoj revolucionarnega prava, omogočalo izmišljanje notranjih in zunanjih sovražnikov in podobno. Vse to se danes sesuva v prah in pri nas v Sloveniji so že ustvarjeni pogoji za udejanjanje tudi neuresničenih zahtev, ki so lapidarno zapisane v znamenitih točkah OF oziroma tudi že v prejšnjih t. i. slovenskih nacionalnih programih.

Ker že govorimo o zmotah oziroma krivdi za takšen in ne drugačen tok dogajanja, pa se mi zdi pritehno, če bi za ves ta »izgubljeni čas« okrivili le takratno Komunistično partijo Slovenije. Stvar, zdi se mi, je vendarle kompleksnejša. Verjetno je resnica v tem, da se tedaj ob koncu vojne niso stekle vse okoliščine, da bi mogle tedanje politične sile uveljaviti vse pravice, ki nam kot narodu gre. Potrebno je bilo zato prehoditi vso to pot iskanja, uspehov in zmot, potrebno je bilo torej počakati na sedanji stek notranjih in zunanjih okoliščin, da moremo končno v celoti uresničiti vse, kar je ta čas že tudi konsenzualno sprejeto v Republiki Sloveniji, namreč to, da Slovenci postanemo nacija, torej v vseh pogledih emancipiran narod, ki mora samostojno odločati o svoji usodi. Brez predhodnih uporniških dejanj in eno od takih ključnih je tudi formiranje OF, to ne bi bilo mogoče. Vzpostavitev strankarsko pluralne Slovenije letošnjega aprila terja, da je poslej ta naš državni praznik skrb slovenske države, točneje, njenega Predsedstva, nam političnim naslednikom ustanoviteljev OF pa ostane, da ohranjamo politično sporočilnost tega dejanja.

Pravijo, da stiske združujejo in izobilje ločuje. Že zato, ker je prvega sedaj več, upravičeno lahko pričakujemo, da se bomo tudi v strankarsko pluralnih pogojih državljani Slovenije znali in zmogli poenotiti na tistem, kar zadeva eksistenco

naroda. Razume se, da ne pozivam k novemu enoumju, ampak k iskanju možnega a nujnega skupnega imenovalca, ki bo omogočal modre politične odločitve in gospodarno ravnanje z razpoložljivimi proizvodnimi tvorci. Namreč, če kje velja, potem v politiki, da je hoteti premalo, še pomembnejše je namreč moči in seveda znati. V predvolilnem času je odmevalo predvsem, kaj kdo hoče, sedaj pa mislim, da je čas, da dobi veljava tudi moči in znati. To pa terja realno oceno stanja v državi, kot tudi tega, kar se dogaja okoli nas in v širšem svetu. Naša maloštevilčnost pa dalje, terja zlasti gospodarno ravnanje z znanjem, tem tudi pri nas redkim resursov.

Miren in dokaj dostojno izveden prehod v strankarsko pluralnost, ki umešča tržnost tudi v sfero politike, v kateri so predolgo vladali drugačni selekcijski mehanizmi, je med drugim priznanje, da tudi v Sloveniji trg in strankarski pluralizem jemljemo kot civilizacijski prvini, ki kljub znanim slabostim vendarle najboljše regulirata gospodarsko in družbeno življenje. Za politično organizacijo iz katere prihajam pa je to, kar se je zgodilo v prejšnjem letu v realsocialističnih državah vzhodne Evrope in, kar Jugoslavijo kot celoto še čaka, priznanje, da so socialisti kot reformistično krilo znotraj delavskega gibanja imeli na usodnem križpotju na prelomu stoletja prav – evolucija ima torej prednost pred revolucijo, ki pa vendarle ostaja eden od načinov razpletanja družbenih protislovij. Zagotovo so predmeščanske, kot kasnejše meščanske in nazadnje socialistične revolucije pospešile gospodarski in družbeni razvoj, a le kot lomilke starega, preživelega v korist novega, prihajajočega, nikdar pa se niso potrdile kot »mimodobske vladavine« – hočem reči, da revolucionarnost kot način trajnega urejanja odnosov v gospodarstvu, družbi in državi ne pri naša uspehov. To vse velja tudi za našo revolucijo. Po izjavah sedanjih slovenskih političnih prvakov smemo soditi, da je to enotno prepričanje slovenskih strank. Zato lahko upamo, da v naslednjih mesecih in letih ne bomo na revolucionarni način spreminjali zatečene razmere, ampak da bomo kulturno in premišljeno nadaljevali začeto preobražanje družbe in njenih ustanov. Vsaka nova revolucionarnost se nam bi začela zagotovo kar hitro otepati. Prav zato, ker nas čaka obilo težkega dela, pa slovenska družba še naprej potrebuje osvobodilni in mobilizacijski oefovski duh, potrebuje delavoljne ljudi zazre v prihodnost, pripravljene, da prispevajo svoj delež za napredek svojega kraja, podjetja oziroma ustanove, kjer delajo oziroma celotne družbe. Te, ki dajejo več kot drugi, je treba nagraditi, zato potreba po takšnih priznanjih kot je današnje – uglaseno na nov čas, seveda – ostane. Zato bi o nadaljevanju te dvajsetletne tradicije kazalo doseči soglasje.

Vsem dobitnikom priznanj iskreno čestitam, prisotnim, ki ostajamo bolj ali manj vplivni del slovenske družbe, pa želim preudarnosti in uspehov pri utiranju novih poti gospodarskega in družbenega napredka Republike Slovenije. Vse nas čaka veliko, težko in odgovorno delo, veliko tega že v naslednjih dneh, zato želim, da praznike, ki so pred nami, doobra izkoristite.

Naj zaključim s parafraziranim pozdravom: Smrt enoumju – napredek Slovenstvu!

NAGRAJENCI: Ljubo Bavcon, Vili Belič, Samo Bevk, Jože Božiček, Srečko Volja, Maks Gašparič, Božidar Gorjan, Vladimir Jan, Ludvik Jerčič, Hinko Kamnikar, Slavko Kobal, Milan Lacko, Tončka Lovše, dr. Stane Kranjc, Alojz Marolt, Gorazd Mazej, Rado Meden, Drago Medved, Ignac Nagode, Nikola Padevski, Nande Raboršek, Zdravko Smrekar, Alojz Vale, Stanko Vauti, Franc Zbačnik. (Foto: Zoran Vogrinčič)

Stečaji pustošijo po slovenskem gospodarstvu

Negotovost tisočev odpuščenih

Stečaji pustošijo v slovenskem gospodarstvu kot za stavo. Podjetja padajo kot domine, pri čemer tolčejo posledice predvsem po delavcih, ki so tehnološki ali ekonomski ali sistemski višek oziroma so odveč. Vsi po vrsti dobijo odpoved, ne glede na to ali so to matere samohranilke, zakonski par, nosečnice ali tik pred upokojitvijo. Ob tem sindikati, ki naj bi ščitili delavce, sicer lajajo, a karavana gre mimo. Odpuščeni so prepuščeni zavodu za zaposlovanje, ki je po besedah Julije Pavletič, svetovalke koperskega zavoda, postal blažilec, tolažilec odpuščenih, hkrati pa je brez moči, saj je premalo novih delovnih mest za vse brezposelne. Teh pa je čedalje več.

Podjetja, tudi tista, ki imajo dovolj naročil in znajo dobro delati, postajajo nelikvidna, ker jim stroški in dajatve nenehno naraščajo. Tako jim ne uide stečaj, s katerim se sicer na lahek, prav nič socialističen način znebijo odvečnih delavcev, medtem ko jim nahrbtnik z družbenimi dajatvami ostaja nedotaknjen. Zategadelj postajajo tudi stečaji vse bolj sumljivi. Udri po delavcu, je prav gotovo lažje kot zarezati v družbeno-politični sistem s strahotno drago in neučinkovito nadgradnjo. Zanj pa za vojsko in za nerazvite mora Slovenija na vsakih 100 dinarjev netto osebnega dohodka odšteti nič manj kot 107 dinarjev dajatev, manj razvite republike kot je Srbija pa le 39 dinarjev, je zapisal Gospodarski vestnik.

Na sekretariatu za delo gledajo na stečaje predvsem skozi ozka očala podjetništva.

»Ko delovna organizacija nima svojega kapitala in je tako oskubljena, da ne zmore plačevati ne dobaviteljem ne stroškov proizvodnje, potem pride po zakonu do blokade žiro računa in ji sledi stečaj. Če hočemo potem ustanoviti gospodarsko učinkovito podjetje, moramo odpustiti odvečne delavce. Splošno znano je, da jih je domala povsod od 15 do 20 odstotkov preveč zaradi preteklega ekstenzivnega zaposlovanja,« je povedala Jožica Puhar, namestnica republiškega sekretarja za delo in dodala: »Slovenija mora ugrizniti v to kislo jabolko, ker bi z drugačnimi rešitvami samo nadaljevali agonijo dela podjetij.«

– Stečaji, torej niso tudi navidezni, kakor nekateri domnevajo, da bi se gospodarstvo znebil nadštevilnih delavcev? Zakon je namreč precej ohlapen in se ga da raztegniti tudi v ta namen.

»Treba je narediti konec životarjenju. Ne jemljite tega kot tragedijo, saj to prevetrenje našega gospodarstva ni nič drugega kot osnova za povečanje družbene produktivnosti. S pomočjo stečajev namreč postavljamo na noge nove, učinkovitejše delovne organizacije. Pri tem pa je treba priznati, da nam manjka novih idej in razvojnih programov, ki bi hitreje zacementirali rane stečajev. Zato je dobrodošla novoustavljena agencija za razvoj Slovenije.«

Pri tem prevetrenju pa je

tako kot na prometni kaotični cesti: za njim ostajajo pokošene, nič krive žrtve. Delavci, zlasti najbolj ranljivi kot so nosečnice, matere samohranilke, zakonski pari, cele družine, so nenadoma pahneni v revščino.

Vsi sicer trdijo, da so ob stečajih samo formalno vsi na cesti, kajti zdravi deli podjetja nadaljujejo delo in veliko jih ostane v tovarnah. Vse preveč pa jih ostaja brez dela, brez perspektive.

Na republiških sindikatih se jezijo, da je stečajna zakonodaja naravnost črna. Kosi po vseh enako, nima srca, nima usmiljenja in je zelo daleč od socialistične. Udari tudi po tistih, ki so celo v kapitalističnem sistemu zaščiteni, pri nas pa niso.

»Mi si prizadevamo, da bi ob stečajih imeli prednost pri ponovni zaposlitvi vsi ogroženi. Izdelali smo nov predlog sprememb zakona o stečaju, ki naj bi bil sprejet po hitrem postopku. Ta naj bi bolj varoval delavce kot doslej,« je povedal Jože Stegne, član predsedstva republiškega sveta zveze sindikatov Slovenije.

Sindikati zahtevajo bolj milo zakonodajo

»Obstoječi zakon o prisilni poravnavi, stečajih in likvidaciji je z vidika pravne varnosti in zaščite delavca naravnost krut. Takšnega zakona nima nobena razvita država, s katerimi se sicer želimo primerjati, ko uvajamo tržno gospodarstvo. Razvite evropske države imajo natančno izdelane projekte reševanja delavcev, ko gre podjetje v stečaj. Včasih delavci tega celo ne občutijo. Najpogostejše propadlo podjetje samo zamenja lastnika. Če pa delavci le ostanejo na cesti, imajo mnogo večje pravice kot naši delavci. Ko ti pri nas ostnejo brez dela, si z nadomestili, ki jim pripadajo po obstoječi zakonodaji, ne morejo pokrivati osnovnih življenjskih potreb. Nadomestilo je 80 odstotkov OD delavca iz obdobja, ko podjetje še ni poslovalo z motnjami. Skratka, nadomestila so pre nizka in sindikat zahteva spremembo stečajnega zakona po hitrem postopku,« so rekli na republiških sindikatih.

– Ali se sindikati tudi zavzemajo, da bi ob stečajih ne ostajali na cesti kar vsi po vrsti, ampak bi to šlo po določenih pravilih, pri katerih bi

upoštevali najbolj ranljive kot so nosečnice, matere samohranilke, invalidi, ljudje pred upokojitvijo?

»Eno so stečaji, ko gre za razprodajo podjetja in ukinitve proizvodnega programa. Drugo so stečaji, ko hkrati že nastajajo nova podjetja. Pri tem bi radi dosegli, da bi novo zaposlovanje zajelo tudi ljudi, ki ste jih omenili. Povsem normalno je, da je prvo znanje, delovne izkušnje, odnos do dela, ko gre za novo zaposlovanje, vendar pri tem ne gre zanemarjati socialnega vidika.«

Giganti, nekdanji paradni konji naše industrije, se majajo. Gorenje, Iskra, Marles, Tomos. Tržna ekonomija je neusmiljena: na cesto postavlja vse tiste, ki so odveč. Sicer pa si od bliže pogledimo, kako je s tem metanjem na cesto v Kopru, ki je pravzaprav šel prvi glavo pod nož novih zapovedi.

»Lahko bi zapisali, da smo bili v Korpu med prvimi pogumnimi, ko smo rekli 'dost mamó' te dogovorne ekonomije, lotimo se tržnega poslovanja in presekajmo agonijo naših podjetij,« je menil Egon Tomažič, vodja regijskega zavoda za zaposlovanje

njihovih ruševinah v glavnem postavili in še postavljajo nova, posodobljena, bolj organizirana in učinkovitejša podjetja. Najhujši bolnik pa je bil Tomos. Tam je »čiščenje« dolgotrajen proces, pri katerem mu pomagajo tudi italijanski svetovalci, in še zdaleč ni dokončno, četudi je stečajni upravitelj (do njega ni bilo mogoče priti. Prav tako ne do Iskrinega stečajnega v Ljubljani) obljubil, da bo Feniks vstal na pepelu Tomosa že aprila.

Iz Iskre-Elektro je na primer nastalo podjetje Treles. Tako so se znebili stotih delavcev, ostalo jih je le 145. Ob tem so počistili zaloge, kupili sodobnejšo opremo in zmanjšali stroške. Približno na enak način so »sanirali« Kras-Metal.

Stečajna metla v koprski regiji je neusmiljeno udrihala po – podjetjih in ustvarjala boljše, bolj učinkovite, a z nespremenjenimi sistemskimi bremenami. Najbolj so jo skupili predvsem delavci brez poklica. Teh je kar 72 odstotkov od vseh 608, kolikor jih je ostalo brez dela zaradi stečajev na koprskem. S poklicem jih je 15 odstotkov, s srednjo šolo 9, z višjo izo-

Največ nezaposlenih zaradi stečajev je nekdanjih delavcev iz Tomosa. Trenutno jih je na spisku še 365, a bilo jih je 474.

– Kako so jih odpuščali v Tomosu?

»Stečajni upravitelj ima vsa pooblastila, da odpušča po vrsti vse odvečne. Prva skupina je bila najbolj pestra, ko so odpustili pet odstotkov zaposlenih v vsakem oddelku. Mi pri tem nismo imeli nobene besede, samo spiske smo dobili. A sindikat v Tomosu se je potem le zbudil in zahteval, da stečajni upravitelj upošteva določene kriterije odpuščanja, čeprav jih zakon o stečajih ne pozna.«

V drugi skupini so bili delavci, ki so bili dovolj stari za upokojitev, a so jim manjkala delovna leta. Večini je Tomos dokupil manjkajočo delovno dobo. Vendar vsi niso šli v pokoj, pač pa ostajajo na spisku v zavodu.

Prestari za novo zaposlitev premladi za upokojitev

»Poleg nadomestila v višini 80-ih odstotkov njihovega OD v zadnjih treh mesecih pred stečajem, jim pri nas teče pokojninsko zavarovanje, kar pomeni, da bodo imeli manj odbitkov pri pokojnini. Po približnih ocenah se jih bo v pol leta upokojilo domala polovico tistih, ki so na spisku.«

nadomestilo sila revno, saj je odvisno tudi od delovne dobe delavca. Tako jih je vrsta mladih, krepkih ljudi brez dela, ki dobivajo le 1600 dinarjev, se pravi minimalno nadomestilo. Hudo je mladim družinam, materam samohranilkam.

»Posebej udarjeni so ljudje, ki so premladi za penzijo in prestari, da bi se prekvalificirali ali si našli novo delo. To so delavci pri 45-ih letih starosti. A dela zanje nimamo,« so rekli na zavodu, kjer se kopičijo prijave dela željnih.

V celi koprski regiji je kar 3040 brezposelnih, kar je kar 77 odstotkov več kot v enakem obdobju lani. Ob tem pa so podjetja pripravljena sprejeti le 1820 novih delavcev.

»Če k trenutno 3040 nezaposlenim prištejemo še 1400 mladih, ki bodo na novo iskali delo, potem je bodočnost na Koprskem črna« je menil Egidij Bonin.

Približno enako stanje je povsod po Sloveniji. Vendar pa na republiškem komiteju za delo trdijo, da hudič ni tako črn, kakršnega trenutno »malamo«. Stečaji naj bi bili samo vihar, ki podira šibke, slabe, bolne, medtem ko na ruševinah gradimo nove, močnejše, učinkovitejše, sodobnejše delovne organizacije. Pri tem pa naj bi računali na novo agencijo za razvoj

v Kopru, ki je sodeloval tudi pri stečajih.

Kako pometajo na Koprskem

Na koprskem so padla podjetja kot Stil, Tiskarna Jadran, Vina Koper, Galeb, Tomos, Iskra-Elektroakustika, Kras-Metal. Vendar to ne pomeni, da so enostavno pometli z njimi, marveč so na

brazbo 1 in z visoko izobrazbo 1,5 odstotka.

»Inženirjev praktično nimamo na spisku brezposelnih,« je povedal vodja zaposlovanja Egidij Bonin, »kar nazorno kaže, kako so novi programi v podjetjih zahtevnejši in da ne potrebujejo veliko delavcev brez izobrazbe. Nekdaj jih je koprška industrija naravnost požirala z vseh koncev Jugoslavije.«

Nekaj odpuščenih se je pre zaposlilo, nekaj pa si je dalo vnaprej izplačati nadomestilo OD za dve leti in odprlo obrt. Pri tem, kakor so rekli na zavodu, jim je šla občina na roke.

Stečajniki imajo to prednost pred ostalimi brezposelnimi (ki izgubijo delo ne po svoji krivdi), da dobivajo 80 odstotkov OD, ostali pa 20 odstotkov manj. Vendar je to

Slovenije, na tuji kapital, predvsem pa na nove ideje. Nam jih bodo pomagale ustvariti tudi nove stranke? Hudo pri vsem tem je, da ne gre za stvari, ampak za ljudi, za njihovo usodo, za njihovo nesrečo in za njihovo bodočnost. Zategadelj pa bo potrebno prevetriti ne le del industrije, ampak celoten sistem. To pot pa bo draga in mučna.

Albina Podbevšek

Politkomisar Sime zbira in komentira

Sem v Demosu

Za nedavnih volitev je zmagala združena opozicija Slovenije ali kratko Demos. Po prevzemu oblasti pa se je Demos spremenil v vladajočo koalicijo političnih strank, s čimer ni več smiselno, da še vnaprej uporablja dosedanje ime Demos. Po mojem mnenju to sedaj pripada vsem političnim strankam, ki niso na oblasti in so v opoziciji brez ozira, ali so povezane v opozicijski blok ali ne. Tako sem tudi sam pristal v Demosu, s tem pa se je razširilo tudi področje mojega pisanja. Trudil se bom, da bom konstruktivna opozicija, pri čemer pa se polno zavedam odgovornosti za svoje pisanje. Kot že doslej nameravam tudi v prihodnje pisati brez ovinkov in dlake na jeziku, računajoč na svečana zagotovila, da v pluralistični slovenski demokratični družbi ne bo cenzure!

Od nove slovenske oblasti utemeljeno pričakujem, da bo omogočila redno izhajanje našega glasila TV-15, kjer je vsem jasno, da ne more izhajati samo z naročnino bralcev. Bivši Demos ima tozadevno bogate izkušnje z izdajanjem svojega glasila Demokracija.

Zato že sedaj sporočam, da ne bom sprejel (upam, da je to tudi stališče ostalih bralcev TV-15) ukinitve našega glasila z izgovorom, »da ni sredstev!« Brez ovinkov naj zapišem, da bo to zame in tudi ostale bralce TV-15 prva preizkušnja nove slovenske oblasti...

Ker vsaka oblast korumpira (tako vsaj uči vsa dosedanja zgodovina), je potrebno uvesti varovalne mehanizme, da se to sedaj ne bo dogajalo, oziroma vsaj ne v veliki meri.

Zato predlagam, da slovenska skupščina, ki je bila izvoljena na demokratičnih in svobodnih volitvah, nemudoma sprejme predpis, da so vsi funkcionarji, začasniki od predsednika predsedstva republike Slovenije navzdol ob nastopu mandata dolžni objaviti svoje imovinsko stanje. Na ta način bo po preteku njihovega mandata volilcem omogočena kontrola njihovega imovinskega stanja, s čimer bo preprečeno neupravičeno bogatenje v času, ko so bili na oblasti!

Po mojem mnenju v novem slovenskem parlamentu ne bi smelo biti težav pri sprejetju predpisa. Pri tem me vzpodbuja obljuba bivšega šefa Demosa in kandidata za predsednika Slovenije dr. Jožeta Pučnika, ki je med drugim tudi dejal: »Čas od voditeljev evropskih držav terja visoko stopnjo osebnega poštenja...«

Pa še tole: naslova svoje stalne rubrike »Politkomisar Sime zbira in komentira« ne mislim spreminjati...

Velikonočno kosilo

»Dobrotnik iz Negove« Ivan Kramberger je za Veliko noč povabil na kosilo svoje tekmece v volilnem boju za mesto predsednika predsedstva republike Slovenije. Z ženami sta prišla Milan Kučan in dr. Marko Demšar, medtem ko je bil dr. Jože Pučnik sam. Družbo jim je delal domači župnik, ki ni bil povsem brez posla...

Gostitelj je blestel v svečanem belem smokingu z ele-

gantnim metuljčkom in z močno skrajšanimi in sila urejenimi lasmi, zaradi česar bo moral menjati fotografijo v potnem listu in osebni izkaznici.

Številni novinarji, tonski tehniki, snemalci in fotoreporterji so ovekovečili zgodovinsko kosilo slovenske mladosti, ki je močno odmevalo po vsej Jugoslaviji kot slovenska posebnost (opet ovi Sloveni!) sicer hudega volilnega boja, v katerem pa tudi ni manjkalo nizkih udarcev...

Vsa sredstva javnega obveščanja so uglašeno poročala o razkošnem kosilu, ki ga je pripravil za to priložnost najeti kuhar-specialist iz Radencev s svojo ekipo. Edini list, ki je svoje bralce podrobno obvestil, kaj so gostje jedli, je bil tržaški Primorski dnevnik, odkoder povzeman: Najprej tradicionalna velikonočna predjed: blagoslovljena šunka, hren, jajca, klobase in domač bel kruh. Sledila je juha z rezanci. Nato je bila na vrsti topla predjed: telečje meso v vinski omaki. Za glavni obrok pa so postregli z dvema mešanima jedema: puran v zlatorumenem testu in v rožmarinovi omaki ter nadevana telečja prsa, vse skupaj obloženo s suhimi sli-vami. Za veliko noč mora namreč biti na mizi tudi posušen sadje, krljci ali slive. Za to svečanost so izbrali slive, za prikuho pa pražen krompir in domače široke rezance z orehi. Sledila je sladica: prekmurska gibanica. Najprej so pili šampanjec, nato belo rogoško belino in barbero, h gibanici pa sladek traminec.

V interesu demokracije iskreno želim, da bi se tudi na primer v Srbiji čimprej pojavil kakšen Kramberger, ki bi svoje tekmece v dejanski demokracijski volilni kampanji za mesto predsednika Srbije povabil na kosilo. Domača in tuja javnost namreč še ni pozabila farse ob nedavnih volitvah v Srbiji...

Fantomski dokument

Bivši član predsedstva SFRJ Lazar Mojsov je lani prve dni marca mahal na zasedanju zvezne skupščine z nekim papirjem, ki ga je imenoval »štabni dokument kosovske protirevolucije«, ki naj bi potekala v treh fazah. Tega fantomskega papirja niso videli niti prej, tedaj, niti kasneje, vendar so mu zvezni delegati nasledili in odobrili sprejem izrednega stanja na Kosovu.

To je navedlo beograjskega odvetnika Histijo Bitiqija, da je pri okrožnem javnem tožilstvu v Belemgradu vložil kazensko prijavo zoper Lazarja Mojsova. V prijavi je navedel, da še do danes niso objavljena imena članov štaba protirevolucije in njegov sedež. Če je Mojsov dejansko vedel za načrt in vodje, je storil po Bitiqiji kaznivo dejanje, ker tega ni prijavil pristojnim organom. Če pa tega dokumenta v resnici ni, pa je Lazar Mojsov zagrešil kaznivo dejanje širjenja laži in vznemirjanja državljanov.

Javnost je močno zanimalo, kako se bo razvzročila uganka s fantomskim papirjem, ki že dobro leto buri javnost. Vendar je uganka ostala še naprej nerazvzročana.

Beograd, 20. aprila (Tanjug) – Bivši član predsedstva SFRJ Lazar Mojsov

z lanskimi izjavami v skupščini SFRJ o protirevoluciji na Kosovu ni zagrešil kaznivega dejanja, navedenega v prijavi odvetnika Histije Bitiqija, zato je okrožno javno tožilstvo prijavo zavrnilo. Po mnenju okrožnega javnega tožilstva so navedbe iz protirevolucionarnega načrta, o katerem je govoril Mojsov, nedvoumno potrdili dogodki na Kosovu, zato so kazensko prijavo proti Lazarju Mojsovu zavrnili.

Prava salomonska utemeljitev zavrnitve prijave...

Prav presenetljivo pa je kosovski tragedija dobila svojski odmev v – Skopju! V imenu Lige za demokracijo, pred nekaj meseci rojene politične stranke v Makedoniji, je njen predsednik Gjorgji Marjanović (profesor skopske pravne fakultete) 26. aprila dal pobudo, naj zvezni javni tožilec sproži kazenski postopek proti Slobodanu Miloševiću, predsedniku predsedstva SR Srbije!

V obrazložitvi pobude, ki so jo razdelili tudi novinarjem, je med drugim zapisano, da je oprostitev Azema Vllasija in še štirinajsterice obtoženih na znanem procesu v Titovi Mitrovici le še dokaz več, da je šlo za zrežiran politični proces, ki si ga je izmislila srbska politika na čelu s Slobodanom Miloševićem. Obstaja tudi utemeljen sum, da se je Slobodan Milošević povsem zavedal, da je Azem Vllasi nedolžen, kljub temu pa ga je dal zapreti, skupaj z drugimi »udeleženci farse desetletja«, pravi Gjorgji Marjanović.

Makedonska Liga za demokracijo pa zaradi tega tudi zahteva, naj zvezni javni tožilec sproži kazenski postopek zaradi kaznivega dejanja ne-utemeljene prijave. Kazen pa ne bi smela biti nižja od tiste, ki jo je neupravičeno prese-del Azem Vllasi – torej 14 mesecev!

Sam si glede skopske kazenske prijave zoper Slobodana Miloševića ne delam prav nobenih utvar. Trdno sem prepričan namreč, da bo zvezno javno tožilstvo, podobno kot že prej okrožno beograjsko v primeru Mojsova – zavrnilo pobudo Lige za demokracijo...

Sicer pa je (ne)pričakovana oprostitev Vllasija in njegovih tovarišev zelo vzgojno vplivala na – verjeli ali ne – Bogdana Kecmana, generalnega direktorja mitingarskoizvoznega podjetja s cvetličnim imenom Božur s Kosovega Polja. Ta sila izvežbani in preizkušeni škvadrist protibirokratske revolucije in »dogajanja naroda« me je močno presenetil s svojo izjavo, ki jo je objavil Tanjug 25. aprila. Bogdan Kecman je namreč dejal, da je izpustitev Vllasija in njegovih tovarišev še en dokaz, da začenja delovati pravna država, za kar so se Srbi in Črnogorci v tej pokrajini že dolgo zavzemali. Kecman je poudaril, da izpustitev Vllasija ne bi smeli sprejeti kot poraz, saj ni tako močan, da bi lahko škodil državi Srbiji!

Izpustitev Vllasija je malone vse jugoslovansko časopisje objavilo na prvih straneh, izjema je le beograjska Politika – po Miloševiću naš najboljši časopis – ki je to vest spravilo kar na 13 stran!

Po prihodu iz aresta je Vllasi prištinski redakciji Ta-

njug a izjavil, da se zahvaljuje milici za korekten postopek ob njegovi izpustitvi. Te izjave pa centralna redakcija Tanjuga v Beogradu ni posredovala jugoslovanskim redakcijam...

Žigona žuganje

Znani beograjski dramski in filmski igralec Stevo Žigon, katerega mati je Tržavčanka, oče pa Kraševac iz Komna, je bil že gost moje rubrike (TV-15 29. decembra 1988). To čast si je prislužil s hudo protislovensko izjavo v beograjski Politiki, vrh pa je dosegel z izjavo, da ga je bilo tedaj prvokrat v življenju sram, da pripada slovenskemu narodu.

Tedanje Žigonove izjave so naletele na oster odpor in obsodbo slovenske javnosti. Kljub temu pa Žigon ne odneha in je še vedno dobrodošel gost na straneh Politike.

Nedavno je na Politikino vprašanje »Verjetno imate v Sloveniji veliko sorodnikov in prijateljev? Greste pogosto v Slovenijo?« odgovoril: »Ne hodim več v Slovenijo. Ker se bojim. Ko sem videl tiste pse na slovenski meji in ko sem prebral, kaj vse so o meni pisali, sem se ustrašil in iskreno povem, ne smem tja. Bojim se jih. Bojim se, da bi fizično obračunali z menoj, saj sem prejel grozna pisma. Nima smisla razpihovati strasti, vendar če bi ta pisma natisnili, bi se ljudje zgrozili. Najbolj čudno je, da sem takšna pisma dobival po član-ku v katerem sem izrazil simpatije do srbskega in slovenskega naroda. V Sloveniji imam sorodnike in prijatelje, vendar me ne bi nihče zaščitil. Nihče ni reagiral na vse te svinjarije, ki jih objavljajo v svojih časnikih. Oni se boji-jo. To pomeni, da tista njihova demokracija ni nič vredna, da je tamkaj isto mnenje rojeno iz brezumja, iz primitivnega neizživetelega, zakompleksiranega pričakovanja, da se bo zanje zgodilo nekaj velikega, ko se bodo »osvobodili« Srbov. Ne vedo pa, revčki, da ne morejo nikamor, da bodo propadli. Zato se strinjam s tistim delegatom, naj jim dovolimo da gredo, vendar naj podpisajo sporazum, da se 200 let ne smejo vrniti!«

In prav taisti Stevo Žigon je pred mnogimi leti močno vzneseno recitiral Frana Levstika: »Trd bodi, neizprosen, mož jeklen, kadar braniti je časti in pravde narodu in jeziku svojemu!«

Danes pa te večne Levstikove besede niso prav nič več po meri slovenskega Srba ali srbskega Slovenca gospoda Steva Žigona...

Moj odgovor Stevu Žigonu: **Slovenci smo na svoji rodni grudi bili in bomo tudi ostali. Kljub raznim Žigonom in Švabičem. Pika.**

Končno vendarle!

Mihalj Kertes, član predsedstva SR Srbije se že dalj časa obnaša kot Veliki inkvizitor protibirokratske revolucije, ki ruši vse kar mu ni po volji in okusu. Nedavno tega smo ga videli na malih ekranih, ko je napovedal čisto tako imenovanih vojvodinskih »avtonomašev«, ki jih je treba po Kertesu takoj odstraniti, ker vse preveč zavirajo »protibirokratsko revolucijo«. S čisto ko že začeli pri novosadski televiziji in

številnih listih.

Vsi odpori proti takim nedemokratičnim postopkom so bob ob steno, ker Kertes štiti sam vožd Velike Srbije Slobodan Milošević...

Že delj časa pa je tarča Kertesovih neusmiljenih napadov, ki jasno izpričujejo njegovo pomanjkljivo vzgojo in popolno odsotnost kulturnih norm obnašanja zlasti dr. Janez Drnovšek, predsednik predsedstva SFRJ. Ker tudi v teh primerih ni Milošević zaustavil gobezdavega Kertes, ali se vsaj ogradi od teh izjav, je popolnoma jasno, kam pes taco moli...

Za pokušino samo odlo-mek iz Kertesovega intervjuja za Nedeljno Borbo: »Kakšno prilizovanje ljudem neki! Najraje sploh ne bi govoril o tem delu ubogega predsedstva SFRJ, mislim seveda na del predsedstva, zaradi katerega je tako ubogo. Sam tega Drnovška nikoli nisem videl v živo in mi zaradi tega ni prav nič hudo. Dovolj je že, da ga moram gledati na televiziji, pa še takrat bolj spoštujem tiste, ki se z njim pogovarjajo. Kot državljan takšne Jugoslavije ga preprosto ne

Pometamo pred svojim pragom

Ščepci demos-kracije

V časopisu za kritiko znanosti, ki so ga nekoč urejali zdaj znani mladi slovenski demokrati, sem nekoč bral zgodnico o vrlem Panoncu, ki je ščuval psa na velikonočno procesijo, pozneje, čez leta, pa je najbolj goreče molil in se v cerkvi postavil tja, kjer se postavijo tisti, ki nameravajo ostati pri maši od začetka do konca in biti vsem na očeh.

Takšnega »prekrščevanja« je slovenska stvarnost polna: bivši slovenski ministrantje so poznejši politiki partije, bivši unitaristi so poznejši pluralisti, bivši dogmatiki so sedanji liberalci. In seveda tudi obratno. Kamor komu kaže. Na majhnem slovenskem prostoru se je ničlikokrat izkazalo, da sta v revolucijah dve vrsti ljudi: tisti, ki jih dvigajo in tisti, ki se z njimi okoristijo. Nikoli ne kaže pozabiti, da je cilj politike, da nas osvobodi politike (Sartre).

Demokraciji smo na široko odprli vrata, a se je pravzaprav še učimo. Demokratični centralizem grajane partije bo kot kažejo dogodki in odmevi v novem »prvem demokratičnem izvoljenem parlamentu« zamenjal demos-kratični centralizem. In tisto o »prvih povojnih demokratičnih volitvah«: nekdanji poslanci, ne le iz skupine 25, se spominjajo šestdesetih let, mi, nekoliko starejši, pa prvih povojnih let, ko je bilo izrekanje ljudi podobno nadvse demokratičnemu plebiscitu. Prvaki novonastalih strank nas zdaj uče, da je najbolj demokratično, če se slovenski parlament izreka poimensko o tem, kdo ga bo vodil. Televizijskemu novinarju »neodvisne TV« pa je »ušlo«, da se neke na jugovzhodu za javno izrekanje na podoben način zavzema nepriljubljeni deželni partijski glavar.

Naj mi še enkrat pomaga citat iz traktata o slovenski »politični duši« ko je govor o politični »levitvi« vrlih Slovencev: »Skozi kaj so se smukali bivši udbaši, stalinisti in kmotomrzci, kje je obvisel lev njihove prejšnje politične narave, da potem nekega dne stojijo pred zbeganimi mladoraslami slovenskimi demokrati in si nenadoma upajo reči več kot oni?«

Navsezadnje me bodo poučili, da ima vsak pravico spremenjati mnenje, žene, hiše, avta in, čemu ne, tudi politične barve. Povedali mi bodo da je vsak začetek težak, tako tudi začetek prave demokracije na Slovenskem. Povedali mi bodo, da je tistemu, ki je mnogo grešil, (in imel zato tudi priložnost), treba tudi veliko odpustiti. Kdor je več grešil ima potoptek, kot pribito, tudi več razlogov, da išče spravo.

Tarnanje nad nadlogami je najbolj gotov način, da priključimo nove. Zdi se mi, da se bomo prav kmalu, če bo šlo tako naprej, preobjedli demokracije in nam bo začelo kruliti v želodcu. Toliko bolj se je bati tega, ker načrtovana slovenska demokratična vlada s krščansko prizanessljivostjo obljublja nova delovna mesta v republiki, ki je na robu likvidnosti in ki je prenehala biti v oporo optimističnemu predsedniku zvezne vlade. Težko je reči od kod se ti poznavalci politične geografije obetajo dobiti kapital. Še težje pa je reči, ali bodo zadovoljni demokratično osveščeni volilci, ko jim bodo tudi sodobni oblastniki obljubljali le ogenj, žveplo in pritrgovanje pasu.

Po starem slovenskem pravopisu je demokracija prevlada večine nad manjšino. Po novejših razlagah nadebudnih demokratov gre pravzaprav za pravico manjšine, vse do človeka.

Stranka, ki je izgubila oblast, nas je učila: človek je naše največje bogastvo. In ta človek se vpraša: če bodo mačke pazile na koze, kdo bo lovil miši?

Ivan Vidic

priznavam za predsednika. Prav tako kot ne priznavam še nekaj drugih članov predsedstva.

Tudi Šuvarja in še nekatere druge, razen Bore Jovića, Zelenovića, tistega Črnogorca... Poglej to španovijo! Pa k temu dodaj še Kučana, Račana in ostale... (konec navdedbe)

Zato sem z velikim zadovoljstvom prebral v Delu 30. aprila: »Kabinet predsednika predsedstva SFRJ sporoča, da je v zvezi z javnimi nastopi Mihalja Kertes, člana predsedstva SR Srbije, s katerimi sistematično diskreditira predsedstvo SFRJ in predsednika predsedstva dr. Janeza Drnovška, od javnega tožilstva zahteval sprožitev postopka proti Mihalju Kertesu.

Predsednik predsedstva se v polemiki ne namerava spuščati na tako nizko raven in predvideva, da Mihalj Kertes nastopa v svojem imenu, ne pa v imenu predsedstva SR Srbije. Zato pričakuje, da se bo predsedstvo SR Srbije distanciralo od takih nastopov Mihalja Kertes.

Močno me zanima, kako bo postopil beograjski javni tožilec.

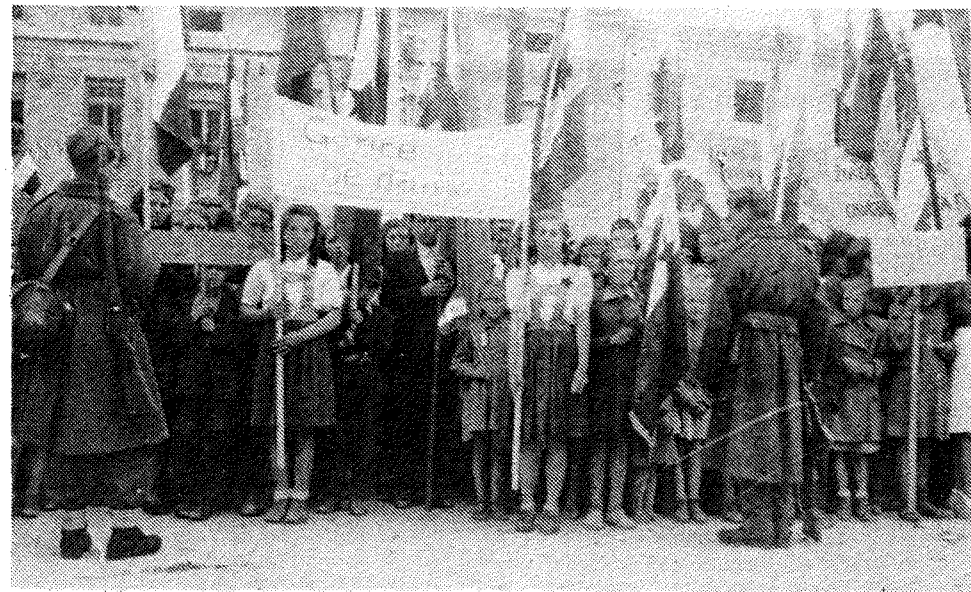
Vaš Sime

Posnetek je bil narejen v dneh pred osvoboditvijo nekje na Dolenjskem, ko so mladinke obiskale borce in jim prinesle priboljšek.

Člani SNG na obisku ranjencev v bolnišnici v Zadru zadnje dni pred osvoboditvijo, od koder jih je del odšlo v Ljubljano in drugi del v Trst.

Fotografirano v Ajdovščini na dan proglavitve slovenske vlade.

Partizanska enota na ulicah komaj osvobojene Ljubljane.

Šelhausova kamera v dneh pred osvoboditvijo

Danes vam ob spominu na čas okrog osvoboditve Slovenije ponujamo spomin, ujet v fotografije kakor jih je v tistih dneh posnel naš znani fotoreporter Edi Šelhaus. Že takrat je bil »leteči« in torej ni čudno, če se je v kratkem časovnem obdobju enega meseca znašel v Beli krajini, pa v Zadru, Trstu, Gorici, Ajdovščini in Ljubljani.

Hkrati vas želimo ob tej priložnosti opozoriti na naše naslednje prispevke o tem izvrstnem

Noč, ki se je neizbrisno za

Petinštrideset let je v človekovem življenju zelo dolga doba. V tem času se zgodi vrsta dogodkov in večina jih hitro izgine v neusmiljenem kolesu časa. Toda so tudi dogodki, ki ostanejo za vedno zapisani v človekovem, še posebej pa v narodnem spominu. Med takšne dogodke prav gotovo sodi tudi osvoboditev Ljubljane. Vsem tistim, ki so ta dogodek doživeli, se je vtisnil v spomin in s ponosni, da so bili priče tega in da so v njem tudi sami sodelovali.

Med številnimi, ki so imeli takšno ali drugačno, bolj ali manj pomembno nalogo smo poiskali dva, ki sta nam opisala, kaj sta delala v noči iz osmega na deveti maj 1945.

Štefka Sever:

»V svojem ilegalnem delu sem bila povezana s Helo Škuljevo, Štefanijo Podbevškovo in s tovarišico Lucijo, katere priimka se ne spomnim. Zadnje dni vojne je bila moja naloga, da sem se pogovarjala s kmeti, ki so po Dolenjski cesti s svojimi družinami in živino bežali proti Avstriji. Poskušala sem jih prepričati naj ostanejo v Sloveniji, če niso sodelovali s sovražnikom. Seveda so to delali poleg mene tudi številni drugi aktivisti. V Ljubljani so takrat potekale številne druge akcije, v katerih pa nisem sodelovala. Tako so se naši tovariši dogovarjali, kako obvarovati in zavarovati pomembnejše objekte, od pošte do radijske postaje. Za to so bili zadolženi aktivisti, ki so stanovali v bližini teh

objektov. Poleg tega smo naše ljudi opozarjali naj se pazijo, še posebej zadnje dneve in noči da ne bi postali žrtve še zadnjega sovražnikovega besa. Naše slutnje so bile upravičene, saj je dan pred osvoboditvijo na Turjaku umrlo precej naših ljudi.

Hkrati smo se pripravljali za sprejem partizanov. Želeli smo, da bi bila Ljubljana čimbolj okrašena. Zato je v papirnicah zmanjkalo rdečega, modrega in belega papirja. Iz njega so ljudje delali verige, zastave in druge okraske. Tisto noč, pravzaprav proti jutru, je bilo mesto povsem okrašeno.

Noč pred osvoboditvijo pa sem preživela tako, da dejansko nisem delala nič. Zaradi varnosti smo bili v stanovanjih, kjer smo poslušali osamljene strele, ki so odmevali in ropot umirajočega se sovražnika. Bila sem pri družini, kjer sem se skrivala in skupaj smo poslušali

Ob 45. obletnici osvoboditve.

Piše Vid Vremec

Boj proti fašizmu v Slovenski Istri

Usoda Slovenskega Primorja in Istre ter nekaterih jadranskih otokov je bila dokončno zapečaten, ko je bilo to ozemlje priključeno Italiji po koncu prve svetovne vojne in s sklenitvijo mirovne pogodbe med Jugoslavijo in Italijo 12. novembra 1920 v Rapallu.

Italija ga je pridobila zaradi njenega pristopa k tajnemu Londonskemu sporazumu leta 1915 z Antanto (Anglijo, Francijo in Rusijo). V njem je bilo med drugim določeno, da ji bodo dodelili to ozemlje, če bo stopila v vojno proti Avstro-Ogrskemu cesarstvu, čeprav je bila njegova zaveznica v vojni in miru.

Tako je tudi storila – 23. maja 1915. Vojna se je zlasti na soški fronti razvihrala do neslutnih razsežnosti. S krvjo je bila prepojena vsaka ped zemlje. Na tistem primorskem bojišču je bilo nešteto padlih vojakov in ranjencev, pa tudi mnogo beguncev. Že dan pred sklenitvijo premirja 3. novembra 1918 je na torpedovki priplul v Trst general Petitti di Roreto na čelu italijanske vojske. Postavili so ga za vojaškega guver-

nerja tako imenovanega »territorio redento« (osvobodeno ozemlje). Takoj je izdal proglas, ki je močno odjeknil v javnosti. V njem je demagoško in pompozno obljubljal Slovencem in Hrvatom, da bodo uživali še večje narodnostne, gospodarske in družbenokulturne pravice, kakršne so jih imeli v bivši Avstro-Ogrski.

Zal je resnica kmalu postala povsem drugačna. Več kot 500.000 Slovencev in Hrvatov je ostalo pod Italijo. V obalna mesta (Koper, Izola in Piran) in tudi v večje podeželske kraje so naselili zanesljive pripadnike nove oblasti. Ti so skupaj z domačimi iredentisti italijanske narodnosti dosledno izvajali načrtano jim politiko. Kljub težkim povojnim razmeram je oživela ljudskoprosvetna dejavnost slovenskih društev na istrskem podeželju. To je bilo doseženo zlasti po zaslugi in pod vodstvom požrtvovalnih domačih učiteljev in učiteljic, kakor tudi nič manj zaslužnih domačih navdušencev za takšno nesebično aktivnost.

Pod vplivom oktobrske revolucije leta 1917 so

povratniki iz ruskega ujetništva širili njene ideale v domačem kraju. Nato, po ustanovitvi Komunistične stranke Italije na kongresu v Livornu v januarju 1921, so organizirali tudi v obalnih mestih, med pretežno italijanskim prebivalstvom, še bolj pa med slovenskim na podeželju, več sekcij komunistične stranke.

Toda s pojavom fašizma, ki je s tako imenovanimi kazenskimi pohodi teroriziral, pretepal in dajal piti ricinusovo olje svojim nasprotnikom, je zavladalo vzdušje strahu in brezpravja. Fašisti so uničili sedeže naših narodnih organizacij in društev ter delavskih organizacij slovenske in italijanske narodnosti.

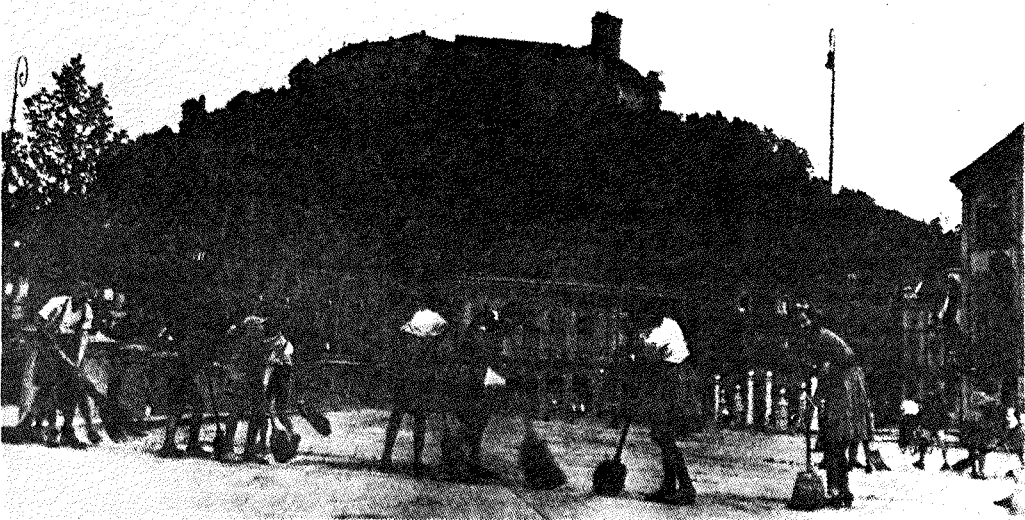
Proti takemu divjanju so se ob volitvah v rimsko zbornico 15. maja 1921 uprli domačini v Marežigah, okoliških vaseh in tudi v Mačkoljah. Znaten delež in vpliv na tako razpoloženje je imel vodilni domači komunist Rudolf Bernetič, ki je v svojem kraju in tudi širše vztrajno širil uporne misli proti tujcu in fašizmu. Zgodilo se je na dan volitev, ko je prišlo 11 fašistov na kamionu iz Kopa v to vas strahovat domačine. V Marežigah in bližnjih vaseh so se vaščani organizirali v upor proti nasilnikom. Štiri fašiste so ubili, druge pretepli, ranili in pognali v beg. Med uporom in po njem so sledile hude represalije. Pridrveli so v vas drugi fašisti in karabinjeri. Na marežganskem trgu so fašisti ubili Jožeta Sabadinu iz Sabadinov, ker jih je zmerjal, da so hudo delci. Nato pa so ustrelili v Čezarjih kmeta Josi-

pa Bonina, prav tako Andreja Žerjula iz Gabrvice. Četrta žrtev je bil Ivan Babič-Jager, domaćin, ki je upornike z besedo in dejanjem bodil k upor. Skrival se je več mesecev pred preganjalci. Žal so ga ubili v karabinjerski zasled. Številne domačine in prebivalce okoliških vasi aretirali. Nekatere prej, druge kasneje so izpustili iz ječe.

4. februarja 1923 pa so na sodišču v Trstu obsodili marežganske upornike Jožeta Babiča, Babičev, Viktorja Sabadina iz Marežig, Ivana Krmca iz Čenturja, Antona Dilico iz Rojce Lazarja in Jožeta Krmca iz Marežig ter Antona Umerja iz Rojcev na več let zapornih kazni. Tedaj in pozneje je ta dogodek imel velik odmev v javnosti.

Mussolinijev fašizem je s tako imenovani pohodom na Rim 28. oktobra 1922 prevzel krmlo državne oblasti. Kolikšen pomen je pripisoval Kopru fašistični režim priča dejstvo, da so organizirali prva povojna leta v njem celo svoj kongres za Italijo.

Iz dneva v dan so se stopnjevali sistematični raznarodovalni ukrepi našega življa. Leta 1927 so sprejeli proslulo Gentilijevo šolsko reformo. Z njo so ukinili od prvih naslednjih razredov dalje pouk v slovenskem materinem jeziku. Cnjeni razglasitvi je bilo v Julijski krajini (z Reko ter Zadrski pokrajini) še 400 slovenskih in hrvaških šol s približno 400 razredi in 52.000 učencev. V letu 1927 je bil konec slovenskih in hrvaških

Ljubljanska mladina pospravlja Kongresni trg za eno prvih množičnih prireditev po vojni.

o, med njo in po njej

slovenskem fotografu, saj bomo že v deseti številki teveja predstavili številne njegove manj znane fotografije, začenši s časom vojne in v nadaljevanju vse do njegove upokojitve pred desetimi leti. Tako bomo skozi oko profesionalne kamere doživeli tudi osebno videnje našega povojnega dogajanja, pa tudi prenekateri skriti kotiček in neznani obraz.

pisala v spomin

radio. V nas je rastlo pričakovanje in vznemirjenje. Zjutraj pa sem šla po več kot enem in pol letu spet domov.

Še isti dan, ali pa malo kasneje so začeli delovati rejoni, ki so bili enaki kot v ilegali. Devetega maja 1945 sem postala sekretarka rajona Poljane. «

Jure Pretnar:

»Proti koncu vojne sem bil mlad skojevec in vodil sem skupino mladincev. Naša skupina je bila neposredno povezana s poveljnikom narodne zaščite Jožetom Pukljem. Na osvoboditev Ljubljane smo se začeli pripravljati po prvem maju 1945. Mislim, da je bilo tretjega ali četrtega maja, ko smo začeli hoditi po gospodinjstvih, kjer smo organizirali šivanje zastav za sprejem naše vojske.

Sedmega ali osmega maja, natančno se ne spominjam, nas je poklical Jože Pukl. Določil nas je, da takoj po nemškem umiku iz nekdanje viške gimnazije, kjer je bila SS šola, zavarujemo ta objekt.

Tisto noč pred osvoboditvijo je bila vsa naša skupina, v kateri je bilo pet fantov in eno dekle, budna in čakala na dogovorjeno znamenje za akcijo. Nekaj čez polnoč je prišel kurir z znamenjem in med eno in drugo uro zjutraj smo zasedli v naprej določene točke okoli viške gimnazije. Seveda nismo stali na cesti, saj so tam še vedno hodile različne sovražnikove patrulje in vojaki. Zgradbo smo nadzorovali iz okoliških dvorišč in vrtov.

Na akcijo nismo odšli goloroki, ampak smo bili oboroženi. Imeli smo štiri puške, eno pištolo in pet bomb. Za vsako puško smo imeli nekaj nabojnikov in v vsakem je bilo po pet nabojev. To orožje nam je ostalo, veliko drugega pa je sovražnik zaplenil v velikih racijah konec leta 1944 in v začetku leta 1945. Kljub temu smo bili za vsak primer pripravljeni tudi za oborožen spopad.

Zgradbo viške gimnazije so naši zasedli že v zgodnjih jutranjih urah. Tam je bila vzpostavljena rejonska oblast, začel je delovati narodno-osvobodilni odbor in poveljstvo narodne zaščite, skratka vse je začelo delovati javno. «

B. K.

Ljubljana – pričakujejo prihod komandanta Četrte armade generala Petra Drapšina 15. 5. 1945.

Prehod čez reko Kolpo tudi v dneh tik pred osvoboditvijo

Osvoboditev Gorice – pogled na glavni trg.

razredov, saj je bil poučni jezik samo italijanski.

Za požrtvovalne in med Slovenci priljubljene vaške učitelje in ljudskoprosvetne buditelje ni bilo druge poti kot emigracija v Jugoslavijo. Med njimi so bili Anton Miheč iz Kubeda, ki je poučeval na slovenski šoli v Podpeči, Silvester Cerut iz ljudske šole v Loki, Alojz Pucelj iz ljudske šole v Ospu, Angela Čeden iz ljudske šole v Dekanih, Amalija Gregorič in Ivanka Mahnič iz otroškega vrtca v Dekanih, Anton Lazar iz Črnotič, Ljudmila Sabadin iz Podpeči in drugi.

Režim je v novembru 1926 izdal izredne fašistične zakone. Z njimi so prepovedali obstoj komunistični in drugim demokratičnim strankam. Na našem ozemlju so ukinili gospodarske organizacije in kulturna društva slovenski narodnosti, kakor tudi delavske organizacije obeh narodnosti, tisk in vse drugo, kar so v dolgih letih pridobili z velikim odrekamjem njihovi zavedni pripadniki. Za sojenje režimskim nasprotnikom so ustanovili Posebno fašistično sodišče, razen tega še tajno politično policijo OVRA z izrednimi pooblastili. Od leta 1927 dalje se je zvrstilo pred tem sodiščem mnogo protifašistov, med njimi precej Istranov slovenske in italijanske narodnosti.

Med drugim je postal Koper znan tudi širši javnosti javoljo mogočne in turobne stavbe njegovih zaporov. Za njihovimi masivnimi zidovi niso bili zaprti samo navadni kaznjenci, marveč tudi politični. Med njimi leta 1930 nekateri obto-

ženci prvega in leta 1941 drugega tržaškega procesa. Iz leta v leto pa so vanje zapirali precej domačih protifašistov. Taki so bili dolgoletni komunisti Ernest Vatovec, Avgust Primožič, Avgust Pečarič, Narciz Vatovec in Valerij Jakomin iz Čezarjev, Valerij Jakomin iz Boninova, Ivan Dobrinja, Rudolf Maršič in Franc Dobrinja iz Loporja, Rudolf Bernetič iz Marezig, Rok Kocjančič iz Laborja, Franc Ivančič in Klement Purger iz Gabrovice in mnogi drugi.

Leta 1932 je prišel iz Francije politični emigrant Božidar (Natal) Kolarič iz Korošcev kot funkcionar Komunistične stranke Italije na to območje z namenom, da bo reorganiziral ilegalno delavsko gibanje, posebej pa še Združenje kmečke obrambe proti fašizmu. Deloval je širše na Primorskem in v hrvaški Istri. Kmalu se je povezal z domačimi komunisti. Vsak je dobil svojo konkretno nalogo. Najdejavnejši so bili Ivan Cah iz Bertovec pri Rižani, Anton Bernetič iz Rižane, Avgust Furlanič iz Dekanov, Klement Purger, Anton Krašovec, Franc in Andrej Ivančič iz Gabrovice, Anton Smotlak iz Mačkolj, Nazarij Vatovec, Danijel Bertok in Avgust Primožič iz Čezarjev Pobege, Vincenc Kocjančič iz Bertokov, Ivan Filipčič in Ivan Andrejašič iz Podgorja in drugi. Uspeli so postaviti ilegalno tehniko za tiskanje protifašističnega gradiva. To so storili v aprilu v Gabrovici, v tej zibelki, poleg Čezarjev in Pobege, protifašistične dejavnosti. Natisnili so eno številko Kmečkega glasa in

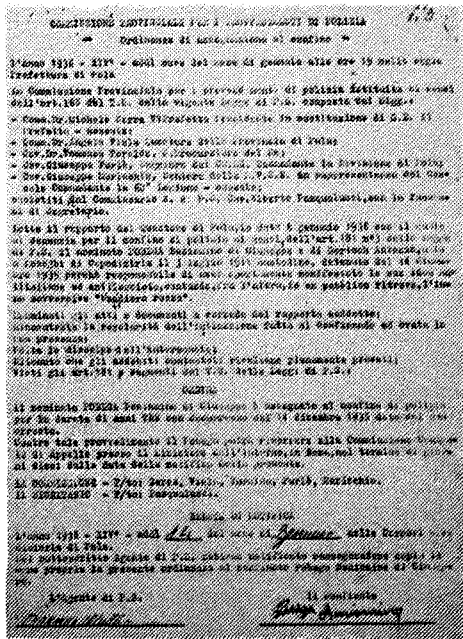
mного drugega gradiva.

V neznoznih življenjskih razmerah splošne revščine, brezposelnosti in oduševskih davkov so po Kolaričevih navodilih organizirali 29. junija 1932 najprej v Dekanih, nato pa 3. julija v Kopru, velike protifašistične kmečke demonstracije. Udeležilo se jih je veliko kmetov iz okoliških vasi. Zahtevali so od oblasti, naj jim dajo najosnovnejše možnosti za življenje. Razen praznih obljub niso dosegli ničesar. Marsikaterga so preganjali. To je bila pomembna manifestacija proti tujemu tlačitelju.

Zal je policija odkrila ilegalno tehniko. Nato je s pomočjo svojega ovaduha aretirala Kolariča in številne druge njegove sodelavce. Z njimi so bili prenatrpani zapor v Kopru. Toda v oktobru leta 1932, ob 10-letnici prihoda fašizma na oblast, so podelili amnestijo. Pred Posebnim sodiščem so obsodili na večletno zaporno kazen le Božidarja Kolariča, Martina Montanjo iz Ricmanaj in Klementa Purgerja iz Gabrovice. Druge aretirance so izpustili iz ječe s policijskim opominom in pod policijskim nadzorstvom o njihovem življenju in delu.

Dražbe zoper prezadolžene kmetije, nobene stvarne perspektive za kolikor toliko človeka vredno življenje, so bile na dnevnem redu. Samo leta 1933 se je zvrstilo v Istri (tudi hrvaški) okrog 30 tisoč dražb, ki so spravile nesrečnike na beraško palico.

(nadaljevanje prihodnjič)

Benjamin Pobege iz Pobege je bil kaznovan z odredbo posebne komisije Javne varnosti 14. januarja 1936 na tri leta policijske konfinacije, ker »je javno izpovedoval protifašistična čustva in prepeval subverzivno himno Bandiera rossa.«

Dr. Franjo Kajfež, miljanski »graščak«

»Iz sveta me je nenehno vlekle nazaj!«

Ko se je vmešala politika, je znanstvenik odšel. MILABO, tovarna zdravil, trga spono okostenelega birokratizma

Kozjansko gričevje, ki se iz svoje razdrapanosti umirjeno spusti v dolino Sotle in se poslovi od vinogradov in gostih host, se onkraj, na hrvaški strani, kot nekakšna zrcalna slika znova razbohoti v razvejano in očem prijetno Hrvatsko Zagorje. Človeka zamika primerjava: sestrski pokrajini. In res so ljudje obeh pokrajin, ki jih ločuje mejna rečica Sotla, od pamtiveka živeli bratovsko, družno, z roko v roki, v hudem in zlem. Pod kralji, cesarji, grofi, takšnimi in drugačnimi mogotci, vse do današnjega dne – meje v srcih ni bilo!

Mogotci so se menjali, včasih v eni sami noči na kartah zastavili del svojega imetja (temu se niso izognili niti gospodje iz Miljane), bedne zagorske in kozjanske pare pa so se še naprej ubijale na trdi ilovnati zemlji, a vendarle so stoletja pustila pokrajinama neizbrisen pečat: le še redkokje pri nas je toliko sledov fevdalnega žitja in bitja kot prav na Kozjanskem in v sosednjem Hrvatskem Zagorju. Gradovi in dvorci, često prav častitljive starosti in izjemnih kulturnozgodovinskih kvalitet, si kar podajajo roke, iz enega stolpa vidiš drugega. Da so več ali manj vsi v nezavidljivem stanju, skoraj ni vredno omeniti...

Miljana, nadvse impozanten dvorec baročne dobe, le nekaj krepkih korakov od Sotle na hrvaški strani, se je zaradi spleta okoliščin izognil zli usodi in danes ponosno razkazuje ne le povsem urejeno zunanje lice, pač pa tudi bogato opremljeno notranjost, ki ji je novi lastnik, dr. Franjo Kajfež, kemik in farmakolog, dal novo vsebino.

Dvorec je na prehodu iz XVI. v XVII. stoletje zgradila plemiška družina Ratkay iz bližnjega Velikega tabora, vendar le eno krilo. Kasneje so dogradili še tri.

Grajsko poslopje je po za- slugi dr. Franja Kajfeža v ce- loti restavrirano, kar daje sli- koviti arhitekturi svojstven čar, pri čemer velja opozoriti na iluzionistično poslikavo fa- sade, v barvah, značilnih za baročno arhitekturo tega ob- močja.

»Rokokojske zidne slikari- je z mitološkimi in astrološki- mi motivi v notranjščini dvor- ca predstavljajo edinstven primer te vrste slikarstva v Hrvatski,« poudarjajo poz- navalci bogate kulturne de- diščine.

Iz Podravine v svet

Biti bogat je bilo še nedol- go tega pravo prekletstvo. Priložnost za lov na čarovni- ce. Tu in tam se je našel kdo, ki bi se rad povzpел do zvezd. Postal »graščak«. Misel je bi- la v kali zatrta.

Dr. Franjo Kajfež se žuga- jočih prstov očitno ni ustrašil in po dolgoletnih peripetijah je od družine Jäger kupil mi-

Sproščeno kramljanje v prijaznem ustvarjalnem ne- redu miljanskega gradiča. Številne likovne umetnine hr- vatskih mojstrov krasijo ste- ne. V kotu čepe dve trebuša- sti amfori. Prijetna toplota starinskega kamina objema govorca ob kavi. Osvežujoča preprostost in domačna bar- vitost travniških rož v vazi. Mogočni stropni tramovi zmanjšujejo prostor in mu vsiljujejo starinskost.

Dr. Franjo Kajfež, mož še- stinpetdesetih let, sproščenih kretenj, svetovljanskih na- vad, prepreden s samozavest- jo, a brez sleherne vzvišenos- ti, ne trosi besed tjavendan. Prevlada občutek, da sedi pred teboj dosleden racional- list, hip pozneje dojem razvo-

janca v Zagreb, kjer je končal najprej srednjo kemijsko šo- lo, se vpisal na kemijo in jo 1959. leta tudi dokončal, šest let pozneje pa je doktoriral iz farmakologije. Nekaj časa je kot profesor prebil na srednji kemijski šoli, od tod pa ga je pot zanesla v novomeško Kr- ko, na katero ga veže deset let lepih in manj lepih spo- minov.

Že med univerzitetnim študi- jem je vedoželjnega Podravca mikalo raziskovalno delo, ki ga je pozneje intenzivno na- daljeval v novomeški Krki. Gre predvsem za nekatere manjše patente, za sintezo kloroforma za anestezijo, pa etilklorida, metilklorida, kar je Krka odkupila že med študi- jem.

»Ko sem prišel v Krko,« pripoveduje dr. Kajfež, »tam razvojnega instituta še ni bi- lo. Skupaj s sodelavci, magi- strom Jermanom in drugimi, skoraj sto ljudi, smo spravili na noge razvojno, raziskoval- no dejavnost, kar je močno vplivalo na razvoj Krke. Ta- krat sem patentiral apaurin.«

Proti koncu šestdesetih let, po številnih peripetijah v Kr- ki, Podravki, Alkaloidu, Far- makosu, vselej pa v razisko- valni sferi, se je dr. Kajfež odločil, da gre v Švico.

»Bil sem v tujini, a me je nenehno vlekle nazaj, tako da sem del sebe vselej puščal onkraj meja – sodelovanje ni bilo nikoli prekinjeno, ne gle- de na nevšečnosti, ki mi jih je kar naprej vsiljevala sociali- stična birokracija. 1970. leta smo ustanovili firmo BELU- PO v Koprivnici, v okviru Po- dravke, tovarno zdravil, ki je zelo obetavno stopila na trg, vse dokler se niso vmešali po- litiki, ki bi jim bilo najljubše, da bi bila v Jugoslaviji ena sama tovarna zdravil, in seve- da, nikakršne konkurence. In tako je bilo tudi v Alkaloidu, Farmakosu...«

Centraliziranje dejavnosti je bedarija

Vezi s Podravko in Krko so ostale, ko pa so zapihali ne- koliko južnejši vetrovi, se je dr. Kajfež odločil, da gre na svoje. Pred leti je tukaj v Mi- ljani skušal gojiti poizkusne živali, česar menda v Jugosla- vijki manjka. Projekt je najprej

odobril hrvaški sabor, potem še izvršni svet, nakar je vse skupaj utočilo v papirnatem oceanu, se zavozlalo v biro- kratskih labirintih...

Zdaj v grobih obrisih že na- staja podjetje MILABO (mi- ljanski laboratorij), skupina strokovnjakov pod Kajfeže- vim vodstvom, ki se kani uk- varjati z raziskovanjem, raz- vojem in proizvodnjo farma- cevtskih sredstev, po doma- če, zdravil. Nekaj ljudi bo za- poslenih v Zagrebu, kjer ima dr. Kajfež izposojenih nekaj laboratorijev, nekaj pa v Mi- ljani, kjer so na voljo štirje laboratoriji, za proizvodnjo pa je že pripravljena stavba ob vhodu na miljansko pose- stvo.

Pri MILABO se je admini- strativnobirokratska zgodba ponovila: s projektom se vsi strinjajo, nihče ne pravi, tega ne smeš, dovoljenja pa ven- darle potujejo s polzevo hi- trostjo po uradih!

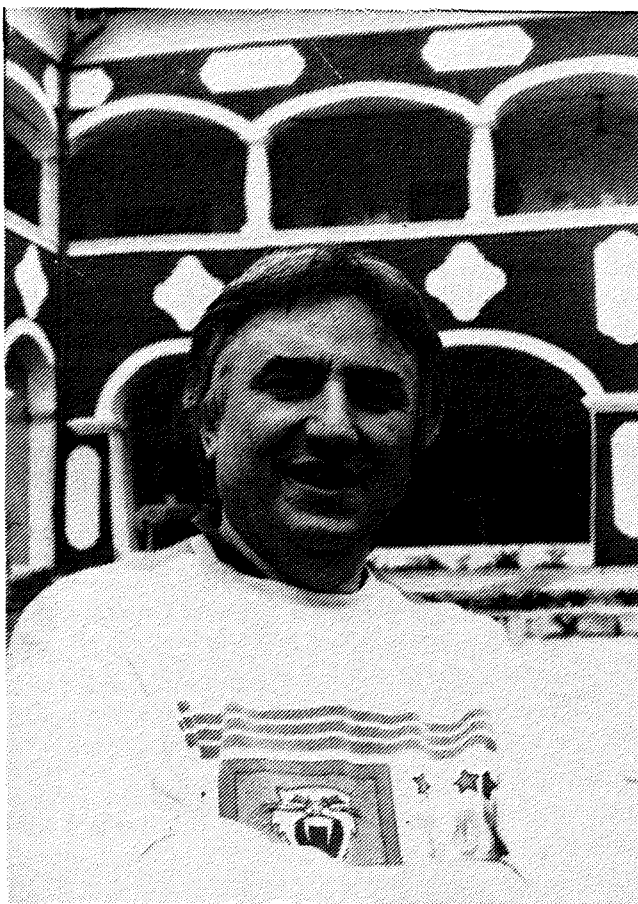
Cvetna nedelja. Po zagor- skih bregih sem srečeval otročad z butaricami, starčke in starke z oljčnimi vejicami, v Sloveniji smo volili... Po-

pravzaprav nenormalno, tudi s komercialnega stališča, da prodajamo zdravila, za kate- ra ne potrebujete recepta pa otroško hrano in še kaj s tega področja, zgolj v lekarnah, tu in tam tudi v drogerijah in nikjer drugje. V tujini dobiš takšna zdravila, kjer hočeš. Zakaj ne bi prodajali apauri- na, aspirina itd. v supermar- ketih, da, celo trafikah in drugje, zakaj prodajne mreže ne bi razširili?

Najprej bom poizkušal raz- biti to klasiko.«

Ofenziva iz Miljane?!

Oddaljenost od središč, meni dr. Kajfež, je smešna socialistična utvara. Velike svetovne firme, koncerni, imajo često svoja jedra v majhnih krajih. NESTLÉ je zabiti v nekem majhnem švi- carskem mestu. In končno, kje piše, da bi moral človek kompletno proizvodnjo zno- va postaviti na noge, ko je pa vendarle v jugoslovanski far- macevtski industriji zagotovo 50% neizkoriščenih kapaci- tet, ki bi se jih dalo preprosto – izposoditi! To hkrati po- meni neizogiben spopad z monopolisti.

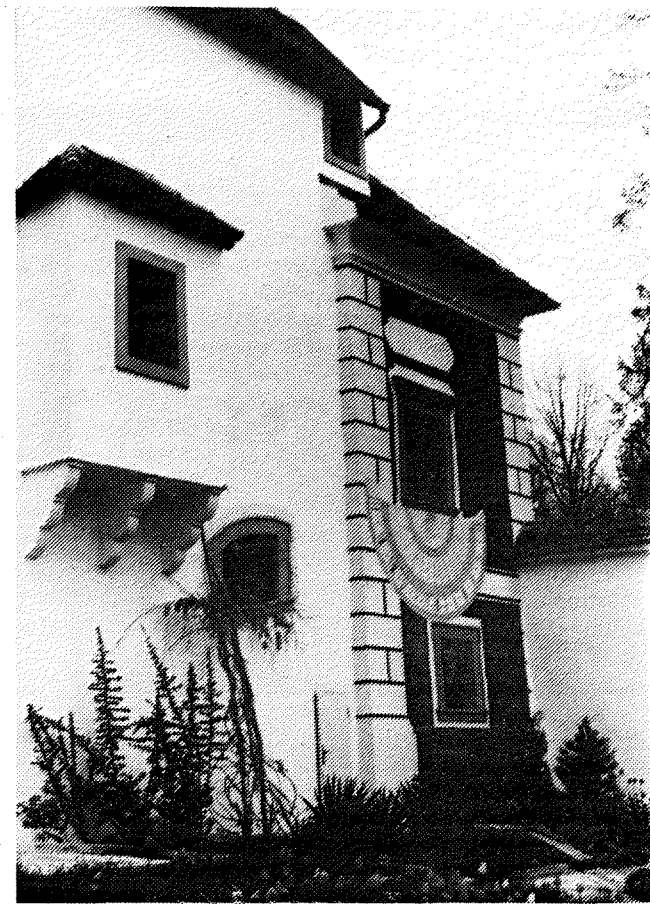

Dr. Franjo Kajfež: »V jugoslovanski farmacevtski industriji je vsaj 50 odstotkov neizkoriščenih kapacitet, ki bi se jih dalo preprosto – izposoditi! To pomeni hkrati neizogiben spopad z monopolisti.«

Prišli smo torej do točke, ko je treba povedati nekaj več o človeku, ki mu ni bilo žal ne časa ne denarja za reši- tev tega pomembnega kultur- nozgodovinskega spomenika, uvrščenega v prvo kategorijo in dolgo časa na robu pro- pada.

deni in zaznati je precejšnje usedline iracionalnega, z močnim pridihom entuzi- azma.

»Miljanski graščak« je zra- sel iz skromnih, že kar revnih razmer, ki so jih narekovale podravske prilike. Potem so se preselili iz rodne Mart-

Delček grajske lepote. Sončna ura

mlad se je dvigovala pod nebo!

V varnem zatišju miljan- skega dvorca je dr. Kajfež se- jal skozi drobno sito prete- klost in z kar prevelikimi ko- raki ihtavo koračil v prihod- nost.

»Demokracija DA. Vseka- kor. Bojim pa se nacionali- stičnih strasti, brezumja, pre- velikih obetov. Najlažje bo spremeniti sistem, težje de- setletja privzgjano misel- nost, ob katero se bomo še prav tako desetletja spotikali, pa tudi padali.

Ena izmed čeri, na katere sem zadel, je bila misel, da je

Dvorec

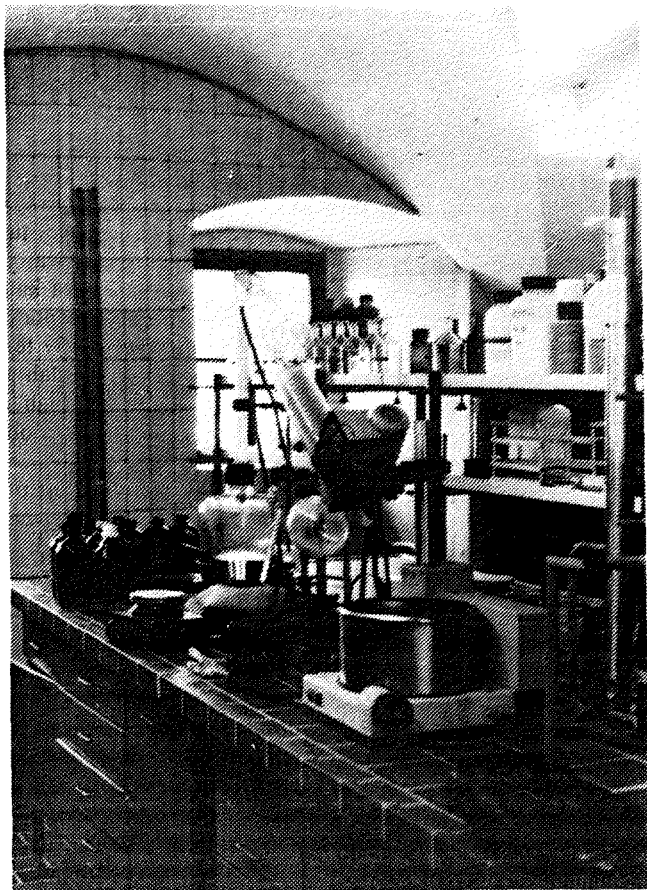
Zakaj prav Miljana? Mor- da kakršnakoli oblika čustve- ne navezanosti, spomini, sku- šam izvleči iz dr. Kajfeža, ki ga okoličani nekako s pono- som kličejo kar »doktor«.

»Predvsem ljubezen do preteklosti, starin, korenin, če hočete! Nameraval sem kupiti gradič v rodnem Mart- jancu, a ga niso hoteli proda- ti, jaz pa sem nekaj podobne- ga potreboval za svojo dejav- nost, za raziskovanje. Ker je bila Miljana v zasebnih ro- kah, ni bilo težav. Danes jim je v Martjancu žal!

Leta sem zbiral starine. Po-

Dvorec Milajan, kajfežovo domovanje, sedež podjetja MILABO.

Pogled v notranjost enega štirih laboratorijev.

hištvo, umetnine, steklo, porcelan, keramiko, srebro. Vse, razen orožja. Tudi za to sem potreboval prostor.

Skozi notranje grajsko dvorišče sva se podala v razvejano domovanje, skrbno obnovljeno, delo strokovnjakov zagrebskega zavoda za spomeniško varstvo.

Grajski objekti so povsod po svetu predmet posebne skrbi, pa tudi številnih problemov. Goltajo ogromne denarje, ki jih je težko vrniti.

»V prvi vrsti,« razlaga dr. Kajfež, »je treba te objekte revitalizirati, se pravi, morajo zaživeti in po možnosti vračati denar. Hotel sem rešiti vsaj en kulturnozgodovinski spomenik, kajti Miljana bi zanesljivo propadla. Koliko denarja je bilo vloženega, ne bi govoril. Z gradom nisem dobil ničesar, le star klavir, ki sem ga restavriral in dve originalne peči, preostalih osem pa mi je po tej predlogi naredil neki pečar iz Samobora.«

V osmih sobanah prvega nadstropja je muzej bivalne kulture različnih stilnih usmeritev, predvsem iz 18. in 19. stoletja, številni osebni predmeti, portreti velikašev, drobne zanimivosti, kot album grafik Franca Jožefa, svetilke in podobno, najpomembnejša pa je vsekakor rokokojsko poslikana soba, edinstvena v tem delu Hrvatske, saj tovrstne poslikave obstajajo predvsem v sakralnih objektih.

V podstrešnih prostorih, pripravljenih tudi za omenjeno zbirko starin, ki so zaenkrat še v Zagrebu in čakajo na boljše čase, gosti doktor Kajfež dvakrat, trikrat letno različne umetnike, nazadnje je bilo mogoče videti tapiserije.

Ker so bili številni predmeti že skoraj za na odpad, jih je dal sogovornik restavrirati, restavratorska delavnica pa je kar v spodnjih prostorih, kjer so še štirje laboratoriji, gostinska soba (»za prijatelje, znanke in sodelavce«), kuhinja, grajska kapelica in sobe za goste in sodelavce.

V prvem nadstropju je bogata strokovna knjižnica, v pripravi pa še splošna, v arkadnem hodniku pa si lahko ogledate fotografije zagorskih dvorcev, gradov in graščin.

Samo lani je gradič obiskalo, odprt je ob sredah in sobotah od 1. maja do 15. oktobra od 11. do 15. ure, okoli 12.000 ljudi, včasih jih pride tudi do štiristo na dan.

Zanimivosti na vsakem koraku. Hrvatski mojstri. Neznanca avtorja iz Firenc. Kamnita plastika svetnice v grajski kapelici, častitljive starosti.

»Najbrž okoli štirinajstega stoletja«, bežno navzhe dr. Kajfež.

Dolgo časa vrta v meni misel.

»Kaj pomeni obnovljeni gradič za Miljano?«

»1982 je bila obnova, trajajoča tri leta, končana. Dolga doba. Nikomur v vasi še ni padlo na pamet, da bi odprli gostišče, ki bi številnim obiskovalcem bilo še kako dobrodošlo. Hodijo po vasi, prosijo za vodo... Za streljaj od tod živijo ljudje, v zagorskem hribovju, skoraj tako kot pred dvesto leti. Najbrž bi se tudi Ratkayi, če bi še živeli, zamislili... Miljana je že 1730. leta dobila kanalizacijo in seveda zelo moderna stranišča, ko so bili na avstrijskem dvoru še zelo na tankem s temi stvarmi!«

Popila sva zajetno skodelo kave, čaka me povabilo na prihodnjo razstavo v dvorcu. Kamera pred gradičem, sestavni del kompliciranega varnostnega sistema, obrača oko vame, ko se rokujeva. V urejenem parku čebljajo ptice.

Številne diplome in priznanja domačih in tujih uglednih znanstvenih ustanov pa tudi mest in krajev iz domačih logov dr. Kajfežu v knjižnici govore, da je mož, ki zapira težka vhodna vrata in se umika v samotno tišino mislečega, zgneten iz pravega testa. K temu se pritika spoznanje, da smo jim vse preveč veliko-dušno odpirali vrata v tuji svet...

Milenko Strašek

Tradicionalni avto rally »Po stezah revolucije« časopisa Narodna armija

Drugič v Sloveniji

Akcija, ki se je pred leti rodila iz turističnega avto rallya med prvomajskimi prazniki, je prerasla v manifestacijo prijateljstva, spoznavanje domovine in njene revolucionarne preteklosti. Tekmovalci iz vrst starešin JLA in članov njihovih družin, rezervnih starešin in civilnih oseb na službi v JLA so merili moči v spretnosti in natančnosti vožnje z avtomobilom, streljanju s zračno puško in znanju iz polpretekle zgodovine Gorenjske. Pokrovitelj srečanja generalpolkovnik Konrad Kolšek, komandant petega vojaškega območja

Med prvomajskimi prazniki je bilo na Bledu in Gorenjskem že osemnajsto srečanje pripadnikov JLA, rezervnih starešin in civilnih oseb v službi v JLA ter članov njihovih družin iz vse Jugoslavije na avto rallyju, ki ga prireja časopis »Narodna armija«. Cilj tovrstnih prvomajskih srečanj, ki jih vsako leto prirejajo v drugi republiki in katerega pokrovitelj je bil tokrat komandant petega vojaškega območja, generalpolkovnik mag. Konrad Kolšek, je medsebojno druženje ljudi iz raznih garnizij in krajev, spoznavanje domovine in njene polpreteklosti. Tako so

Kot vsa ta leta, odkar je tradicionalni rally prerasel iz povsem turistične prireditve v prireditev, ki ima veliko globlji pomen, so tudi tokrat tekmovalci spoznavali nove kraje in njihovo revolucionarno preteklost. Ena od tekmovalnih disciplin je namreč reševanje testa z osmimi vprašanji, ki se nanašajo na NOB kraja, kjer tekmovalce poteka. Test rešujejo sovozniki (navadno so to soproge starešin, odnosno tekmovalcev) med vožnjo, pokazati pa morajo koliko poznajo najpomembnejše dogodke in pomnike revolucije. Res je, da vprašanja niso posebej težka,

stacij med srečanjem. Vsakič je v okviru srečanja tudi posebna ura zgodovine. Tokrat je bila v Begunjah, v muzeju talcev, kjer so se udeleženci seznanili s posebnostmi tega kraja in begunjskih zaporov, na spomenik talcem pa so po-

gar« v Kranju. Med vožnjo (prevoziti so jo morali v določenem času), na startu in cilju so tekmovalci opravili spretnostni izpit, med Križami in Golnikom pa še izpit točnosti. Skratka, proga je bila razgibana in zanimiva, izpiti na njej pa ne preveč težki, da jih ne bi zmogli.

Tudi v vojašnici je bilo zanimivo kajti tekmovalci so obiskali muzej Prešernove brigade in se seznanili z izročili enote Živka Juroša. Alpska izvidniška enota iz te sestave pa je, pod poveljstvom podporočnika Tomislava Andrejevića, demonstrirala veččine in spretnosti vojakov planincev. Za mnoge je to bilo posebno doživetje, kajti mladi vojaki planinci so že pravi mojstri v premagovanju

Planinci Živka Juroša so pokazali del svoje planinske opreme in urjenja

tekmovalci, tokrat je bilo na startu 42 posadk s skoraj sto petdesetimi ljudmi, že drugič našli v naši republiki. Pred leti je bilo namreč eno od teh srečanj na Pohorju.

toda že dejstvo, da pred prihodom v kraj tekmovalca marsikaj preberejo in tako obogatijo svoja spoznanja, veliko pomeni. Reševanje testa pa je le ena izmed manife-

Tekmovalci in gostje so si ogledali Muzej talcev v Begunjah

ložili venec. Udeležencem sta tokrat pripovedovala tovariša Slavko Staroverski iz občinskega odbora zveze borcev in kustos muzeja v Begunjah Jurij Koman.

Tudi cesta po kateri so vozniki opravljali del nalog vezan za rally je znana iz NOB. Cesta, ki od Begunj pelje proti Tržiču in je znana pod imenom »banditen strasse«, ob njej pa je kar nekaj pomnikov narodnoosvobodilnega boja. Ime je med vojno, kot nam vedo povedati domačini, dobila po tem, ker se Nemci nikoli niso ponoči upali hoditi po njej. Od Tržiča je proga peljala mimo Golnika, cilj pa je bil v vojašnici »Stane Za-

ovir. Vajo pa so popestrili tudi člani helikopterske enote Toneta Merlaka.

Po vojaškem kosilu so tekmovalci in člani njihovih družin obiskali Brdo pri Kranju, kjer so jih seznanili s tem zanimivim zgodovinskim kompleksom, zvečer pa je bilo v hotelu Svoboda na Bledu tovariško srečanje.

Letošnje srečanje tovarištva v Sloveniji je bilo, kot so ocenili sami tekmovalci, vzorno organizirano. Milorad Stojanović upokojeni starešina iz Bitole, ki doslej ni zamudil nobenega srečanja na rallyju Narodne armije, pravi da je bilo povsod lepo, tokrat pa najlepše kajti podoba o tem koščku naše domovine bo po srečanju obogatena s številnimi novimi spoznanji o ljudeh in njihovem delu. Tudi Stevan Fišeković iz Subotice je enakega mnenja, posebej pa mu je všeč urejenost, s katero, kot je dejal, so lahko Slovenci ponosni in ki je lahko marsikomu vzor.

Akcijo, ki so jo v tehničnem delu tekmovalca izpeljali športni delavci AMD Kranj z Zoranom Rautnerjem in Pavlom Šmitekom so podprle nekatere delovne organizacije naše republike kot so Petrol, Astra veletrgovina, Autocommerce, Dinos, Saturnus, Alpetur iz Kranja, PKB marketing Ljubljana, Cimos Koper, IBI iz Kranja in CGP »DELO« in Alpetour iz Kranja. K dobri organizaciji pa je veliko prispevala tudi Avto-moto zveza Slovenije.

Naslednje srečanje tovarištva bo najverjetneje v Črni gori.

L. K.

Vozniki so morali pokazati tudi spretnost v streljanju: drugouvrščena med članicami Vlada Bugarski-Petrović iz Sarajeva na strelni črti

Razstava slikarskih del Draga Vidmarja

Nova retrospektiva v Galeriji revolucije

na Mestnem trgu 10 v Ljubljani

Rodil se je 25. januarja 1901 v Šapjanah nedaleč od Opatije, na slovensko-hrvaški meji. Vendar so se Vidmarji zelo kmalu preselili na Brezovico pri Ljubljani in kasneje v Ljubljano. Čas prve svetovne vojne je zaznamoval družino z velikim siromaštvom, saj jim je tik pred vojno umrl oče. Selili so se v vse manjša in utesnjena stanovanja ljubljanskih podstrešnic. Tudi brata Nande in Drago sta morala, še mladoletna, služiti kruh s priložnostnimi deli.

Po končani nižji gimnaziji se je vpisal na učiteljsko, kjer se je tudi začelo njegovo prijateljevanje s sošolcem Toneom Seliškarjem, ki se je manifestiralo v šolskem literarnem krožku, pri planinarjenju in v Sokolu.

Bolj malo je znanega o njegovih slikarskih začetkih, dejstvo pa je, da mu je bil starejši brat Nande tako rekoč prvi učitelj. Njegovi začetki so povezani tudi z imenom Francea Zupana in mojstra Jakopiča, ki je hodil slikat Ljubljano nedaleč od takratnega Vidmarjevega domovanja. Leta 1919 je maturiral in za

krajši čas obiskal Dunaj, kjer je obiskoval slikarski atelje Oskarja Laskeja. Takrat je videl tudi dela Oskarja Ko-

Odšel je z Dunaja – tudi zato – ker je bil študij tisti čas tam zelo drag. Vrnil se je v Slovenijo in nastopil prvo

Drago Vidmar: Sejmarji, lesorez, 1927

koschke in drugih znanih slikarjev. O svojem bivanju v avstrijski prestolnici je veliko kasneje sam zapisal, da je bilo mesto za njegovega obiska bolj glasbeno navdahnjeno, medtem ko so Avstrijci na likovnem področju kovali v zvezde Klimta in se razburjali zavoljo Kokoschke.

učiteljsko službo v Tepanju pri Slovenskih Konjicah. Že čez dva meseca je bil premeščen na Sv. Lovrenc (danes Kompole) pri Štorah. V bližnjem Prozinu pa je učiteljeval Seliškar in prijateljstvo se je nadaljevalo. Se je pa izgubljal stik z Ljubljano in njenim umetnostnim utripom. Bolj

tesna je bila vez z bratom Nandetom in slikarjem Franjom Stiplovškom, ki sta v času plebiscitnih bojov službovala na Koroškem.

Oba brata sta postala člana umetnostnega kluba Grohar. V tistem času je obiskal tudi Dresden in se želel vpisati na eno slikarskih šol, na kateri je poučeval tudi Kokoschka, Dragov vzornik. Do tega pa ni prišlo, vendar pa sta brata razstavljala na 3. umetnostni razstavi Kluba mladih v Jakopičevem paviljonu v ljubljanskem Tivoliju. Pisalo se je leto 1922. Med slikami je bil tudi Dragov portret prijatelja Seliškarja, ki je, tako kot ostale s te razstave – kasneje izginila. Prve kritike so odražale deljena mnenja – od zmernih pohval do ostrejših tonov. Vsekakor so kritične misli slikarja opozorile na njegove slikarske pomanjkljivosti, zlasti glede tehničnega znanja. V tem obdobju ga je na Štajerskem obiskal slovenski umetnostni zgodovinar in kritik France Stele, ki se je navduševal zlasti nad grafičnim delom obeh bratov – slikarjev. Njune grafike so se že na jesen leta 1923 pojavile na straneh revije Dom in svet, prav grafični delež Dragovih petih del pa štejejo poznavalci za njegov najresnejši poskus v ekspresionističnem stilu.

Sledile so premestitve na nova učiteljska mesta in nove razstave. Stele si je obetal »interpretirati značilnih potez naše pokrajine«, kar je zaslužil v delih obeh bratov, koliko pa se je to res posrečilo ni mogoče dokumentirati za omenjeni čas, saj se je ohranilo prav malo Dragovih del.

Leto 1924 zaznamuje slikarjev vpis na zagrebško likovno akademijo – na oddelek za učitelje risanja v srednjih šolah. Prvi semester je opravil z odliko iz anatomije, drugega pa ni speljal do kraja, pač pa je za krajši čas obiskal Pariz.

Končno se je učiteljsko ustalil na Sv. Jedrti nad Laškim, kjer je tudi intenzivno slikal. Bil je tiste vrste učitelj, ki ga tudi iz osebnih nagibov ni zadovoljevalo zgolj učiteljevanje. Zato je svoje dejavnosti širil v tako imenovane izvenšolske dejavnosti in je ustanovil tudi prvo sadjarsko podružnico v laškem okraju in bil med ustanovitelji kmetijske podružnice ter zadružne elektrarne.

Na likovnem področju se Drago Vidmar še naprej udejstvuje in razstavlja, hkrati pa povzema nekatere prvine novonastajajočega vetra Nove stvarnosti. Glavna tema ostaja krajina.

Razstava v Jakopičevem paviljonu leta 28 je za Drago Vidmarja pomenila že izbor iz njegovih del (iz različnih faz), vendar so prevladovala novejša dela.

V njegovih risbah so številni kmetjski-socialni motivi – pogosto žanr z odzvenom trpkosti, kakršno je spoznaval v svojem učiteljskem življenjskem okolju.

Leta 1933 skupaj z bratom nadaljuje študij v Zagrebu na višji pedagoški šoli, vendar le kratek čas. Zdi se, da je oba brata privlačilo to mesto predvsem kot kraj, kjer se je veliko likovnega dogajalo. Že naslednje leto pa sta oba sodelovala pri ustanovitvi umetnostnega društva Slovenski lik (skupaj s Franceom Kraljem in Franjem Stiplovškom), s katerim so skupno nastopili samo enkrat – v Zagrebu, leta 1935. Za izrazito delo tega njegovega obdobja štejejo Zimsko pokrajino s poudarjeno poenostavitvijo oblik.

Leta 1936 brata Vidmar nastopita na samostojni razstavi v Jakopičevem paviljonu (Drago razstavi 33 del) in z njimi, posebno z novejšimi, kažejo svoje nagibanje k poudarjeni socialni tematiki, k angažiranemu odnosu do slovenskega podeželja.

Cas do druge svetovne vojne zaznamuje njegovo potovanja po Evropi in nove razstave, spoznavanje mojstrov, kakršen je Van Gogh in v slikah – nova motivika »modernega ruralizma«.

Jeseni osemindesetega se Drago Vidmar vpiše na filozofsko fakulteto in začne študirati filozofijo. Tako kot njegov brat se politično profilira na levi in se tudi druži z naprednim učiteljstvom ter inteligenco. Sodeluje pri pripravi Zbornika 39, ki ga oblahti večji del zasežejo. Aktiven je v društvu prijateljev Sovjetske zveze – službeno pa premeščen na viško meščansko šolo. Sledi likovnemu dogajanju v mestu – vse do začetka vojne, ko se takoj vključi v delo OF in je tudi udeleženec prvega Plenuma

kulturnih delavcev v Slovenski matici, kjer skupaj s Franceom Miheličem zastopa slikarje.

Februarja 1942. leta so ga Italijani aretirali in ga po enomesečnem zaporu internirali v Gonars. Po kapitulaciji Italije pa je s skupino z bratom Nandetom, slikarjem Miheličem in Toneom Seliškarjem odšel v partizane.

V času po vojni ga spet najdemo pri pedagoškem delu, poleg tega pa je bil tudi pri organizaciji Umetniške zadruge, ki pa se kot projekt ni posrečila. Takrat je imel malo časa za ustvarjanje, pa še to je bilo v marsičem podrejeno spominom na taborišče in izgradnji. Grafike in risbe kasnejšega datuma pa imajo še vedno pečat socialne tematike, medtem ko njegovo študijsko gradivo na manjših formatih štejejo poznavalci za njegov »najbolj vitalni del« v povojnem obdobju.

Zaokroženo podobo o slikarju Dragu Vidmarju ponuja monografija Iztoka Durjave, ki je pravkar izšla pri Partizanski knjigi v Ljubljani, hkrati z razstavo v Galeriji ljudske revolucije Ljubljane na Mestnem trgu 10.

B. Ž. J.

Milan Apih:

Petdeset let Bilečanke

ali vse to je le še zgodovina

Bilečanka je druga revolucionarna pesem, nastala v stari, predvojni Jugoslaviji izpod peresa Milana Apiha. Prva je bila Nabrusimo kose, ki jo je avtor ustvaril v zaprou v Sremski Mitrovici.

»Obe sta iz časa, ko je bila Rusija še naš ideal. Tudi v Bilečanki je bila kitica, kjer sem z navdušenjem zapisal verze o SZ – pa smo to kasneje vrgli ven.«

Pesem je, kot pove že naslov, nastala v taborišču v Bileči. To je bilo taborišče, zadnji poskus stare vladavine, da bi spravila na varno »nevarne« elemente in se ohranila. To taborišče je bilo ustanovljeno nalašč za to in je delovalo pod strašnim režimom vse dotlej, dokler nismo s pomočjo napredne jugoslovanske javnosti (takrat je bila KPJ napredna, ne tako kot kasneje, ko je prišla na oblast) dosegli, da je pritisk malo poenostavljen. Po treh mesecih smo si tako priborili znosnejši režim, da smo lahko prepevali tudi pesmi. Kot je znano, smo bili v Bileči internirani le Slovenci in Srbi. Bilo je pred majskimi prazniki in prišlo nam je na misel, da bi praznovali prvi maj. Tako sem se en teden prej lotil dela – pisanja teksta in melodije. Potlej smo pesem vadili in jo res prvega maja tudi zapeli. Peli smo jo tudi na obveznem sprehodu po dvorišču in slišali so jo mladi prek taboriščnih ograj. Naši srbski tovariši so prevedli besedilo in pesem je začela krožiti med ljudmi. Širila pa se je tudi skozi pisma, ki so jih taboriščniki pisali svojcem, saj je domala vsakdo priložil tudi pesem...«

Njena usoda je bila povezana s številnimi stavkami in delavskimi shodi. Med ljudmi je živela kot ljudska pesem in šele po drugi svetovni vojni je postalo širše znano, da jo je napisal in uglasbil Milan Apih. In ker Apih ni bil poklicni komponist, se je ta ali oni začudil, kako to, da jo je tudi uglasbil sam.

Danes pravi Apih o Bilečanki takole: »Spomniti se je velja zaradi zgodovinskega spomina, saj je tudi pesem prispevala v boju zoper

čaršijo in monarhijo. Svoje poslanstvo je opravljala tudi med NOB, danes pa je ne rabi mo več. Sicer pa sem o pesmi, njenem nastanku in okoliščinah okrog tega pisal v knjigi z naslovom Sredi pušk in bajonetov, ki je izšla pri Borcu.«

Mimo te častitljive obletnice znane revolucionarne pesmi pa naj v tem kratkem zapisu naše bralce spomnimo, da se Milan Apih pojavlja prav v zadnjem času na literarnem področju s svojo najnovejšo pesniško zbirko Sredi polja drevo, od koder smo izbrali tudi tole pesem:

Sredi polja drevo

Sredi polja – drevo

sámo, samótno.

Nobena pot ne vodi mimo,
le vetrovi in dež ga obiskujejo
in oblaki, ki nad njim potujejo
kakor sonce in mesec in zvezde,
a se ne zmenijo zanj.

Ono pa svoje veje steza,
da bi vsaj ptica na svoji poti
utrujena sedla nanje
in se za hip zazibala v spanje.
Potem pa bi mu pripovedovala
o gozdu, ki nekje šumi
in o potoku, ki nekje žubori.

Le enkrat na leto –
v Valpurgini noči,
ko megla ga skrrije očem,
zbero se krog njega vse Parke in Feje in Kirke
in Hades z Obedronom in Titanijo,
da se v plesu zavrtijo...

Tam za drevesom pa sam Mefisto stoji
in vame srepi
vedoč, da v drevesu na samem,
ki ga nekoč bo strela z oblakov
razklala do korenin,
sam svojo podobo sledim.

Vabilo

Tisti, ki vas to zanima, ste pritrčali vabljeni na literarni večer, ki ga prirejajo slušatelji sekcije za kreativno pisanje Univerze za tretje življenjsko obdobje – in sicer 30. maja ob 19. uri v prostorih Društva slovenskih pisateljev, na Tomšičevi 12.

Pablo Picasso: Ženski akt, 1945, (čopič in strgalo na litografskem kamnu)

Picasso v Ljubljani

Že zadnjič smo najavili veliko razstavo litografij Pabla Picassa v ljubljanski Moderni galeriji. Zdaj pa povejmo, da bo razstava odprta 16. maja, da jo posreduje galerija a 11 Art Forum Thomas iz Münchna in, da nam bo na ogled kar 334 litografij tega velikana svetovne likovne umetnosti dvajsetega stoletja.

Picasso, ki se je z litografsko grafično tehniko začel ukvarjati leta 1919, je tudi v tej zahtevni tehniki, kot v drugih, kaj hitro dosegel mojstrstvo in sodi tudi v tej zvrsti med genije. Po dvajsetih letih se je s to tehniko začel znova ukvarjati po drugi svetovni vojni in v petdesetih letih ter še kasneje, ustvaril obsežno serijo listov. Tehnika pri slikarju omogoča preverjanje delovnega procesa, zato ga je tudi tako pritegnila.

Zapišimo tokrat, kar se pogosto izgublja iz naše pozornosti, da so prikaz te visoko kakovostne razstave v Ljubljani omogočile delovne organizacije Riko, IBL, Krka in Kompas.

BŽJ

ODPRTO PISMO: VOLITVAM OB ROB

Mar je bilo res vredno vložiti toliko truda in denarja za predvolilne kampanje, za to, da dobimo novega Viteza sodobne dobe?

Po 45 letih smo končno lahko spet svobodno volili. Dolgo je trajalo, da se je začel narod prebujati, gledati s svojimi očmi in ne z očmi tistih, ki so imeli od preporeda le korist in dobiček. Bojimo se, da nas bo doletela enaka usoda kot naše starše. Strah nas je prihodnosti naše države. Stranke marsikaj obljubljajo - velike poteze, velereforme. Da le ni vse skupaj spet samo utopijska?

Začetki bi morali pri majhnih napakah, majhnih ljudeh, majhnih otrocih. Otroci ostajamo brez staršev!!! V neusmiljenem boju s časom, pehanju za boljšim standardom, mnogi omagajo duševno in telesno uničeni.

Očetova plača, četudi je izobražen, na odgovornem delovnem mestu, ne zadošča. Mati, ki ji prenaporna služba, skrb za dom, otroke, zapolni vseh 365 dni v letu, ostaja brezosebni hišni stroj. Zato je nezadovoljna, živčna, se znaša nad otročaji, ki brez nadzora osamljeni buljijo v ekran, edini prijatelj dolgih noči. Pri pouku niso zbrani... Njihova vera v starše, pravilnost je omajana; nemisleč na posledice si iščejo opore v dokazovanju samega sebe.

Stranke pa obljubljajo, da bomo ulovili zahod. Kako? Z razdejano družino, zakompleksanimi otroki, zastarelim šolstvom in industrijo, uničeno naravo? Namesto da bi se pripravljali na boj s svetom, se bijemo med seboj...

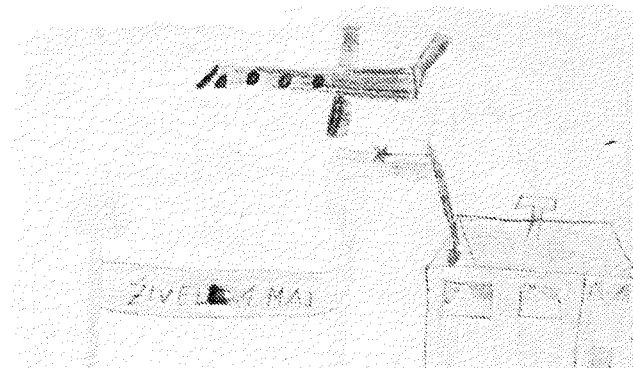
Bo VELIKEMU, kdorkoli že bo, v boju različno mislečih, uspelo presekati ta gordijski voz?

Dopisniški krožek
Osnovne šole IX. korpus NOVJ
Nova Gorica

Mirko Jodan
Jelena Šešum
Tina Solenec
Nataša Puklarič
Maja Furle
Vaja Talcic
Maja Grapulin
Dajana Vinjancini

Živa Zalar: »Mlaj stoji«

Blaž Pfajfar: »Naš praznik«

Natalija Jambrisko: »Postavili smo mlaj«

Promet

Pred dnevi je bilo na osnovi šoli Franja Vrunča občinsko prvenstvo v prometu. Tekmovali smo učenci 4., 5., 6., 7. in 8. razredov. Tekmovalec iz 4. razreda je bil Robert Belina, iz 5. razreda Jurij Dolenšek, iz 6. razreda jaz in Aleš Kos, iz 7. Peter Steničnik ter Miha Ceglar in iz 8. razreda Peter Močnik. Naloge, ki smo jih morali opraviti so bili testi, poligon in ocenjevalna vožnja. Pri testih si moral pokazati znanje in vse kar veš o prometu. Poligon je bil za spretnost. Ker smo mi vadili le na dan samega tekmovanja, smo bili v tej disciplini malo slabši, a smo se vseeno obro odrezali. Tekmovanje je trajalo kar štiri ure, potem pa je bila krajša proslava in podelitev nagrad. Prvi je dobil medaljo, ostali štirje pa so dobili denarno nagrado. Med tekmovalci iz naše šole je bil najboljši Miha Ceglar, ki je zelo dobro opravil vse naloge in dobil izpit za motor ko bo star štirinajst let. Jaz sem bila peta. Ko je bilo proslave in podelitve nagrad konec, se je šolsko dvorišče hitro izpraznilo in nihče si ni mogel predstavljati, da je bilo tam še pred dobro uro tekmovanje.

Upam, da bomo tudi drugo leto dosegli podoben uspeh.

TINA HUREMOVIČ, 6. c
COŠ Fran Roš Celje

RADA BI IMELA...

Joj kako težko praznovanje! Zelo veliko stvari je na metu, ki jih nimam. To so lepe punčke, obleke, drobnjaci in druga. Neke dan pa imam o lastnih stvareh, ki trije na metu. Rada bi imela veliko denarja, da bi jim pomagala, a kaj ko jim ne morem. To bi lažni otroci imeli svoj toliko kot imam jaz. Tudi drugi ljudje imajo hano, obleke in zdravila, a to je premalo. Zelo veliko stvare, mamice in očeta umre, ker nimajo hane.

Rada bi bila močna, da bi ljudem, ki so bolni in vojaki, pomagala. Rada bi, da bi bili vsi prijatelji. To kar si želim, so rad samo nevinostne otroke. Zato bi bila zelo vesela, če bi letos napadla veliko mogoč.

Landra
Lolita
H.A.

OS Matija Valjavec
Preddvor

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJ

Prvi maj, ekologija in še kaj

Kako ste preživeli majske počitnice? Sodeč po vremenu, ste se imeli lepo, saj je vseskozi sijalo sonce. Čeprav napovedujejo, da smo letos zadnjič praznovali ta praznik tako kot smo bili navajeni pa bi po vaši risbah sodil, da bo tudi vam žal, če ne bo več prvega maja takšnega kot ga poznamo. Skupina učencev iz osnovne šole Matija Valjavec iz Preddvora nam je poslala svoje risbe, na katerih je narisala kako so preživeli prvi maj.

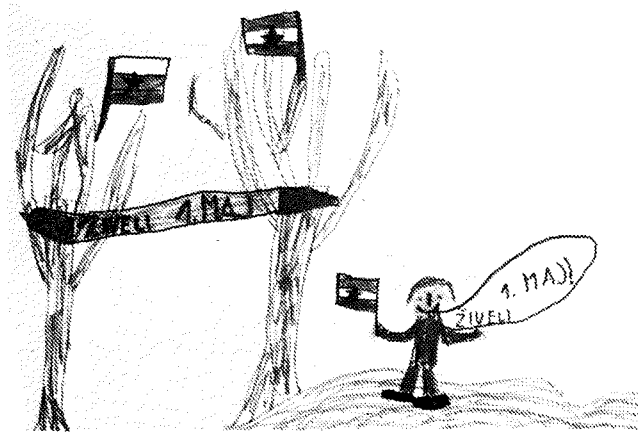
Seveda pa prvomajsko praznovanje ni potisnilo v stran vseh problemov in težav. Tako kot marsikatero starejšega je tudi otroke »pritisnil strah, kaj bo z nami v prihodnje. Obežajo nam marsikaj, otroci pa si najbolj želijo, da bi bili vaši starši več časa z vami. Vse stiske otrok ob dogajanjih pri nas so lepo strnili v svojem pismu člani dopisniškega krožka iz Osnovne šole 9. korpus NOVJ iz Nove Gorice.

Prav tako kot odrasli in morda celo bolj si otroci želijo čistejšo okolje, čistejši zrak, čistejšo vodo in bolj zdravo življenje. Zato tudi mimo vas ni mogel dan planeta Zemlja, kjer ljudje iz vsega sveta opozarjajo na vso nesnago, ki nas obdaja.

Kaj lahko naredimo, da bo naše okolje bolj čisto? Stvar je zelo preprosta. Vsak naj pospravi smeti, ki jih je naredil. To se zdi na prvi pogled težko, toda poskusite kdaj in videli boste, da ni tako težko.

Lep pozdrav!
Živin namestnik
Bojan

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJ

Marko Resnik: »Praznovali smo prvi maj«

DAN ZEMLJE

Na našem planetu živi veliko živih bitij. Ta so si zelo različna. S tovarnami kemikalijamo uničujemo, če pa ne bomo nehali onesnaževati, bo kmalu propadla.

Včeraj, 22.4., je Zemlja imela svoj dan. Zato so se zbrali znanstveniki. Pogovarjali so se, kako je onesnažena, o tovarnah in o onesnaženem zraku.

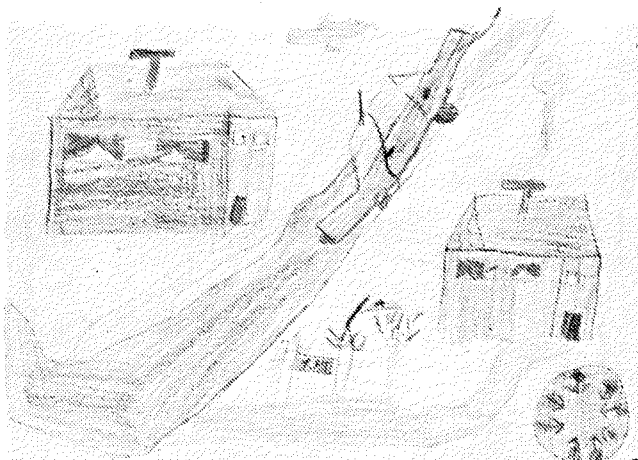
Uporabljali so tudi, katere JE bi bilo dobro zapreti. Tudi v Jugoslaviji so problemi in sploh po celotni svet. Pri nas in še drugod so razviti, nekje pa so še nesrečni. Naš planet ima veliko gozdov, rek in morij. Izkurva veliko zemeljskih bogastev, kot so: premog, maščo, mineralno vodo...

Tudi mi pomagamo z zbiranjem papirja, staroga železa, bup, gum za čistejšo okolje. Naš planet Zemlja mi je zelo všeč. Bivati ni se ne bi rad raziskoval vesolja.

Izrael Hlementič, Unovna šola TONE ČUFAR
Jumice

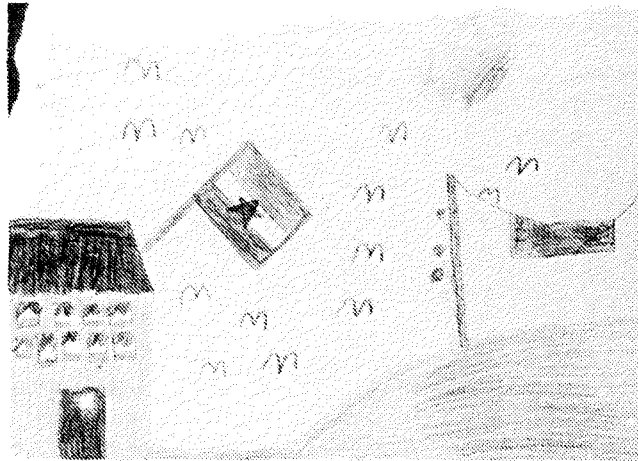
Jure Prek: »Kres je zagorel«

Matija Drekonja: »1. maj na vasi«

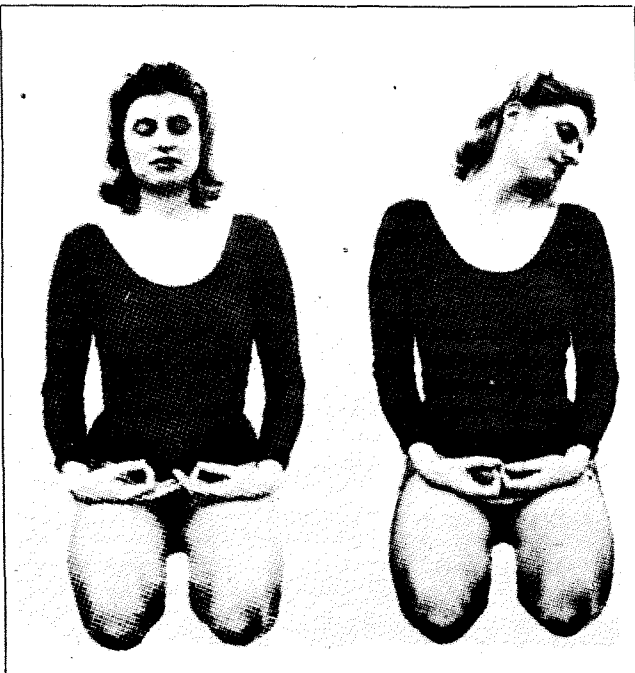
Suzana Bobnar: »Naš 1. maj«

Izток Pavc: »Izobesili smo zastave«

Joga kot zdravilno početje

Znano je, da sega zgodovina joge v daljne dežele Gangesa in Bramaputre. Arheološki ostanki kipcev in reliefov govore o vsaj šesttisočletni tradiciji. Sicer pa je joga veliko vrst in na Zahodu je poznavanje različnih vrst narastlo z novimi gurui. Tista oblika, ki se je v Evropi najbolj prijela, temelji na principu združitve lastnega jaza z višjo zavestjo. To je tudi temeljni pomen besede JOGA, ki izvira iz sanskrta in pomeni pojma povezati ter združiti. Po temeljnem nauku, ki izvira še iz četrtega stoletja uči joga, da še tako majhnemu in neznatnemu bitju na tem svetu ne smemo prizadejati bolečine in hudega. Nove jogijske šole so že bolj praktične, zavedajoč se, da skrajna drža neprizadevanja vsega okrog sebe v našem svetu zdaj in tu sploh ni mogoča. Da pa ostaja v jogi vselej nujna povezava razuma s telesom, je nesporno. Saj je

temeljni namen vseh jogijskih telesnih vaj doseči ravnovesje med telesom in razumom, za

dosego uživanja življenja v najrazličnejših okoliščinah, v bogastvu pa tudi v revščini. Tudi tisto, da s strdno voljo za zdravjem dosežemo večje in boljše učinke kot vse, kar nam zdravilstvo nudi, je del nauka o jogi.

Vaje iz joge so usmerjene k trem osnovnim principom: k telesni drži, k dihanju in k meditaciji.

Dobro je začeti z vajami po navodilih iz knjige (cela vrsta jih je na voljo), potem pa si sčasoma prilagodimo vadbo

tako, kot nam osebno najbolj ustreza.

V tem sestavku ni ne prostora ne časa, da bi vas začeli poučevati, lahko pa vas opozorimo na pomembno prvo, če se boste odločili za vadbo joge: v stanovanju, hiši, sobi, oziroma kjerkoli, kjer se boste lotili praktične vadbe, si zagotovite mir, da boste za urico res sami s seboj, da vas ne bo nihče motil s pogovorom ali drugimi vrstami hrupa.

Izkušnje učiteljev joge so pokazale, da je potrebno začeti z vajami za držo umirjeno, da jih je treba izvajati počasi in narahlo in le takrat, kadar je človeku pri tem početju prijetno, ne pa prisiljeno. Poleg tega pa je treba doseči vztrajnost. Kadar začuti človek utrujenost, si poišče znane jogine lege (pozicije) za počitek in sprostitve. Nekatere šole joge prisegajo na vrstni red vaj, druge spet so pri tem manj stroge. Vse pa črpajo svoje znanje iz tradicije, ki nam, če se lotimo tega početja z veseljem, lahko povrne dobro voljo, samozavest in prepotrebno duševno ravnovesje.

Priporočamo: stopite za začetek v vašo knjižnico in si preberite kakšno knjigo o jogi. Potlej pa se lahko lotite zadeve sami ali pa poiščete kakšno skupino, ki vadi pod nadzorstvom učitelja. A. J.

Pomladni vrt na balkonu (2)

Drobnjak in vinska rutica

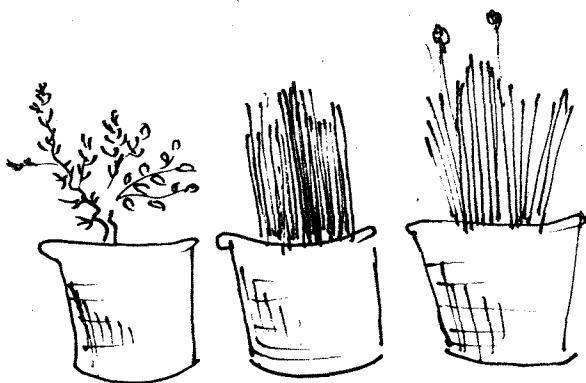
Malce praktičnosti in nekaj malega ljudske folklorne, bi lahko rekli na kratko o današnjih dveh rastlinah. Drobnjak je namreč naša stalna koristna in okrasna prehrabna pritliklina, vinska rutica pa je rastlina, ki jo že iz davnin prav radi namakajo v žganje – za malce drugačen okus in značilno svetlo zeleno barvo.

Drobnjak lahko sejemo ali sadimo v lončke in korita. Vendar je veliko bolj uspešno in praktično, če si na trgu kupimo šop drobnjaka s koreninami, ker nam bo hitreje in bolj bujno rasel (se lepo prijel), pa še razsadijo ga prav hitro, ko se dodobra (v dveh mesecih) prime. Seveda mu prav

dobro dene, če ga redno režemo. Že ščepec drobnjaka na juhi izboljša okus jedi, da o solati iz trdokuhanih jajc, pa o zeleni solati in omaki iz kisle smetane niti ne govorimo.

Vinska rutica prihaja spet v modo, vsaj tako se zdi po tem, koliko vam branjeveke na trgu zaračunajo za prav skromno sadiko (v Ljubljani so jih te dni ponujale po 100 din). Seveda pa si pri teh zadevah vselej lahko pomagamo s prijatelji, ki imajo večje vrtove. Radi nam bodo odstopili delček rastline s koreninskim pogankom in na balkonu se nam bo kaj hitro razrasel v pravi pravcati grmič.

B.

Na izlet

Jakob nad Preddvorom

Med bolj znanimi slovenskimi izletišči je tudi Jakob nad Preddvorom. V množično izletniško točko se je šele prav razvil po vojni in danes je na tej »rami Potoške gore«, rekli bi prav vsako nedeljo, mnogo veselih ljudi, ki žele prebiti uro ali dve na svežem gorskem zraku. Pa še potruditi se je do sem treba, kar pomeni, da izlet ni »darovan«, ampak ga je treba prislužiti. Pa, ne bojte se, pot ni zahtevna, čeprav je je za približno uro. Zmore jo takorekoč vsakdo, ta potrebuje nekoliko manj, oni pa nekaj minut več. Užitek je pa za oba – prav lep.

Izhodiščna točka zanjo je dom oskrbovancev Turn pri Preddvoru. Do tja se lahko pripeljemo z avtomobilom. Naprej pa je treba seveda peš. In če nimate pri roki ličnega vodnika na Jakoba, potem naj vam pot na kratko opišem: pri gradu Turn bomo

pozorni na spomenik slovenski pesnici Josipini Turnograjski, ki je živela prav v tem gradu pa jo je – še mlado – pobrala bolezen. Ob poti je tudi grad, pravzaprav so razvaline gradu – Pusti grad, ki pa ga ne bomo videli, če se ne bomo povzpeli v hrib, ki je na desni strani naše poti takoj na začetku. Je pa zoprna pot, zlasti jeseni, ko je mnogo listja in rado drsi po strmini. Potem nas pa sprejme gozd. Upoštevati bomo markacije in tako nam ne bo težko najti prave poti. Na zadnji tretjini poti je tudi klopca za počitek. Le streljaj najprej se pot odcepi, ena gre navzgor mimo cerkvice Sv. Jakoba, druga pa naravnost do ustrežljive »Francijeve koč« s prelepim razgledom tako po gorah (Zaplata, Storžiču, Kališču in Malem Grintovcu pa še naprej, do Julijcev). Ob cerkvi pa zdaj stoji nova planinska koča, ki jo oskrbujejo planin-

Zdravnikovi zapisi

Previdnost pri jemanju zdravil

(starostni bolnik)

Da bi se izognili prekoračitvam zdravilnih učinkov posameznih zdravil ali pa več zdravil, ki jih jemljemo hkrati, pa da ne bi dosegli obratnega – škodljivega efekta za naše zdravje, moramo imeti vselej v mislih tole: uporabljamo zdravilo le, če ugotovimo, da je korist od njega večja od morebitnih spremljajočih nevšečnosti. Za starejše osebe bi bilo sploh primerno, da bi začele jemati zdravilo v malce manjših količinah kot so priporočane v reklamah za posamezna zdravila. Če ni negativnih znakov, pa naj dozo povečujejo do predpisane. Takšen razpon jemanja zdravil ima povsem osebna merila, pa tudi stopnjevanje.

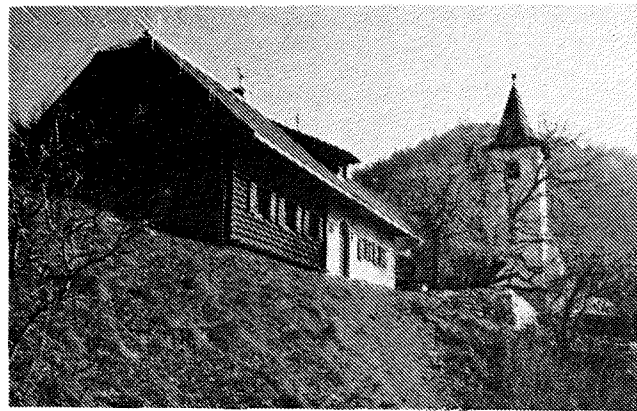
Primerno je tudi poenostaviti dnevni razpored jemanja zdravil in ga uskladiti z domačimi prehranjevalnimi navadami pa tudi z drugimi osebnimi razvadami in razvadicami, čeravno pravijo, da so té navadno »železna srajca«. Za doseglo zdravega počutja in ravnovesja moramo skrbiti vsakršno jemanje zdravil na minimum, seveda pa moramo to storiti po posvetu z zdravnikom. Vse to pa je dobro urejeno le, če obstaja med bolnikom in zdravnikom zaupanje in res sproščeno vzdušje. To nam je z zakonom omogočeno tako, da je pacientu omogočena izbira zdravnika po lastni želji, kar naj bi prispevalo k povezanosti zdravnikov in pacientov. Po drugi strani pa velja vselej znova ponavljati, da lahko največ storimo za svoje zdravje – sami.

In kako je z zdravili v prosti prodaji, ki jih lahko kupimo brez zdravnikovega recepta? Tudi pri uporabi teh zdravil v neprimernih količinah lahko pride do negativnih zdravstvenih posledic. In nenazadnje, jemanje zdravil, ki so bila predpisana našemu družinskemu članu, niso tudi zdravila, primerna za nas.

Glede pomirjeval in uspaval pa velja povedati tudi to, da se moramo prepričati, da bo učinek predhodnega jemanja teh zdravil pojenjal, preden vzamemo naslednjo dozo.

Koristno je vedeti, da nam zdrav napor, sprehod ali kakšno opravilo včasih »pričara« prav takšno utrujenost, kakršno dosežemo z uspavalom ali pomirilom, le da je naravna dosega takšnega stanja neprimerno bolj zdrava. Tudi telovadne vaje so primerne, če jih le zmorate opraviti vsaj nekaj. Kdor želi resnično kaj dobrega storiti zase in za svoje zdravje, naj se torej kolikor je le mogoče izogiba pomirjevalom, saj se z njihovo rabo pogosto zavajamo in se spravljamo v nenaravna stanja. S tem pa izgublamo sposobnost pravičnega ocenjevanja svojega zdravja, počutja in ocenjevanja dogodkov ter ljudi.

dr. Danijel Brezic

Iskrina planinska koča na Jakobu

ci iz Iskre.

Izletniško zelo pripraven gorski svet, pa dejstvo, da sta na cilju kar dve planinski postojanki, ki ponujata planinsko oskrbo, je storilo, da je tam na Jakobu vsako nedeljo in praznik mnogo ljudi. To bi bilo pravzaprav vse.

Tistim, ki se jim še da hoditi, svetujem, da obiščejo še Javorov vrh, uro in pol oddaljen od Jakoba. Pot na ta z drevjem poraščen vrh gre vseskozi po gozdu in ni strma. Je torej taka, da jo zmore vsak vsaj malo navajen gorske hoje.

Devetomajska uganka

Nekoč med prvimi, potem zavrženi mož

Kdo je napisal te besede ob prvi obletnici osvoboditve v enega osrednjih jugoslovanskih glasil?

Tokratna uganka ni povsem literarna. Je tudi zgodovinska in politična in terja malce sklepanja. Mož, ki je ob prvi obletnici osvoboditve Evrope spod nemških zavojevalcev napisal tale članek (objavljamo seveda le odlomek), je bil eden vodilnih mož pri nas v tistem času. Vendar pa to ni ostal prav dolgo. Doživel je zapore, izpustitev, osamo, posmeh in pozabo. Toda ves ta povojni čas je skrbel za to, da ga nismo pozabili. Pisal je in pisal, knjige in članke, se oglašal v tujini in ostal čisto nesporno zapisan v zgodovini svojega časa. Kdo je to?

»Ob prvi obletnici zmage«

»Pred letom dni je utihnil vojni trušč v Evropi. Mesta in vasi, ki so bila cela leta v temi, so iznova zableščala. Toda ta svetloba, ki je posinila po vsej krvi, lakoti in mukah, ni bila tako vesela in ne neposredna, kakor bi bilo treba po šestih letih strahotne teme. Brž od prvega dne je bilo v nji tudi nekaj neveselega, nekaj, kar je vzbujalo skrb; radost, ki jo je prinesla zmaga, ni bila popolna, ljudem se je zdelo: čeprav je vojna končana, vendarle ni vse tako, kakor bi moralo biti. V človeške duše so se vselili dvom, nevera, omahovanje. Vse to pa zaradi tega, ker so se takoj pojavili zloslutneži in napovedali, da je blizu nova vojna. Pojavili so se intriganti, sleparji in vsakovrstni »moralisti«, ki jih je dotihmal zadrževal vzgon zmagajočih množic; začeli so se zavzemati za fašizem, da bi tako na vse mogoče načine ovirali njegovo popolno uničenje – z izgovori, ki si jih pošten človek ne more ne zamisliti ne razumeti, kakor si ni mogel zamisliti in razumeti fašističnih zločinov.

In vendar, kljub vsemu temu je zmaga, ki je bila v tej vojni izbojevana s tolikšnimi napor in ki so jo milijoni navadnih, malih ljudi hrepeneče pričakovali cela leta in zanjo krvaveli na frontah,

bila in ostala ena največjih in najveličastnejših zmag v zgodovini vojn, vsekakor pa ena najusodnejših, kar si jih je bilo človeštvo doslej priborilo. In nič ne more zmanjšati njenega pomena in veličine, nihče ne more neizpodbiti in ne izbrisati velikanskih pridobitev, ki jih je dala narodom...«

In kako ste ugibali literarno uganko v prvomajski številki? Takole: prvih pet, šest klicov po telefonu je bilo sicer nadvse zagnanih, vendar ugibalci niso uganili pravega. Potlej pa je (že prvi dan po izidu časopisa) poklical Ivan Rutar iz Kobari in kot iz puške ustrelil, da gre za Ernesta Hemingwaya. Tako si je prislužil lepo knjižno nagrado in jo za las odnesel spred nosa naslednjemu, ki je tudi prav uganil. Takšnih je bilo kasneje še več in skušali smo jih potolažiti, da bomo takšne in podobne nagradne uganke še objavljali.

Današnja uganka lahko rešujete do srede 23. maja, seveda pa bo novo knjižno nagrado dobil tisti, ki bo prvi poklical na telefonsko številko naše redakcije: 327-780 in povedal pravi len odgovor.

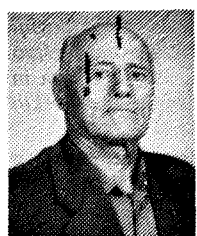
Prijetno zabavo vam želi
Bojana

Ferdinand Bordon-Jakec

Že v začetku marca so se mnogi prijatelji in soborci še zadnjič poslovili od beneškega prvoborca Ferdinanda Bordona Jakca. Rodil se je pred 73 leti v vasi Praprotno v vzhodni Beneški Sloveniji. V letu 1938 je moral na služenje kadrovskega roka v italijansko vojsko, kjer je postal podčastnik. Ko je prišel leta 1942 domov na dopust, se ni več vrnil v svojo enoto. Namesto tega je 7. julija dobil v Trnovskem gozdu zvezo s partizani in se jim takoj priključil. Postal je borec Vipavske čete, nato Briške čete in nazadnje obveščevalec Severnopriforskega odreda. To nalogo je opravljal vse do kapitulacije Italije, po kateri je najprej opravljal pomembne dolžnosti v raznih partizanskih enotah in na okrožnem komiteju KPJ za Benečijo ter v zahodnem primorskem okrožju. Marca 1944 je odšel v vzhodno Benečijo, da bi organiziral volitve v odbore OF in v NOO. To nalogo je uspešno opravil že v juniju 1944, ko je bil izvoljen za predsednika novega NOO za vzhodni beneški okraj. Oktobra tega leta je na njegovo mesto prišel domačin Evgen Bajt iz Obrč. Ferdinand Bordon pa je postal predsednik NOO za zahodno Beneško Slovenijo. Prav on je veliko storil za to, da sta na območju Beneške Slovenije nastala dva okrajna NOO odbora in odbora OF, pa tudi več krajevnih odborov. Bil je dober organizator, odličen govornik, vedno pripravljen poprijeti za delo in ga uspešno opraviti.

Martin Bajsa

Martina Bajsa, rojenega leta 1909 v Novi vasi pri Jesenicah na dolenskem je vojna zatekla doma. Z NOV je začel delati spomladi 1943, zbiral je hrano, obleko in drug material. Vzdrževal je zveze med hrvaškimi in slovenskimi partizani. Pokopan je na jeseniškem pokopališču.

Tone Potočnik

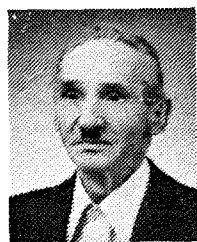
Tone Potočnik iz Zaloš je bil rojen leta 1910. V NOG se je vključil leta 1943. Bil je borec Bračičeve brigade. Umrl je januarja in je pokopan na pokopališču Otoče pri Podnartu.

Franc Ribnikar-Marko

Na Rodinah smo se lani poslovili od Franca Ribnikarja, rojenega leta 1928 na Brezjah pri Trzinu. Aktivno in organizirano je začel delati spomladi 1943 in jeseni 1944 je bil aretiran. Od tu je pobegnil in se vključil v tretji bataljon Kokrškega odreda in bil odlikovan.

Tone Zgonc

Lanskega decembra smo se na begunjskem pokopališču poslovili od Toneta Zgonca, rojenega leta 1911. V začetku leta 1941 se je vključil v OF. Deloval je kot ilegalec v rajonu Sv. Vid-Begunje, kasneje pa je bil aktivni borec. Konec vojne je dočakal v Bariju v Italiji, kjer se je zdravil. Prejel je številna priznanja in odlikovanja.

Štefan Repas

V Starem trgu pri Slovenj Gradcu smo se lani poslovili od Štefana Repasa, rojenega leta 1911 v Vrhah. V partizane je odšel leta 1943 v Koroški odred, nato je šel v Zidaniškovo brigado in spomladi leta 1944 je bil poslan s skupino borcev na Dolensko, kjer se je vključil v Gubčevu brigado. Po nekaj mesecih je bil dodeljen Ljubljanski brigadi. Bil je dvakrat ranjen, leta 1946 demobiliziran s činom vodnika in prejel več odlikovanj.

Jožica Čarman

Na pokopališču v Sodražici smo se poslovili od dolgoletne članice ZZZB NOV in aktivne družbenopolitične delavke Jožice Čarman, ki je bila rojena leta 1926 v Sodražici.

Toni Jagodič

V devetdesetdesetem letu je umrl Toni Jagodič iz Hrastnika. Leta 1941 je okupator aretiral njegove starše. Zaprt sta bila v celjskem Starem piskru. Nato so očeta odpeljali v Mauthausen, kjer je umrl, mati je bila s sinovoma izgnana na Hrvaško v Slavonsko Požego in nato v vas Našice. Težko so se prebijali skozi življenje. Po vojni so se vrnili nazaj v Hrastnik in se vključili v udarniško delo pri obnovi porušene domovine. Toni je bil brigadir pri gradnji proge Samac-Sarajevo. Aktivni je bil pri lutkariji in modelarjih in na družbenopolitičnem področju, saj je bil sekretar rudniškega komiteja mladine in član ZKS. Bil je med prvimi delavci ob ustanovitvi gradbenega podjetja Hrastnik. Od njega smo se poslovili na Dolu pri Hrastniku.

Ivan Bembič

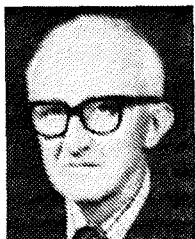
Decembra lani smo se na piranskem pokopališču poslovili od Ivana Bembiča. Rojen je bil pred dvainsedemdesetimi leti na Kozjanah v Brkinih. Po kapitulaciji Italije je bil kot italijanski vojak ujet in interniran v delovno taborišče Trapani v Italiji. Od tu mu je uspelo pobegniti in se priključiti prekomorskim brigadam. Do avgusta 1944 je bil v I. artilerijski diviziji, nato pa pri vrhovnem štabu artilerijskih enot. Sodeloval je v bojih za osvoboditev Beograda in na sremski fronti.

Martin Oštir

Rodil se je leta 1911 v Bušci vasi pri Cerkvajah. Bil je krojač. Ob okupaciji leta 1941 je delal v Zagrebu, kjer se je povezal z aktivisti NOG. V njegovem stanovanju so se sestajali aktivisti in partizani. Pokopan je na jeseniškem pokopališču.

Jože Treven

Januarja smo se na Ovišah poslovili od Jožeta Trevena z Oviš pri Podnartu. Rojen je bil leta 1908. Leta 1943 je začel sodelovati kot aktivist na terenu, za kar je bil 10 dni zaprt v ljubljanskih zaporih. Po vrnitvi je aktivno sodeloval do konca vojne.

Franc Prezlj

Na tolminskem pokopališču smo se lani poslovili od Franca Prezljja, rojenega leta 1909 v Tolminu. Bil je med ustanovitelji prvega odbora OF leta 1942 v Tolminu. Za partizane je zbral in oddal iz svoje trgovine mnogo materiala. Pred vojno in po vojni je bil aktiven na glasbeno-prosvetnem področju. Vodil je številne pevske zборе v Tolminu in okolici. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod, prejel je priznanje OF za vzgojno petje ter Gallusovo listino.

Srečko Štupica

Lani smo se v Sodražici poslovili od nosilca partizanske spomenice 1941 Srečka Štupice, rojenega leta 1922. Leta 1941 je postal aktivist in partizan. Opravljal je dolžnosti od komandirja voda, čete, komandanta bataljona druge brigade VDV na Primorskem. Po demobilizaciji se je vključil v obnovo Sodražice, nato pa se je posvetil lesostrugarstvu. Aktiven je bil tudi na družbenopolitičnem področju, bil je načelnik narodne zaščite in nosilec številnih funkcij v krajevni skupnosti in občini. Odlikovan je bil s številnimi odlikovanji in priznanji.

Marija Kumar

Od Marije Kumar smo se poslovili v Cerknem oktobra lani. Rojena je bila leta 1899 v Cerknem. Leta 1942 se je vključila v OF, po kapitulaciji Italije je postala članica AFŽ in RK. Sodelovala je v akcijah zbiranja materiala za vojaške potrebe in civilnega prebivalstva.

Franc Hribar

Franc Hribar se je rodil leta 1912 v Bregani. Med vojno je bil aktivist med slovenskimi in hrvaškimi partizani vse od leta 1943 pa do konca vojne. Pokopan je na jeseniškem pokopališču.

Pavle Kavčič-Miha

V 81. letu je v Ljubljani umrl nosilec Partizanske spomenice 1941 Pavle Kavčič-Miha.

Leta 1941 je bil ustanovni član OF v Škofji Loki, decembra istega leta pa je vstopil v Cankarjev bataljon, kasneje pa je bil borec v Loški četi. Oktobra 1942 je bil premeščen na politično delo v kranjsko okrožje, bil pa je tudi udeleženec dražgoške bitke.

Franc Mlakar

V 71. letu starosti je v Prvačini umrl nosilec Partizanske spomenice 1941 Franc Mlakar.

V NOB je aktivno sodeloval od leta 1941. Deloval je v tehnični notranjskega in notranjsko-ribniškega okrožja.

Albin Abram

Konec lanskega decembra je na Bledu umrl enainšestdesetletni Albin Abram, ki je bil rojen v vasi Šmarje pri Ajdovščini. Dva njegova brata sta kmalu odšla v partizane, Albin pa je delal na terenu in se jima leta 1944 pridružil na komandi mesta Ajdovščina. Po vojni je delal pri ljudski milici.

Franc Kravanja

Novembra lani je umrl Franc Kravanja, ki je bil rojen leta 1908. Z ženo Rozalijo sta nudila zavetje prvim partizanom in bila med prvimi aktivisti. Leta 1941 je aktivno sodeloval v decembrski vstaji, nato pa je sodeloval kot terenski delavec vse do konca vojne. Za delo med NOB je bil odlikovan.

Združenja borcev NOV sporočajo, da so lani umrli člani:

Rogaška Slatina:

Vlado Birska, Rudi Horvat, Anka Ogrizek, Marija Murgelj, Rozalija Narat, Vera Juras in Franc Trbovc.

Goriče pri Golniku:

Lovrenc Debelja z Golnika, Kristina Rakovec, Goriše, Peter Zaplotnik s Trstenika, dr. Branko Korač z Golnika, Marija Dolenc s Pangeršice in Marija Balantič z Golnika.

Izlake:

Pavel Turenšek, Jože Košir, Franc Razpotnik in Martin Sezman.

Hrastnik:

Mirko Jelen, borec 14. divizije, Angela Knez, izgnanka, Karl Stritar, borec Zidaniškove brigade, Ivan Zupanc, borec Šlandrove brigade, Jakob Pušnik, borec Kozjanskega odreda, Julijana Podlogar, aktivistka NOB, Ivan Borštner, borec Dolenskega odreda, Leopold Žibret, borec Zidaniškove brigade, Mirko Razberger, borec 5. prekomorske in 10. Ljubljanske brigade, Milka Strmljan, aktivistka in aktivna udeleženka NOB, Alojz Kozole, aktivni udeleženec NOB, Ferdo Očepek, borec Gubčeve brigade, Justa Babič, aktivna udeleženka NOB, Franc Korbar, borec Šlandrove brigade, Gizela Čepin, aktivistka, Marija Bajda, družinski član VVI, Alojz Perc, borec Zidaniškove brigade, Stanko Vrabič, borec NOB, Jože Potrata, aktivist NOB, Jože Humski, borec 10. Ljubljanske brigade, Danijela Groznik, aktivna udeleženka NOB, Jože Erman, borec 9. brigade, Jože Kajtna, borec Levstikove brigade, Viktor Mastnak, borec zaščitnega bataljona glavnega štaba, Alojzija Koritnik, interniranka in mati talca, Toni Jagodič, izgnanec.

Rožna dolina – Nova Gorica:

Ivan Šaver, rojen leta 1906. Spomladi 1942 je postal član OF za Ajševico, nato je bil aretiran in odpeljan v taborišče v Nemčijo. Prejel je več odlikovanj.

Danica Arčon, rojena leta 1922, mladinska aktivistka na terenu Volčja Draga in odlikovana.

Jožefa Černic, rojena leta 1915. Spomladi 1942 se je aktivno vključila v NOG in bila odlikovana.

Zdravko Pavšič, rojen leta 1927. Šestnajst let star je vstopil med borce NOB in bil dvakrat odlikovan.

Štefanija Štakul, rojena leta 1899. Bila je zavedna slovenska mati in sodelovala z NOG. Dva njena sinova – partizana sta padla.

Ciril Susič, rojen leta 1924, odpeljan v bataljon Speciale, od koder je pobegnil in se vključil v 3. prekomorsko brigado v Bariju. Bil je sedemkrat odlikovan.

Edvard Hojan, rojen leta 1921 je bil vezist pri 9. korpusu in odlikovan.

Nekdanji taborišniki Buchenwalda in Dore

Iskreno in prijateljsko srečanje

Letos poteka 45 let od osvoboditve nemških koncentracijskih taborišč. To je nedvomno priložnost za snidenje še preživelih jetnikov, med katerimi so se spletla v tistih težkih časih pristna in iskrena prijateljstva, ki so se ohranila vse do danes. To so bili ljudje, ki so v pogostokrat nemogočih pogojih življenja in dela delili med seboj vse dobro in slabo ne glede na nacionalno ali kakšno drugo pripadnost. To se je pokazalo tudi ob letošnjem snidenju nekdanjih jugoslovanskih buchenwaldčanov in dorašev. Zbrali so se v spomin na 11. april 1945, ko so se jetniki Buchenwalda sami osvobodili suženjskih okovov še pred prihodom zavezniških enot. Osvoboditev je bila rezultat spleta okoliščin – bližajoče se zavezniške fronte, predvsem pa lastne organiziranosti in odločnosti, da tudi sami kaj store za svojo osvoboditev. Tega dne je bila osvobodjena tudi Dora – sprva podružnica Buchenwalda, od konca oktobra 1944 pa samostojno koncentracijsko taborišče. Tu so vladale specifične razmere, saj so bili jetniki Dore poznavalci največje ta-

kratne nemške vojaške skrivnosti – proizvodnje takozvane povračilne orožja rakete V-2 in leteče bombe V-1. V to orožje je nacistično vodstvo polagalo vse upe za zmago v drugi svetovni vojni. Doro so sicer osvobodile ameriške enote, vendar je večina njenih jetnikov dočkala svobodo nekaj kasneje, ker so jih v prvi četrtini aprila razposlali na evakuacijske transporte, ki pa jih mnogi niso preživeli.

V spomin na vse to in zaradi ohranjanja tovariških vezi se nekdanji buchenwaldčani in doraši zberejo vsako leto 11. aprila, ki ga smatrajo za svoj drugi rojstni dan. Letos naj bi se sicer udeležili centralne spominske svečanosti v Buchenwaldu oz. Dori, vendar so objektivne težave – vse slabše zdravstveno stanje mnogih udeležencev, naporna in dolga pot, delno pa tudi finančne težave – narekovale, da so svoje snidenje organizirali kar doma. Da bi se ga lahko udeležili tudi tovariši iz drugih delov Jugoslavije, so si izbrali kot kraj srečanja Poreč. Udeležilo se ga je skoro petdeset preživelih tovarišev iz Slovenije, Hrvat-

ske, Istre, Dalmacije, Črne gore in Beograda. Nekateri so zaradi oddaljenosti ali boleznih poslali le brzojavne pozdrave. Pridružil se jim je tudi predsednik občinskega odbora ZZB NOV Poreč. Doraši so ob tej priliki seznanili prisotne s svojim zbornikom o taborišču DORA – KL MITTELBAU. Izdali so ga pred kratkim, želeč z njim seznaniti o tem, kaj se je dogajalo v Dori, predvsem pa o usodi jetnikov. Pri tem jih je spodbujalo prepričanje, da uresničujejo načrt komisije za bivše politične zapornike, internirance in izgnance pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije. Napisali pa so ga tudi v imenu tovarišev, ki jih je Dora zlomila, saj so imeli domovino radi in so trdno verjeli v veličastne cilje našega osvobodilnega boja. Tudi na tem srečanju se je pokazalo, da so med preživeli taboriščniki ostale še vedno pristne prijateljske in tovariške vezi ne glede na vse mogoče nacionalne in druge razprtije, ki razjedajo današnjo Jugoslavijo. Vsi se še vedno čutijo pripadniki skupne domovine Jugoslavije, za katero so se žrtvovali in borili,

neglede na nacionalno in drugo pripadnost, ki jo nikomur ne kratijo. Vsi so bili nekoč enaki in prijatelji, med njimi ni bilo nikdar nacionalnih razprtij in taki ostajajo tudi v naprej seveda z željo, da bi bila Jugoslavija dežela dejansko enakopravnih in suverennih narodov. V takem vzdušju ter prijetnim kramljanju in obnavljanju spominov je minil pravi večer srečanja. Naslednjega dne so si udeleženci srečanja ogledali Poreč ter položili skupen venec z jugoslovansko trobojnico pred spomenik padlim domačinom v času NOB – Hrvatoma in Italijanom. Ob tej priliki jim je spregovoril predsednik občinske skupščine Poreč ter jih seznanil s protifašističnim in nacionalnim bojem teh krajev v času druge svetovne vojne kot tudi napredkom, ki ga je to področje doseglo po osvoboditvi.

Prehitro so minile ure snidenja. Udeleženci srečanja so se razšli v zadovoljstvu, da so še pri močeh ter z željo biti še naprej aktiven v svojem okolju a tudi v upanju, da se bodo čez leto lahko zopet srečali.

Stojan Trošt

Slovenski krajišniki obiskali grobove v Sremu

Skupnost borcev Slovenskega bataljona 1. Krajiške udarne proletarske brigade je tudi ob letošnji, jubilejni, 45. obletnici preboja Sremske fronte bila povabljen v vas Lovas pri Vukovaru, s katero je, skupaj s krajevno skupnostjo Leskovec pri Krškem, pobratena. Lovas slavi 12. aprila, ob dnevu preboja Sremske fronte, tudi svoj krajevni praznik.

Odbor naše skupnosti borcev je na obisk Srema povabil 252 bork in borcev in svojcev

terega so pritrjena iz brona vilita imena vseh padlih bork in borcev 1. Krajiške brigade. Nato nam je prijazni vodil uprave obeležja razkazal Muzej. Pridružili so se nam 4 naši borci, ki živijo v Beogradu. Potem smo odpotovali v vas Komletince pri Vinkovcih, kjer je pokopano 3700 borcev, ki so padli na tem območju. Med njimi je tudi deset od trinajstih borcev Slovenskega bataljona, ki so padli v jurišu 28. decembra 1944. leta. Posmrtno ostanke

trenutku v Sloveniji. Pri njih smo tudi prenočili.

Naslednji dan, 12. aprila, smo se udeležili svečane akademije v domu kulture. Josip Kuvedžić, predsednik Skupščine krajevne skupnosti, nas je seznanil z gospodarskimi uspehi in razvojem vasi po osvoboditvi. Njihova splošna kmetijska zadruga in zasebni sektor sta v samem vrhu najuspešnejših na področju kmetijstva v Jugoslaviji. Vas je bila elektrificirana, zgrajene so bile ceste, vodovod, telefonsko omrežje, dograjena šola, otroški vrtec, postavljen je bil obrat kombinata Borovo, rešeno vprašanje nezaposlenih itd. Slavko Božić, tajnik krajevne organizacije ZZB, pa nam govoril predvsem o sedanjih družbeno političnih vprašanj. Dejal je, da nekatere stranke in njihovi voditelji, zaradi premajhne demokratične tradicije in kultiviranega dialoga, dajejo v nič kar je bilo storjenega in doseženega od osvoboditve do danes. Opozoril je, da je bilo pred vojno v Lovasu zaposleno vsega nekaj ljudi, danes pa jih je preko petsto in da je danes v vasi tudi približno toliko upokoencev, pred vojno pa jih praktično ni bilo. V imenu gostov iz Slovenije je prisotne pozdravil Milan Peroci. Spregovoril je o širšem pomenu Sremske fronte kot dela skupne fronte antihitlerjevske koalicije. Spomnil je na prvo osvoboditev Lovasa 7. decembra 1944, njegovo ponovno zavzetje po sovražniku v tzv. ofenzivi »Zimska nevihta«. V tej ofenzivi, 17. januarja 1945, je Slovenski bataljon, zaradi obkoljevanja, izgubil 73 bork in

borcev, mnogo pa jih je bilo lažje in težje ranjenih. Končno je bil Lovas osvojen 12. aprila 1945, ob preboju Sremske fronte. V vseh teh bojih je padlo preko 239 bork in borcev, katerih posmrtni ostanki počivajo v skupni grobnici v Lovasu. Zahvalil se je krajanom, ki skrbijo, da je grobnica vedno lepo urejena in za gostoljubje, ki smo ga doživeli pri njih.

Sledila je akademija s kulturno-umetniškim programom. V njem so sodelovali učenci osnovne šole »Mladost«, člani KUD »Ivan Goran-Kovačić« in krožka slovenskega jezika, z recitali in folklornimi plesi. Posebno doživetje je bil nastop pevskega noneta »Certus« iz Maribora, ki je zapel pod vodstvom Francija Divjaka, nekaj slovenskih narodnih pesmi. Pesem našega soborca Rudolfa Doboviška, napisano za to priložnost, je prebral Pavle Flere.

Po akademiji so delegacije položile vence na spomenik borcem, padlim pri osvobajanju Lovasa, k plošči na hiši, v kateri se je med vojno nekaj časa nahajal štab 6. udarne divizije, ki ga je 16. januarja 1945 obiskal Maršal Tito in strateško točno napovedal potek predvidene nemške ofenzive »Zimska nevihta«. Grobnico padlih pa je obiskala množica ljudi in k njej so položili vence, šopke cvetja in sveče, pevski nonet »Certus« pa je zapel pesmi »Oj Doberdob« in »Kje so tiste stezice«.

Po skupnem kosilu smo se pristrčno poslovili od svojih prijateljev in se z udobnim avtobusom podjetja Kompas-Hertz, ki nam je omogočilo cenejši prevoz in ga je varno vozil Vlado Lavrič, vrnili z najlepšimi vtisi v Ljubljano.

Milan Peroci

Vabila in obvestila

Sklepna prireditev letošnjega 34. Pohoda po poteh svobodne Ljubljane bo v soboto, 12. maja 1990, s pričetkom ob 10. uri na Trgu osvoboditve v Ljubljani. Potekala bo pod geslom »Sklenimo roke okoli svobodne Ljubljane.«

Na to sklepno prireditev množičnega manifestativnega pohoda v čast osvoboditve mesta vabimo delegacije enot, ki so sodelovale v osvobajanju Ljubljane, in to:

15. in 18. udarne divizije, brigade, odrede, bataljone, čete in druge enote, ter krajevna združenja, občinske in mestno organizacije ZZB NOV, kot tudi delegacije borcev in posameznike iz drugih krajev Slovenije ter 29. hercegovske udarne divizije. Dva ali tri članske delegacije borcev domičinskih enot naj se do 10.30 s prapori zberejo na severnem delu trga. S prapori bodo oblikovali strnjen zastav, zastavonoš in spremljevalcev.

Vsi drugi pripadniki enot, gostje, starejši in mlajši aktivisti OF občin in mesta ter borci iz drugih krajev, ki se želijo posamezno udeležiti sklepne prireditve na Trgu osvoboditve, pa naj se vključijo med ostale udeležence in mladino na trgu.

Delegacije domičinskih enot se bodo po 11.30 z avtobusi odpeljale s Trga osvoboditve na Gospodarsko razstavišče, kjer se bo ob 12. uri nadaljevalo srečanje borcev in medvojnih aktivistov OF. Avtobusi mestnega prometa bodo vozili z zahodnega dela trga, dokler ne bodo prepeljali vseh delegacij.

Borci in delegacije domičinskih enot naj se po enotah in skupinah do 12. zberejo med paviljoni Gospodarskega razstavišča, oziroma na južni strani štirikotne ploščadi. Delegacije in enote, ki so sodelovale pri osvobajanju mesta in enote iz drugih krajev naj se do 11.50 postavijo na vzhodnem robu ploščadi.

2-3 članske delegacije ZB in KS, občin in mesta Ljubljane naj se s prapori do 11.50 zberejo na severni strani ploščadi, tako da bodo pripravljeni za odhod v paviljon.

Vse zbrane delegacije in enote bodo točno ob 12. uri organizirano zasedle pripravljene prostore v paviljonu. V paviljonu bo organiziran program s kratkim pozdravom predstavnika mesta. Na praporu bodo pripete posebne značke pohoda in podeljene značke pohoda.

Med prireditvijo na Trgu osvoboditve in srečanjem na Gospodarskem razstavišču, bodo za red skrbeli člani komisije za pohod borcev iz odbora za Pohod, za red znotraj enot in delegacij pa naj skrbijo udeleženci sami.

Odbor za Pohod po poteh svobodne Ljubljane
Komisija za pohod borcev

Borke in borce Notranjskega odreda vabimo, da se v soboto, 12. maja 1990 ob dnevu proslave 45. obletnice osvoboditve mesta Ljubljana, udeležijo tovariškega srečanja, ki bo ob 12. uri organizirano na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani. Na srečanje pridite s pripetimi trakovi vaših odlikovanj, spominsko medaljo NO in triglavkami.

Odbor skupnosti borcev NO

Ljubljanska sekcija Skupnosti borcev in aktivistov BBO, ZPO obvešča člane, da zaradi prvomajskih praznikov, srečanje v Domu JLA se preloži na četrtek, 10. maja 1990.

Odbor sekcije

Krajevna organizacija ZB NOV, DPO in KS cerkljanskega območja vabijo vse borce, aktiviste in krajanje, da se v čim večjem številu udeležijo pohoda na Davovec v počastitev 45-letnice osvoboditve, 10-letnice smrti maršala Tita in tam pokopanih borcev 2. grupe odredov, padlih pred 48 leti.

Pohod bo ob vsakem vremenu v nedeljo, 13. maja 1990 z odhodom iz Stefanje gore ob 10. uri. Kulturni program pri grobišču na Davovcu bo ob 11. uri.

DPO in KS
Cerkljanskega območja

25. jubilejni pohod na Stol bo v soboto 26. in nedeljo, 27. maja 1990. Petkovega mladinskega pohoda ne bo, lahko pa se mladi člani planinskih krožkov in osnovnih šol organizirano priključijo ostalim pohodnikom od Valvazorjevega doma, dobro utrjeni pa se lahko povzpnejo na vrh Stola. Osrednja prireditev s kulturnim programom bo v soboto pred Valvazorjevim domom pod Stolom, kjer bodo 10-kratnim udeležencem podelili plakete. Ker jih je lani nekaj zmanjkalo, jih bodo podelili tudi tistim pohodnikom, ki jih še niso prejeli. Gorski reševalci opozarjajo vse pohodnike, da vzamejo s seboj ustrezno planinsko opremo.

Občinski odbor ZZB NOV Kamnik vabi vse borce, občane in druge obiskovalce Kamniških planin na odkritje spominske plošče v spomin na ponesrečeno zavezniško letalo in letalce, na kraju kjer je 29. maja 1944 strmoglavilo zavezniško letalo – bombnik B-17.

Odkritje spominske plošče bo v nedeljo 27. maja 1990 ob 11. uri na Mali planini, na kraju kjer je letalo strmoglavilo.

Dohod do kraja prireditve je mogoče tako, da se iz Kamniške Bistrice peljete z gondolsko žičnico do hotela Šimnovec, od tam naprej do Zelenege roba-Gradišče se peljete s sedežno žičnico, nato pa nadaljujete peš pot po Veliki na Malo planino. Zmerne peš hoje je približno eno uro.

Ali pa se peljete z osebnim avtomobilom preko Črne, Kališ do Kranjskega Raka oziroma še naprej do Marjanovih njiv, od tam pa je približno še eno uro zmerne peš hoje do kraja odkritja spominske plošče. Peš pot pa je nekoliko bolj strma.

S terenskim vozilom – pogon na vse štiri kolesa, pa je možno priti na Malo planino.

Vabljeni!

Občinski odbor ZZB NOV
KAMNIK

Popravek

V prejšnji številki TV-15 je med tiskom prišlo do napake pri določenih navedbah v prispevku o volitvah na Štajerskem (»Prve demokratične volitve na Slovenskem«). Že iz vsebine članka je razvidno, da gre za prve volitve na Štajerskem, čeprav v nadnaslovu piše na Slovenskem. V drugem stolpcu mora v 6. vrsti 2. odstavka od spodaj pisati v okrajšanih oz. krajših. Prvi stavek za mednaslovom Demokracija na položajih pa se glasi:

Tovariš Edvard Kardelj je na Zboru odposlancev v Kočevju med drugim zelo jasno poudaril pomen volitev v NOO: »V naših vaških, krajevnih odborih OF in v narodnoosvobodilnih odborih, ki jih boste kmalu volili, je izvor naše ljudske oblasti« (Edvard Kardelj: Govor na Kočevskem zboru, Zbor odposlancev slovenskega naroda, Ljubljana, 1953, str. 77).

TV-15

Časopis borcev
NOB

Ustanovitelj in izdajatelj: RO ZZB NOV Slovenije in RK ZRVS Slovenije

Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Dvorčakova 12, tel. 327-780. Delavci v uredništvu: Roman Zupan (glavni in odgovorni urednik), Ziva Drole, Bojana Žokalj-Jesih, Bojan Kuntarič, Milenko Strašek (novinarji – uredniki rubrik), Iztok Tinta (lektor-redaktor), Janez Herle (tehnični urednik) in Mara Okorn (tajnica uredništva). Predsednica časopisnega sveta: Mira Svetina. Ziro račun: 50100-678-46241 RK ZRVS Slovenije (za TV-15). Tiskarna: CGP Delo.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.

padlih. Povabilu se je odzvalo 14 bork in borcev s 4 svojci ter 5 svojcev padlih, skupaj 23 oseb, med njimi tudi 3 borci 1. brigade NOVJ ustanovljene v Sovjetski zvezi. Iz Leskovca pa je prišlo v Lovas 45 oseb, med katerimi je bilo 30 učenin in učencev osnovne šole »Herojinje Milke Kerin«, ki so tako vrnili obisk svojim vrtnikom iz Lovasa. Z njimi sta bila tudi 2 naša borca.

Prvi dan, 11. aprila, smo si, na poti v Lovas, ogledali spominsko obeležje Sremska fronta, ki leži na kraju Adaševske bare, levo od avtocesti Zagreb–Beograd, pri odcepni ceste za Adaševce in Šid. Tu smo, v Aleji časti, položili venec ob opečnati zid, na ka-

treh borcev so namreč prenesli v rodni kraj. Tudi tukaj smo položili venec, dipl. ing. Pavle Flere pa je v kratkem nagovoru obudil spomine na te prve žrtve našega bataljona ter posebej omenil junaštvo in človečnost borcev, ki so za ceno svojih življenj reševali ranjeno Vero Melihen.

Od tu smo odpotovali v Lovas. Pričakali so nas naši gostitelji in pionirji, ki so vsakomur izmed nas, ob prijazni besedi dobrodošlice, izročili šopek spomladanskega cvetja. Nato so nas prijazni domačini odpeljali na svoje domove, kjer smo se ob večerji prijetno pogovarjali. Zelo so jih zanimala vprašanja o sedanjem družbenopolitičnem